

KERÉK MIHÁLY

# A FÖLDREFORM ÚTJA

BUDAPEST, 1942

MAGYAR ÉLET KIADÁSA

Felelős kiadó: Püski Sándor dr.  
8941.42. Hungária Nyomda Rt., Budapest  
Felelős: vitéz Bánó Lehel igazgató

## ELŐSZÓ

Nézetem szerint birtokpolitikai reformterveink eddig azért nem sikerültek, mert keletkezésükben és lebonyolításukban a politikai szempontoknak jutott vezető szerep. Ezdk szabták meg, hogy meddig lehet elmenni a nagybirtok lebontásában és a kisgazdaságok alakításában. Súlyos tévedés ez, amelynek nagy része van birtokrendszerünk eltorzulásaiban. Hogy a földkérdés politikummá vált, annak az az oka, hogy nem nyúltunk hozzá mindaddig, amíg a politikai feszültség kényszerítő erővel fel nem lépett. Csak természetes, hogy ilyen légkörben a gazdasági és szociális megfontolások, valamint a szakszerűségi szempontok háttérbe szorulnak. Már pedig az állam területét alkotó földbirtok annyira mindannyiunk közös kincse, hogy ha ezen a téren bizonyos reformra van szükség, annak megvalósításában csak a nemzeti és közösségi érdek lehet az irányadó. Ha a helyzet elfogulatlan megítélése alapján kétségtelenül megállapítottuk, hogy az ország települési, gazdasági és szociális viszonyait figyelembe véve birtokrendszerünkben hibák és aránytalanságok mutatkoznak és a (köz érdekében bizonyos változtatásra van szükség, amikor párt-, csoport-, vagy egyéni érdekeknek többé nem szabad szóhoz jutniok. Az egyéni áldozat, vagy lemondás — akár nagybirtokosokról van szó, akiknek földjük egyrészétől meg kell válniok, akár egyszerű földműves emberekről, akik elesnek a földhözjuttatástól — bizonyára fájdalmas lesz, de nem szabad, hogy befolyásolja a jól átgondolt reformot és annak végrehajtását.

Minél nagyobb az aránytalanság, annál keményebb

művelet szükséges a helyes arány megteremtéséhez. A földkérdés évszázados elhanyagolásának nálunk olyan súlyosak a következményei, hogy nagyon jól és szakszerűen előkészített, mélyreható földreform teremthet csak kedvezőbb helyzetet. Eddig nem merült fel olyan mozzanat, amely azt megmutatná, hogy e sorok írójának munkáiban kifejtett álláspont revízióra szorul. Sőt az utóbbi években az egymást követő intézkedésekből olyan határozott fejlődés körvonalai bontakoznak ki, amelyek igazolni látszanak a múltban kölcsönösen vitatott progresszív irány jogosultságát. A pillanatnyi megtorpanás ne tévesszen meg senkit. Háborúban élünk, amikor a nemzet anyagi, erkölcsi és szellemi erőit előbbre való feladatok kötik le. A mai idők nagy reformalkotásokra nem alkalmasak. Meggyőződésem azonban, hogy a földkérdést többé nem lehet levenni a napirendről, sőt mellékvágányra sem lehet terelni. Nagyon rossz szolgálatot tenne a nemzetnek, ha akadna olyan kormányférfi, aki ezt megkísérelné. Hisszük, hogy ilyen nem akad és a magyar földbirtokviszonyok komoly rendezésére politikai kényszer nélkül is sor ikerül.

A nagy reformokat alaposan elő kell készíteni. Ennek elmulasztása a földkérdésben különösen súlyos bajokat okozna. Az újabb birtokpolitikai jogszabályok végrehajtása során szerzett kedvezőtlen tapasztalatok is nagyrészt az előkészítés hiányának a következményei. A politikai nyomásra előráncigált reformok főleg azért nem szoktak sikerülni, mert nincs idő előkészítésükre. Kár, hogy ebből a szempontból az utóbbi évek kihasználatlanul telték el. Még sok mindent pótolni lehetne, hiszen a világháború alatt, mint említettém, nagyobb arányú birtokpolitikái tevékenységről amúgy sem lehet szó. Minél előbb elfogulatlan szakszerűséggel meg kellene állapítani, hogy a helyenként rendelkezésre álló földterületet a különböző tényezők figyelembevételével milyen módon lehet a legcélszerűbben felhasználni. Ennek alapján ki kellene dolgozni a végrehajtás tervezetét, gondoskodni kellene a szükséges szakszemélyzet kiképzéséről és utánpótlásáról továbbá meg kellene teremteni azt a szervezetet, amely elvégezné egyrészt a földreform lebonyolítását, másrészt

alkalmas volna a sohasem szünetelő birtokpolitikai tevékenység folytatására is.

Ezeket a kérdéseket a szakirodalom elhanyagolta. Pedig legalább olyan fontosak, mint a földreformról folytatott sokesztendős vita, amely hasznos és szükséges volt, de sok mindent tisztázatlanul hagyott. Mivel a magyar földkérdés helyes megoldására — mint kívül álló is — szinte személyes felelősséget érzek, bizonyos aggodalommal gondolok arra, hogy ennek a magyarságra nézve életfontosságú reformnak a végrehajtása kellő előkészítés és megfelelő szervezet hiányában megint helytelen irányba sodródik, s az eredmény ismét siralmas lesz. Ez az aggodás késztet arra, hogy — mielőtt még nem késő — felhívjam a figyelmet a sürgős tennivalókra.

## **A FÖLDREFORM VÉGREHAJTÁSÁNAK ELŐKÉSZÍTÉSE.**

Az első világháború után főleg a keleti és délkelet-európai államokban végrehajtott földreformok közös vonása volt, hogy mintegy 20,000.000 katasztrális holdat a forradalmak lázában és sokszor féktelen nemzetiségi gyűlölet hatása alatt nagy gyorsasággal osztottak ki. Ezeknek az óriási arányú reformoknak az előkészítésére, kellő anyagi és pénzügyi megalapozására nem volt idő, milliónyi földműves család egyszerűen beleült a neki átadott — sokszor rövid úton lefoglalt — birtokba és lakóház, gazdasági épületek, felszerelés, forgótőke és gazdasági tudás nélkül fogott hozzá a gazdálkodáshoz. Ezek a földreformok legalább egy évtizedig tartó bukácsolás után kezdtek csak valamennyire konszolidálódni, a kezdeti hibák következményeit, főleg a tervszerűség hiányát azonban még máig is sínylik.

A második világháború után a földkérdés minden bizonnyal megint előtérbe kerül, bár a jelek azt mutatják, hogy más formában, mint negyed századdal ezelőtt. Ma már sokkal kevesebb a nagybirtok és sokkal több a tapasztalat, ami óvatosságra, de résziben más elvek alkalmazására is készlet. Sok esetben mások a feladatok is. A földtulajdon megosztásának jelentősége mellett előtérbe nyomult a termelési tényező, amely a birtok helyett az üzem fontosságát hangsúlyozza. Ma még alig lehet következményeiben kellően lemérni azt az óriási változást, amely a közösségi elv mind erőteljesebb érvényesülésében jelentkezik. Ennek feltétlenül további kihatásai

lesznek a magántulajdon — talán elsősorban a földtulajdon — intézményére. A közösséget inkább érdekli a termelt javak mennyisége és minősége és az azokban való részesedés kérdése, mint a tulajdon. A világpiacon a régi formában aligha éled fel, a nemzetközi verseny helyébe talán az egymással szoros politikai és gazdasági együttműködésben élő nemzetek csoportjainak versenye lép, ami lényegében változtatja meg a nemzeti gazdaságok szerkezetét és magatartását. Ennek megfelelően bizonyára a földkérdés is más alakban jelentkezik majd és más következményekkel lép fel, mint a múltban.

Magyarország sem vonhatja ki magát ennek a fejlődésnek a következményei alól. Ezt ma különös nyomatékkal éppen azok hangoztatják, akik hallani sem akarnak a jelenlegi birtokviszonyok megbontásáról. Tetszetős érvek mögött azonban távolról sem közösségi érdekek rejtőznek. Az új idők nem kedveznek ugyan az esztelen földosztásnak, de még kevésbé a kevesek tulajdonában óriási területek megtartását biztosító rendszernek. Mindkettő a múlté, mert mindegyik közösségellenes. Ennek a két végletnek iskolapéldája volt az első világháborút megelőző liberális iránynak a földkérdésben tanúsított merev elutasító magatartása — nemcsak nálunk, hanem másutt is, — majd az ezt követőleg végrehajtott mechanikus földreformok, amikor a nagybirtok szétdarabolása szinte öncéllá vált. Az európai népek új irányú fejlődése egészen más megoldásokat követel.

Minden jel arra mutat, hogy a jövő gazdasági rendszernek alapvonása a tervszerűség lesz. A földkérdést sem lehet majd a régi módon kezelni. A tervszerűséggel aligha férne össze időnként kisebb-nagyobb földosztogatás rendezése pusztán a földéhség csillapítására, a falusi lakosság türelmetlenségének levezetésére, s főleg azért, hogy a megmaradt latifundiumokat bizonyos ideig megint háborítatlanul lehessen élvezni. A földbirtok szerves alkotóeleme a nemzetgazdaságnak, amellet az állami lét alapja, tehát jóval több egyszerű termő eszköznél. Megkülönböztetett jelentősége fokozott mértékben kötelez arra, hogy a vele kapcsolatos reformok teljes összhangban álljanak országunk féltett érdekeivel és a nemzetgaz-

daság fejlődésével. Képtelenség volna tehát a földbirtokviszonyok rendezésénél csupán két elemből: a földterületből és a népességből kiindulni, figyelmen kívül hagyva egyéb fontos tényezőket. Irtózatos hibák származhatnak abból, ha a földbirtokpolitika mennyiségi alapon, mintegy osztási művelettel akarná megoldani feladatát. Ahhoz, hogy hol, kinek, mennyi földet és milyen formában juttasson, s miképpen szervezze meg az új üzemek termelését, figyelemmel kell lenni az ország külkereskedelmi irányára, az iparpolitikára stb., vagyis szorosan bele kell illeszkednie abba az átfogó gazdasági tervbe, amely az elkövetkező időkben megszabja az ország gazdasági fejlődését.

Ebből következik, hogy a földbirtok-reformot a jövőben nem szabad akció-szerűen, a nagy egészből kiszakítva, mint valami öncélú műveletet, végrehajtani. Nem a mindenáron való földosztáson van a hangsúly, hanem olyan közállapotok létrehozásán, amelyben népünk anyagi, szellemi és erkölcsi erőit a legnagyobb mértékben ki tudja fejteni, s amely egyensúlyt és biztonságot teremt a társadalomban. Ilyen reformot nem lehet ötletszerűen, alapos előkészítés nélkül végrehajtani. Mielőtt tehát döntenénk a zsidó kézből felszabaduló nagy területek, vagy a háború után a földreform retortájába kerülő ingatlanok felhasználásáról, alapos mérlegelés tárgyává kellene tenni azokat a különböző tényezőket, amelyeknek a földreform megoldására befolyásuk van. Ebben a kérdésben alapos tájékozódásra van szükség; nem lehet csak statisztikai adatok alapján eldönteni, hogy a birtokviszonyoknak hol, milyen mérvű szabályozása a legcélravezetőbb, még kevésbé alkothatunk tiszta iképet arról, hogy egyidejűleg milyen más intézkedéseket kell tenni a földreform okozta átmeneti nehézségek leküzdésére.

1. Minden falu vagy város az idők folyamán szerves fejlődéssel alakult azzá, ami. Lehetnek benne gócek, elváltozások, lehetnek szervei hibák, mint ahogy legtöbb esetben vannak is, aki azonban hozzá akar nyúlni, annak szükséges, hogy az egész szervezetet, tehát nemcsak a beteg részeket, jól ismerje. A földbirtok-politikusnak is,



aki a beteg birtokviszonyokat akarja megjavítani, tudnia kell, hogy beavatkozása milyen hatást vált ki a többi szerv működésében és egyidejűleg meg kell tennie a szükséges intézkedéseket az esetleges káros kísérő jelenségek megelőzésére.

Mindenek előtt alapos tájékozottságot kell szereznie az illető helység települési viszonyairól. Ezek ismerete azért is fontos, mert a nagyobb birtokok felosztása esetleg lényegesen megváltoztatja a község települési képét. Kívánatos, hogy a változás, amely ezúttal nem természetes folyamat, hanem mesterséges beavatkozás eredménye lesz, összhangban legyen a meglévővel. Ne akarjunk minden áron újat alkotni ott, ahol a réginek továbbfejlesztésével ugyanolyan eredményt, vagy jobbat érhetünk el. Ne akarjunk falutelepülést ott, ahol a sok tekintetben előnyösebb tanyarendszer jól bevált és továbbfejlesztésének megvannak a természetes feltételei. Viszont ne erőszakoljuk a tanyatelepülést olyan vidéken, ahol nem ismerik, idegen a népnek és a feltételek is hiányoznak hozzá. Ezt azért kell hangsúlyozni, mert nálunk a szakemberek körében egészen érthetetlenül nem annyira objektív szempontok szerint, mint inkább érzelmi alapon ítélik meg a falut és a tanyát. Vannak, akik csak a tanyára és akik csak a falura esküsznek. A mi viszonyaink között mind a kettőnek megvan a létjogosultsága, mindkét települési forma fejlődésképes és helyenként nem nehéz eldönteni, hogy a felhasználásra kerülő birtokokon tanya, falu, vagy vegyes települési rendszer alkalmazása célszerűbb-e. A távolság, út, vasút, piac, iskola, óvoda, a lakosság hajlama játszik főként szerepet a kérdés eldöntésénél. A végtelen alföldi tanyavilág egyhangúságát semmi esetre sernárt egy-egy tömörülés (de nem szegény-telep) létesítésével enyhíteni. Ez még előnyös is a környező tanyákra, különösen akkor, ha különböző egészségügyi, társadalmi és kultúrintézmények is tartoznak hozzá. Sok helyen már meg is van a természetes mag (tanyaközpont), ezeket kell a földreform végrehajtása során elsősorban továbbfejleszteni és életképessé tenni.

2. A földbirtokreform alapja a föld, illetőleg az a terület, amelyre a reform kiterjed. A birtokviszonyok ala-

pos és részletes ismerete nélkül meg sem lehet moccanni. A régi gyakorlat általában nem volt nagyon igényes a birtokmegosztással kapcsolatos finomabb árnyalati kérdések iránt, megelégedett az igénybevehető nagybirtok területének megállapításával és annak alapján — mechanikus módon — osztott ki lehetőleg minél több embernek egy-egy darab földet. Így minden bizonnyal gyors — és megfelelő légkörben — radikális munkát lehet végezni, de számtalan példa van rá, hogy az ilyen eljárás eredménye inkább visszariasztó, mint kielégítő. Nem elegendő ismerni csupán az adott birtokviszonyok számszerű adatait, a törpe-, kis-, közép- és nagybirtok arányát. Sokkal biztosabb támpontot nyerünk, ha a kérdést időbeli fejlődésében is figyelemre méltatjuk, ha megismerjük az okokat, amelyek a birtokviszonyok ilyen, vagy amolyan eltolódását előidézték. Aki mesterséges beavatkozással új birtokarány előállítására törekszik, annak nagyon is tanulságos, ha tudja, hogy az adott birtokviszonyok milyen tényezők befolyására alakultak ki. Hiszen nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy a földreform, vagyis a birtokmegosztás többé-kevésbé erőszakos megváltoztatása nem öncél, hanem a valamilyen okból megszakított, vagy helytelen irányba tévedt természetes fejlődés előmozdítására irányuló törekvés. Nem szolgál közérdeket az olyan reform, amely messzire elébe szalad a természetes fejlődésnek, vagy olyan állapotot teremt, amely erőszakolt és természetes úton soha sem állt volna elő. (Például olyan egyének földszerzésének előmozdítása, akik a maguk emberségéből soha sem lennének birtokosok vagy földbérlők, és nem is feltétlenül kívánatos, hogy azok legyenek.)

A birtokviszonyok beható vizsgálata sok olyan tényre derít világosságot, amelyet érdemes mérlegelni a reform végrehajtása során. A birtokelaprózódás okai rendszerint mindenütt ugyanazok (a népesség gyors szaporodása, az örökösödési rendszer, a terjeszkedés akadályai), bár ezek a tényezők különböző körülmények között nem egyforma módon és mértékben hatnak. Különösen figyelmet érdemelnek azok a gyakran káros szokások (például egyke), amellyel a nép a birtokelaprózódás ellen védekezik. Ezek

esetleg a birtokpolitikát különleges eszközök alkalmazására készítetik. Nem közömbös tudni a kisebb-nagyobb birtokok keletkezésének okait sem. Gondolok itt elsősorban a korábban végzett parcellázásokra, földreformokra, ezek kedvező, vagy kedvezőtlen eredményére. Nagyon sokat mondanak a kiosztott, vagy parcellázott földek birtokosainak fluktuációjára, s általában a birtokmozgalomra vonatkozó adatok, de csak akkor, ha azt is tudjuk, mi okozta a változást, miért nem marad meg a birtok a földszerző kezén, vagy mi az oka némelyek gyarapodásának. Nemcsak a lakosság (egyének, rétegek), jó, vagy rossz tulajdonságairól lehet így tudomást szerezni, hanem esetleg olyan kedvező, vagy kedvezőtlen külső tényezőkről is, amelyek erősítése, illetve kiküszöbölése a birtokreform sikerét is nagymértékben befolyásolhatja. Hány esetben tehetetlen a legszorgalmasabb, legtörekvőbb ember is bizonyos tényekkel és hatásokkal szemben. Vannak vidékek, ahol a talaj elszikesedik, vagy ellaposodik, s ez ellen a szegény emberek saját erejükből nem tudják felvenni a küzdelmeit. A kataszteri osztályozás elavult; a gazdáik a talaj minőségében beállott hanyatlás következtében aránytalanul magas közterhet viselnek. Évről-évre visszatérő természeti csapások, kedvezőtlen hitelviszonyok, esetleg uzsorások garázdálkodása és ki tudná elsorolni a kedvezőtlen körülmények sokaságát, amelyek — a lakosság hibáján kívül — a föld mobilizációjára, a földműves nép eladósodására és elkoldusodására vezetnek. Érdekesekek és figyelemre méltóak azok az adatok is, amelyek azt mutatják, hogy a község lakosai más határokon mekkora földet (bérletet) szereztek, vagy saját határuikban mekkora az idegen községbeliek térfoglalása. Némelyik község, vagy város lakosai a hetedik vármegebe is elmennék földet venni vagy bérelni és már nagyobb területet szereztek így, mint amekkora az anyaközség határa; más helységek népe viszont azt a földet sem tudja megtartani, amely örökségként szállt reá. Előnyös, vagy előnytelen körülmények ilyen esetekben is szerepet játszhatnak, mégis inkább az élelmesség, a vállalkozó szellem, takarékoság és szorgalom egyfelől, a restség, költekező hajlam és gyámoltalanság másfelől

az ok, tehát olyan tulajdonságok, amelyek a földreform végrehajtásánál súlyosan esnek latba.

Nagyon fontos a haszonbérleti (részesbérleti) viszonyok ismerete is. Amint majd látjuk, a haszonbérletre igen jelentős szerep vár a magyar földbirtokpolitikában, értékesek és figyelemreméltóak tehát azok a tapasztalatok, amelyeket helyenként a bérlet különböző formáival szereztek. Néhol már működnek földbérlő szövetkezetek, vagy szövetkezeti szervezett haszonbérleti csoportok, az ezekkel elért eredmények hasznos útmutatásul szolgálnak a birtokpolitika helyi (s gyakran távoli) céljainak megvalósításánál.

A földreform során kiváló lehetőség kínálkozik a tagosításra (földbirtokrendezésre) is. Magyarországon több ezer község gazdatársadalma sınıli a tagosítatlanság ropant hátrányait, közöttük sok olyan község is, ahol a birtokpolitikának bőven lesz tennivalója. Soha vissza nem térő alkalom ez a földbirtokrendezés megvalósítására. Tagosítás és földbirtokreform összhangban végrehajtva: lényegesen fokozná mindkét művelet határfokát és megte- remené az illető községek egészséges fejlődésének alapfeltételeit. A birtokreform előkészítése során tehát a szükséghez képest a tagosítást is feltédenül számiba kell venni. Ahol tagosítatlan a határ, ott a nagyobb birtokok felosztásához enélkül hozzá sem szabadna kezdeni. A tagosítással kombinált földbirtokreform sok helyen helyrehozná az 1920-as reform hibáit is azzal, hogy lehetőséget nyújtana az életképtelen parcellabirtokok egyesítésére.

3. Felesleges hangsúlyozni, mennyire nélkülözhetetlen a földreformhoz a népességi viszonyok igen alapos ismerete. A földigénylők száma önmagában nem elegendő. Magyarországon — de azt hiszem másutt is, ahol a paraszt még nem idegenedett el a földtől — mindenki igényel földet, sőt olyanok is, akiknek nem sok közük van a gazdálkodáshoz. A jelentkezők számából tehát nem lehet kiindulni. A lakosság társadalmi összetétele az első támpont, amely megmutatja — legalább is nagy vonásokban — az érdekelt néprétegek jelentőségét és arányát. Ez, a birtokviszonyokkal összehasonlítva, nálunk általában a gazdasági cseléd, a földművelő napszámos és törpe-

birtokosok nagy túlsúlyát domborítja ki. Az agrárszegénység itt még mindig olyan óriási tömegekben él, hogy nem sok falunk, vagy városunk lehet, ahol a földnélküli, vagy kevésföldű parasztság játszi könnyedséggel ne tudná fölvenni a legnagyobb latifundiumokat is anélkül, hogy egy-egy család túlságosan megterhelné magát földdel. Ilyen körülmények között bizony rendkívül kényes és háládatlan s talán a földreform legnehezebb feladata a földhöz (haszonbérlethez) juttatandók kiválasztása. De erről később lesz szó.

A földnélküli lakosság társadalmi rétegződése és vagyoni helyzete kiindulási pontnak tekinthető, mert hiszen a földreform azért van, hogy a föld népe kedvezőbb szociális viszonyok közé kerüljön és minél több földművelő proletárból önálló kisbirtokos lehessen. Persze figyelni kell arra, hogy a földreform ne okozzon visszaesést azok sorsában, akik földhöz nem juthatnak. Óriási felelősségről van itt szó, roppant körültekintésre és egyidejűleg a különböző intézkedéseknek egész sorára lesz esetleg szükség, hogy a földreform súlyosabb bonyodalmakat ne okozzon. Éppen azért az előkészítés során a lakosság szociális összetételén túlmenőleg más körülményekre is tekintettel kell lenni.

A magyar földművelő népnek általában megvannak mindazok a tulajdonságai, amelyek a jó gazdát meghatározzák. Nem ismerek olyan nagyobb vidéket az országban, amelyről azt lehetne mondani, hogy ott haszontalan és hitvány nép lakik, amely nem érdemli meg a földet. Egész községekről is — azt hiszem — csak ritkán lehet ilyet állítani. Községenként mégis igen lényeges különbségek adódhatnak. Gyakran két egymással szomszédos, azonos körülmények között élő falu is olykor egészen más képet mutat, s már a külsejében is elárulja, hogy az egyiket dolgozó, rendszerető, vállalkozó szellemű nép lalkja, a másokban pedig hanyag, rendetlen és saját sorsa iránt is közönyös nép tengődik. A földbirtokpolitika nem hunyhat szemet az ilyen külsőségek fölött. A külsőségek azonban gyakran csalnak és a látszat mögött esetleg olyan tények húzódnak meg, amelyek nagyon lényegesek. Ilyen például a népszaporodás kérdése. Nem ritka

eset nálunk, hogy a rendezett, módosnak látszó falvakban az iskolák üresek és a munkáscsaládok portáján i; alig egy-két gyermek lézeng, míg a másik község utca-  
porában hemzseg a sok apróság. Ma a családvédelem korában a gyermekek száma 'döntően esik latba, habár a tapasztalás szerint a sok gyermek és a minőség nagyon gyakran nincs korrelációiban egymással. Már pedig a földhözjuttatásban a minőség mellőzhetetlen tényező és bizonyos határig még a gyermekkel szemben is előnyben kell részesíteni. Szerencsére Magyarországon a fenti esetek inkább kivételek, a földhözjuttatásra érdemes népesség zömének propagatív ereje még nem tört meg, erkölcsi érzéke is ép, s hibái is nagyrészt külső hatások következményei.

A lakosság szociális összetételének, erkölcsi magatartásának és családi viszonyainak vizsgálata a gyakorlati földbirtokpolitikusnak is sok értékes ismeretet nyújt, amelyek a helyi tervek elkészítésénél és a végrehajtásnál hasznos útmutatást nyújtanak. Az emberek vállalkozó szellemére, amely a gazdálkodásban annyira fontos, különböző tényekből lehet következtetni. Ebből a szempontból érdemes például az elvándorlás kérdését vizsgálni. Meglepő különbségeket találunk a magyar falusi nép körében: sokszor egymáshoz egészen közel eső falvak közül az egyikből tömeges az elvándorlás városba, külföldre, vagy más vidékre munkásnak, telepesnek, a másik falu lakossága viszont csökönyösen ragaszkodik szülőföldjéhez, s legfeljebb, ha időszaki munkára hajlandó elmenni, de végleg, vagy hosszabb időre soha. A jáász például általában jó telepes nép, itt is akad azonban olyan község, amelyből semmi ígérettel sem lehetne a legkoldusabb embert sem eltelepülésre bírni, pedig helyben a terjeszkedésre már nincs semmi lehetőség, a falu túlszűfolt, száz és száz család 50—100 négyszögletes talajvíznek kitett portákon él. Érdemes továbbá kikutatni, hogy az illető községből a lakosság hova rajzott ki és az elvándoroltak új hazájukban hogyan gyökereztek meg, a külföldre való kivándorlás milyen eredményekkel és következményekkel járt stb. Nemcsak a szociológus érdeklő kérdések ezek, hanem a gyakorlati birtok-

politikusnak is tanulságosak. Természetesen túlzás volna azt állítani, hogy kizárólag csak a mozgékony és vállalkozó szellemű elemeikből lehetnek jó gazdák, még azt sem merném mondani, hogy — földhöz juttatás esetén — könnyebben boldogulhatnak, mint a szülőfalujuk háttárához ragaszkodóik. Sőt azokban a községekben, ahol a városba költözésre nagy a hajlandóság, fokozott óvatosság ajánlatos, mert az ilyen embereikben már meglazultak azok a szálak, amelyek a földhöz és a mezőgazdasághoz kötik őket és kevesebb a biztosíték arra, hogy a város felé kacsintgatok a nekik juttatott földet megbecsülik. Egyébként a települő hajlamú nép általában értékesebb, mert a megszokottól eltérő környezethez való nagyobb alkalmazkodó képességénél fogva nehezebb körülmények között is könnyebben boldogul.

Figyelmet érdemel még számtalan jelenség, amely a nép jellemére, képességére és élni akarására élénk fényt vet. Sokkal eredményesebbnek ígérkezik a birtokpolitikai tevékenység ott, ahol a lakosság maga is mindent elkövet, hogy boldoguljon és előbbre jusson, ahol bátran szembeszáll a mostoha körülményekkel, s nem hagyja elkedvetleníteni, letörni magát. Ebben a tekintetben is nagy különbséget találunk nemcsak egyének, hanem általánosságban egész községek között is. Megható az az önmegtartózkodással, szinte emberfeletti erőfeszítéssel és nagy leleményességgel folytatott küzdelem, amellyel sóik falu lakosai biztosítani igyekeznek: megélhetésüket és gyarapodásukat. Ismerek nem egy falut, amely mostohább viszonyok között is jobban él és fejlődik, mint más természettől jobban megáldott és anyagiakkal bőven ellátott község népe. Nagyon figyelemre méltóak, mert jellemzőek a sablontól eltérő kezdeményezéseik gazdálkodásban, háziiparban, a termények feldolgozásában és értékesítésében stb. Ahol a lakosság például keviés földjén kertészkedéssel igyekszik jövedelmét fokozni, ez már biztató jel és valószínűbb, hogy a nagyobb darab földet is jobban kihasználja majd, mint ahol hasonló körülmények között külterjes gazdálkodással kínlódnak. A különbségek okát néha megtaláljuk valamilyen káros szenvedélyben, illetőleg annak következményeiben, a dolog-

talanságra való hajlamban, a munkában való válogatásban, az erőn felüli költekezésben stb. Az eladósodás, a fizetési készség is olyan kérdések, amelyek nem lehetnek közömbösek a gyakorlati birtokpolitikus előtt sem.

A közösségek helyes megítélése nehezebb, mint az egyes emberé. Rendszerint nagyon súlyos okok játszhatnak ott közre, ahol egy-egy község népének jelleme megromlott, vagy életereje aláhanyatlott. A nyomorúság néha annyira felőrli az erkölcsi erőt még a nélkülözéshez szokott parasztságban is, hogy olykor jellemétől távol álló bűnözésre is hajlamossá teszi. A galíciai zsidóság például Északkelet-Magyarországon helyenként annyira megrontotta a föld népét, hogy akadnak községek, ahol pár pengőért hamis esküt lehet vásárolni. Az okozók kiküszöbölésével, megfelelő társadalmi és erkölcsi neveléssel sokat lehet az ilyen bajokon segíteni. A kedvezőtlen jelenségek mindenesetre óvatosságra figyelmeztetnek, bár nem okvetlenül szükséges, hogy emiatt nagyobb közösségek, vagy annak egyes csoportjai kizárassanak a földhözjuttatásból. A nép jó-, vagy rossz tulajdonságainak, valamint az ezekből eredő jelenségeknek az ismerete azonban nagyon hasznos támpontot nyújt az eszközök, módok és formák helyes megválasztásához.

4. A földbirtok-reform során általában kevés figyelemre szokták méltatni a természeti viszonyokat. Pedig az éghajlat, csapadék, az elemi csapások gyakorisága, valamint a talaj minősége határozza meg a termelést, azt, hogy milyen növényeket lehet a legsikeresebben termelni. Ma már megbízható ismereteink vannak az ország szinte valamennyi vidékének természeti viszonyairól, ezeket a földkérdés rendezése során súlyos hiba volna figyelmen kívül hagyni. Különösen a talajviszonyok ismerete nagyon fontos, enélkül egyszerűen lehetetlen helyes megoldásra jutni. A talaj minősége nagyon sokféle elemből tevődik össze, ezeket csak szakszerű talajvizsgálattal lehet meghatározni. A gazdát sok éves tapasztalatok után is váratlan és kellemetlen meglepetések érhetik, amelyek ellen a talaj összetételének ismerete mellett esetleg kellően védekezhetett volna. Csak egy példát említek. Nálunk igen nagy területeken a talaj erő-



sen hajlamos a szikesedésre. Az elmúlt évtizedek alatt több százezer holdon tört fel a szik, ahol azelőtt nyoma sem volt és ezer és ezer gazdának az elszegényedését okozta. Pedig a talaj elszikesedése ellen lehet védekezni, vagy legalább is megvan a bevált módja kedvezőtlen hatásának ellensúlyozására. Minden esetre előnyös a gazdának, ha tudja, hogy földjének talaja szikesedésre hajlik és így felkészülhet a védekezésre. A gyakorlati földbirtokpolitikus nem nélkülözheti a talajtérképet, amely már az ország jelentékeny részére elkészült; ezt másutt is el kell készíteni, különösen, ahol a birtokviszonyok átrendezésére sor kerül.

5. Nem győzöm eléggé hangsúlyozni, hogy a helyesen értelmezett földreform sokkal több nagyobb birtokok mechanikus felaprózásánál. Az egymással összefüggő feladatok párhuzamos és szerves megoldására kell törekedni. Majdnem minden községben vannak évtizedek óta húzódó, sőt évszázados tennivalók. Most itt a kitűnő alkalom a kérdéseknek átfogó terv keretében való rendezésére. Ez jelentős költségmegtakarítással jár, amellet az eredmény is sokkal jobb, mintha a feladatokhoz egymásra való tekintet nélkül, esetleg hosszabb időközökben külön-külön fogunk hozzá. A nagyobb birtokok felhasználása és a tagosítás összekapcsolásának már említett célszerűségén kívül a művelési ágak esetleges megváltoztatását is számításba kell venni. A művelési ágak megoszlását illetően országosan sem állunk valami fényesen, niémely — igen nagy területekre kiterjedő — vidékeken pedig egyenesen kiáltó aránytalanságok, avultságok és visszasságok mutatkoznak. Az Alföldre például jellemző az erdők hiánya és a rossz legelők túltengése. A sok értéktelen legelő mellett ezen a hatalmas térségen az állattenyésztés sokkal silányabb és az állatállomány számbelileg is kisebb, mint más országrészekben, ahol jóval kevesebb a legelő. Erdősíteni kell, még pedig elsősorban a nagyrészt termiéketlen legelőterületek rovására. Jövője a réti kultúrának van különösen az öntözéssel kapcsolatban. Anélkül, hogy ennek a nagyfontosságú kérdésnek a részletezésébe mennék, csak fel akarom hívni a figyelmet, hogy mind az országos, mind a helyi földreform

tervek elkészítésénél a legelőterületek észszerűbb hasznosítására nemcsak gondolni kell, de egyenesen kívánatos, hogy a megoldás átfogó, organikus terv keretében történjék. Nem szabad elkövetni azt a hibát, hogy felosszák a nagybirtokodat és csak amikor már befejezett tények előtt állunk, jut eszünkbe, hogy egyéb fontos feladatokat figyelmen kívül hagytunk és ezzel megnehezítettük azok észszerű rendezését.

6. Magyarországon sok százezer holdra rúgnak a termékeiken és még többre a csökkent termőképességű (szik, homok) területek. A szakemberek szerint ezeknek a területeknek nagyrészt több-kevesebb (költséggel meg lehet javítani. A talajjavítás nálunk inkább munka, mint tőkebefektetést igényel, ami azért kedvező, mert munkaerővel jobban el vagyunk látva, mint tőkével. Az anyagi áldozat semmi esetre se riasszon vissza, mert már nem tartozunk a ritka népességű országok közé, kolonizációs lehetőségeink nincsenek, sőt a külföldön élő magyarság hazatelepítésével foglalkozunk, szükség van tehát minden talpalatnyi földre, amit a termelés szolgálatába állíthatunk. A talajjavítás ezért inkább a közeli, mint a távoli jövő problémája. A földreform végrehajtása során sok esetben felmerül bizonyos területek meliorációjának szükségessége. Meg kellene tehát fontolni, hogy a földkérdés rendezésével párhuzamosan, ahol csak mód van rá, a terméketlen talajok megjavítása is — közös terv keretében — programba vétessék.

7. A most dúló világháború után előreláthatólag igen nagy arányú közmunkákat kell majd egyrészt az elhasznált javak pótlására, másrészt a felmerülő új szükségletek kielégítésére indítani. Az átmenetileg fenyegető munkanélküliség leküzdése érdekében is szükség lesz erre. Nagyon fontos, hogy a közmunkapolitika összhangban legyen majd a birtokpolitikával. A közmunkaprogram kidolgozásánál ugyanis a földreform támasztotta követelményekre is feltétlenül tekintettel kell lenni. Mindenki nem juthat földhöz, aki kimarad, annak legalább munkája legyen. A bőséges és jól fizetett munkaalkalom némi kárpótlást nyújt és enyhíti a keserűséget. Új falvak és

telepeik létesítése, tanyaközpontok kiépítése rengeteg közmunkával jár együtt. Elképzelhetetlenek tartom, hogy még egyszer olyan földreformot merjünk végrehajtani, amely a vele kapcsolatban felmerülő sokféle szükségletre inem lesz tekintettel. Képtelenség volna megint úgy földet osztani, hogy az új telepek, új kisgazdaságok százai és ezrei utak hiányában hozzáférhetetlenek legyenek, hogy egyidejűleg ne épüljenek iskolák, óvodák és egyéb középületek. A földreform tehát rengeteg munkaalkalmat teremt, csupán arra kell törekedni, hogy ezek a munkák valóban a földreform lebonyolításával párhuzamosan és összhangban végeztessenek el. Nagy mértékben fokozná az új gazdaságok hozamát és jövedelmezőségét a csatornázás, amely különösen az Alföldön annyira szükséges, vízgazdálkodás alapját teremtené meg, ami nélkül ezen a vidéken a belterjes gazdálkodásra való áttérést aligha lehet megvalósítani. Bizonyos, hogy a jól megszervezett közmunkapolitika a földreform hatásfokát is lényegesen emelné.

8. A földreform igen komoly beavatkozás az érintett vidék jól, vagy rosszul kialakult gazdasági és társadalmi életébe. Nemcsak a helyi társadalom összetételét változtatja meg, hanem a munkaviszonyok megszokott rendjét is. Feltétlenül lesznek olyanok is, akik kiszorulnak régi munkahelyükről és más foglalkozásra kényszerülnek. A föld munkát adó és eltartó képességének a reform jó végrehajtása esetén nem szabad csökkennie, sőt kisüzemi gazdálkodás mellett feltétlenül emelkedésre lehet számítani. Más lesz azonban a munkaalkalmak megoszlása. Akik földhöz jutnak, jobban ki tudják használni munkarejüket, mint azelőtt. Viszont azok, akik a felosztott birtokokon dolgoztak, de földet nem kaptak, részben vagy egészben elveszítik addigi munkahelyeiket. Ez ellen a veszély ellen a mechanikus földreform úgy védekezik, hogy lehetőleg mindenkinek juttat némi földet. Hogy ez a mód helytelen és előbb-utóbb jóval nagyobb baj okozójává válik, mint amelyet megelőzni akart, ezt a magunk példáján tanulmányozhatjuk. Tagadhatatlanul kényes és támadható pontja ez minden földreformnak, bizonyos körökben előszeretettel támadják is. Annyi kétségtelen.

hogy nem lehet napirendre térni felette. Megengedhetetlen, hogy akik elesnek a földtől, s emiatt amúgy is elégedetlenek, még megélhetésükben is rosszabbul járnak. Mindent el kell tehát követni, hogy ha már földet nem kaphatnak, elegendő és jól fizetett munkával kárpótolhassák magukat. A már említett közmunkák mellett óriási fontossága van az iparosodásnak. Ugyanazt kell mondanom, mint fent a közmunkákkal kapcsolatban: az iparpolitikát összhangba kell hozni a birtokpolitikával. Az ipar sokat hangoztatott decentralizációjánál legyenek tekintettel a földbirtokreform támasztotta szükségletekre is. A mezőgazdasági ipar fejlődésének nálunk szinte korlátlan lehetőségei vannak, ezt a földbirtokpolitika során ki kell aknázni. Már a reformterv kidolgozásánál vegyük számításba, hogy hol, milyen mezőgazdasági ipar megteremtésével, vagy már meglévő ipari üzemek fejlesztésével lehetne a földreform átmeneti szociális visszahatását kivédeni és egyúttal az új kisegyszociális boldogulását is előmozdítani. A mezőgazdaságból kiszorult tőkék, a sok helyen már meglévő, részben, vagy egészen kiaknázatlan természeti erőforrások (gáz, melegvíz) felhasználásával nemcsak sok munkaalkalmat tudnának teremteni, de óriási hasznára volnának a mezőgazdasági termelés ügyének is.

9. Köztudomás szerint az ország lakástermelése nem tart lépést a népesség szaporodásával, ennek következtében — kevés kivétellel — mindenütt kisebb-nagyobb lakásínség állt elő. A lakáskérdés a mezőgazdasági népesség körében más módon jelentkezik, mint a városban. Itt a bérlakások is kielégítik a szükségletet (bár az újabb szociális fejlődés a városi munkás részére is saját kertesi családi házak építése felé halad), a földművescsalád azonban általában nem érzi jól magát bérelt lakásban és minden vágya, hogy saját otthonhoz jusson. Erre a maga erejéből egy élet megfeszített munkájával is csak ritkán képes, különösen ha a családban sok a gyemnek. A szociálpolitikának alig van előbbrevaló feladata, mint megkönnyíteni, hogy a szegénysorsú földművesemberek kedvező feltételek mellett megfelelő kertesi családi házat szerezhessenek. Ebben a kérdésben nincs véleményelté-

rés. Különböző lakásépítési akciók folynak, ezeket azonban nemcsak lényegesen bővíteni, hanem egymással összhangba is kellene hozni. Van itt ezzel kapcsolatban egy további követelmény is. A falusi lakáskérdés szoros kapcsolatban van a földkérdéssel. A házhely- és a földhözjuttatási tevékenység gyakran egy pontban találkozik — bár legtöbbször különböző időben. Ez még kisebb hiba, mintha ez a kétféle tevékenység egymásra nincsen tekintettel. Így történt a húszas években, amikor egészen másutt épültek lakótelepek, mint ahol a földeket kiosztották. Ennek az eljárásnak siralmas következményei arra figyelmeztetnek, hogy a házhelyrendezést (a családi otthonok építését) a földreformmal összhangba kell hozni. A földreform végrehajtásánál nagy könnyebbséget jelent, ha a földhözjuttatásból kimaradtak legalább egy 500—600 □-öles házhelyet kaphatnak abban a reményben, hogy a családi otthonukat rövid időn belül kedvezményes kölcsönrel felépíthetik.

Egyébként a házhely-kiosztással alkalmazkodni kellene a földhözjuttatáshoz. Magától értetődik, hogy ahol a szántóföld van, annak a közelében, vagy azon kell lenni a lakóháznak (tanyának) is. Nehéz ennek a követelménynek eleget tenni, ha a két művelet (a földreform és a házhelykiosztás) nem egyidőben, vagy legalább is nem egy összefüggő terv keretében történik. A földművesember, ha munkás-sorban él is, ragaszkodik szülőföldjéhez és ott szeretne magának egy kis házat építeni. Eltelepülni legfeljebb akkor hajlandó, ha olyan nagyságú földet (bérletet) szerezhethet, amely megszabadítja őt és családját a bérmunkától és a maga gazdájává teszi. Tapasztalásból merem állítani, hogy a munkás-telepítés Magyarországon ma már kevés sikerre számíthat. Még a sommások is, akik pedig évenként 6—8 hónapot idegenben töltenek, általában csak akkor hajlandók áttelepülni, ha megélhetésükhöz szükséges földhöz juthatnak. Idénymunkások tömeges áttelepítése azokra a vidékekre, ahol rendszeresen dolgozni szoktak, bizonyára csak jámbor óhajítás marad, mert a mezőkövesdi, a hevesi és jászági sommás inkább kínlódik otthon, gyakran 50—100 □-öles portáján — nem ritkán több családdal együtt — mint

átköltözzék akár 600 □-öles házhelyen épült szép, kényelmes otthonba, ha nem kap hozzá földet. Ha tehát a házhely kiosztás, illetve a lakásépítési tevékenység nem lesz összhangban a birtokpolitikával, megint megismétlődik, hogy szegénytelepek keletkeznek olyan helyen, ahol a lakosság megreked, mert nincs lehetősége az önállósodásra, vagy esetleg olyan távolságra kap földet, hogy nem lesz benne köszönet. A szegénytelepek áttelepítését később néhol talán meg lehet valósítani, ez azonban már nehézkes és bonyolult művelet; az 1920-as földreform ilyenfajta «alkotásai» közül még egyetlen esetben sem sikerült.

10. A fentvázolt kérdések egyrésze szerves kapcsolatban van a földkérdéssel, a másik részének figyelembevétele nélkül viszont lehetetlen helyesen eldönteni, hogy valamely községben (városban) a földreformot miképpen lehet a legcélszerűbben és legkisebb megrázkódtatással végrehajtani. Más szóval az organikus földreform-tervek elkészítéséhez a birtokmegosztás és a társadalmi rétegződés adatai mellett szükséges egyéb, távolabb álló tényezők ismerete is. Ezekről a gyakorlati földbirtokpolitikusként pontos tájékozottsága kell hogy legyen. Sőt a fentiek nem is merítik ki teljesen a számbaveendő szempontok sorát. Már az előkészítés alkalmával tudomást kell szereznie a piaci viszonyokról, ezen a téren a további fejlődés lehetőségéről; a szövetkezeti kérdéstről, amelynek az új kisegzisztenciák gazdasági megszervezésénél különösen nagy jelentősége van; a helyi mezőgazdálkodás általános helyzetéről, fejlettségéről, vagy elmaradottságának okairól; a felekezeti viszonyokról (különösen eltelepítés, vagy hozzátelepítés esetén); a kulturális állapotokról és szükségletekről, ami azért fontos, mert a földhöz juttatottak (férfiak, nők, gyermekek) társadalmi nevelése, szakképzése és művelődésének helyes irányú fejlesztése a reform sikerének egyik fő feltétele; az egészségügyi viszonyokról és kívánalmakról (orvos, baba, zöldséges szolgálat, egészségház, fürdő, napközi otthon stb.); a közigazgatási szükségletekről (főleg külső telep, tanyaközpont létesítése esetén); a helyi társadalom részéről várható támogatásról stb.

A közállapotok és szükségletek ilyen széleskörű megismerése két célt szolgál. Egyrészt a rendelkezésre álló, vagy igénybevehető birtokok felhasználásával kapcsolatos tervek, vagyis a földreformterv elkészítését, másrészt azoknak az egyéb tennivalóknak a megállapítását, amelyeket a földreformmal párhuzamosan, vagy legalább is összhangban kívánatos elvégezni. Ilyenek a már tárgyalt tagosítás, talajjavítás, vízszabályozás, ipari üzemek létesítése, házhelyrendezés és kertes családi házak építése, úthálózat megfelelő kibővítése, a termelés, a termények értékesítése, az egészségügy, a művelődés és a közigazgatási szolgálat érdekében teendő intézkedések. Már az előzőkben rámutattam arra, hogy a földreform sok problémát vet fel, különböző szükségleteket támaszt és helyes végrehajtása az intézkedések egész sorát vonja maga után. Mindent egyszerre és egyidőben elvégezni természetesen nem lehet. Vannak feladatok, amelyek azonnal esedékesek és vannak olyanok, amelyeket fokozatosan is meg lehet valósítani. A tagosítást és házhelyrendezést párhuzamosan kell lebonyolítani, az úthálózat kiépítését és a közmunkákat is ajánlatos egyidejűleg megindítani, a különböző egészségügyi, művelődési intézmények létesítése sem várthat sokáig magára. Még kevésbé a termelés és értékesítés megszervezése. Sok helyen a felszabaduló munkaerők foglalkoztatása érdekében ipari üzemek alapítása is a sürgős feladatok sorába tartozik. A talajjavítás és vízgazdálkodás feltételeinek megteremtése — kivéve a belvizek szabályozására szükséges csatornák megépítését — már fokozatosan történhetik.

Persze egészen más volna a helyzet, ha már mind országos, mind helyi viszonylatban átfogó terveink volnának, amelyek keretében a földreform is súlyának megfelelő helyet foglalhatna el. Ezekből kitűnnék, hogy a földreformnak így merőben más értelme és jelentősége van, mint egyoldalú beállítás mellett. A problémák is, mint a tárgyak, egyoldalú megvilágításban mindig nagyobbaknak látszanak, mint amilyenek a valóságban. A jelen esetben mesterséges hatásfokozásra ugyan nincs szükség, mert a földkérdés nálunk — arányainkhoz képest — tényleg óriási jelentőségű, de mégis helyesebb

volna a nagy egész keretében szemlélni és súlyát így lemérni. Ne kutassuk, miért került ez a kérdés a politika reflektorfényébe, miért lett és lesz különösen a háború után megoldandó feladataink középpontjában. Tudomásul kell vennünk, hogy cselekvéseinket más téren is hozzá kell majd idomítanunk. Ezért nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy semmi áldozatot és fáradságot ne kíméljünk a földreform minél alaposabb előkészítésétől. A földreformhoz nemcsak föld, ember, anyag és pénz kell, hanem átfogó és a mellékkörülményekre is kiterjedő részletes helyi tervekből összeállított országos munkaterv is szükséges. Attól alighanem elkéstünk, hogy a földreform végrehajtását minden községre, vagy vidékre szóló tervek kidolgozása előzze meg. Ez volna a tökéletesebb eljárás. Az idő azonban sürget, s így szerényebb megoldással is be kell érünk. Legalább azt tegyük meg, hogy azokon a helyeken indítsuk el az előkészítő munkát, ahol a földreform végrehajtása a helyi gazdasági és társadalmi viszonyokban előreláthatóan számottevő változást idéz majd elő. Sajnos, nemcsak az időnk kevés, de alkalmas szakembereink 'sincsenek' elegendő számban. Mindez azonban nem ment fel az alól a kötelesség elől, hogy mindent elkövessünk az új magyar földreform végrehajtásához szükséges előmunkálatok mielőbbi megszervezésére.



## A FELHASZNÁLÁSI TERV

Az előző fejezetben ismertettük azokat a tényezőket, amelyeket a földreform végrehajtásánál figyelembe kell venni. Ezeknek a tényezőknek mérlegelése alapján lehet csak helyesen eldönteni, hogy konkrét esetekben milyen megoldást válasszunk a rendelkezésünkre álló ingatlanok felhasználását illetően. A felhasználás részleteit külön tervben kell kidolgozni.

A felhasználási terv a reform lebonyolításának alapja. Annyi ilyen tervet kell készíteni, ahány egységben történik a reform végrehajtása. A terv néha csak egy birtokra vagy birtokrészre terjed ki, máskor több kisebb-nagyobb ingatlant magában foglal, aszerint, hogy ezek bizonyos területre kiterjedőleg összefüggő egységet alkotnak-e vagy sem. Egy község határában felhasználásra kerülő ingatlanokra célszerű egy tervet kidolgozni, úgyszintén akkor is, ha az ingatlanok több, egymással összefüggő község területén fekszenek. Nagyobb birtokok vonzási körébe néha a szomszédos községek egész sora tartozik, lakosaik ide járnak dolgozni és természetesen elsősorban ezekből akarnak földhöz jutni. Ha az ilyen birtok közelében más kisebb ingatlanok is igénybe vétetnek, a lebonyolítás szempontjából egyszerűbb és előnyösebb, ha ezeknek az ingatlanoknak a felhasználása egy terv keretében történik. Ez persze csak általános irányelv, a földreform végrehajtása nem tűr sablonszerűséget és esetenként — a különböző szempontok mérlegelése alapján — kell a felhasználási tervet elkészíteni. De mindig szem előtt tartva a távolabbi összefüggéseket is, mert nem sza-

bad megfelelkezni, hogy a helyi tervek a nagy egész részei. A helyesen végrehajtott földreform nem enged meg különálló akciókat.

A felhasználási tervben le kell rögzíteni a következőket.

1. A tervnek tartalmaznia kell, hogy a juttatás milyen mértékben történik haszonbérlet és tulajdon alakjában. Ez nem csupán célszerűségi, hanem elvi kérdés is, annak tehát, aki a felhasználási tervet készíti, tudnia kell a hivatalos álláspontot. Az első világháború után az volt a felfogás, hogy tulajdont kell adni, a jelenlegi irányzat inkább a haszonbérletnek kedvez. Mindkettőnek vannak előnyei és hátrányai, ezekkel most nem kívánok foglalkozni. Nézetem szerint kerülni kell akár az egyik, akár a másik megoldás kizárólagosságát. Mégpedig nem csupán országos, hanem helyi viszonylatban is. Irányelviként lehetne megszabni, hogy tulajdoni juttatásban — próba-idő nélkül — csak az részesülhet, aki az ingatlan vétel-árának legalább egynegyedét-egyharmadát előre lefizeti. Aki ennyit áldoz, az meggondolja a dolgot és — már az anyagi kockázat miatt is — inkább törekszik arra, hogy kötelezettségeinek eleget tegyen. A földhözjuttatásra kiszemeltek közül tehát azokat, akik ennek a feltételnek megfelelnek, minden további nélkül azonnal tulajdonhoz lehet segíteni. Bizonyára akad majd néhány község, ahol a tulajdoni megoldás lesz általános. Telepíteni is csak tulajdoni alapon szabad. Ezért, mint majd látjuk, a telepéstől némi vagyoni erőt meg kell követelni. Ahol a nemzeti érdek van veszélyben, ott szintén csak tulajdoni juttatásról lehet szó. Célszerű tulajdonul juttatni a házhelyet, a közlegelőt és a közbirtokossági erdőt, valamint az ipari üzemeket (pl. szeszgyárat), ha ezekre szövetkezetet alakítanak; minden esetben az ingóságot is (élő és holt felszerelést).

Egyébként a haszonbérlet — átmenetileg — célszerűbbnek látszik. Hangsúlyozom, hogy csak átmenetileg, mert a haszonbérlet nem cél, hanem eszköz a tulajdon megszerzésére és a földhözjuttatással járó kockázat csökkentésére. A legalaposabb kiválasztás mellett is kerülhetnek be selejtes, önálló gazdálkodásra alkalmatlan ele-

mek, ezek a haszonbérlet évei alatt kiselejteződnek. Magyarországon nagyon sok az olyan szegény ember, aki egy fillér előleget sem tud fizetni, akinek sok gyerekén kívül egyebe alig van, földhözjuttatásra viszont érdemesnek látszik; ezeket a haszonbérlet valamely módján lehet csak kisvállalkozóvá tenni, illetőleg a vállalkozás hasznában részesíteni. Ha beválik és sikerül egy kis tőkét is gyűjtenie, tulajdonhoz juthat. Nézetem szerint inkább az előbbi feltétel a fontos, tőkegyűjtésre ma is csak olcsó bérlet mellett, kedvező természetrendőkben és jó értékesítési viszonyok között van lehetőség, sok apró gyerekkel még így is nehezen, a családot "ért különböző csapásokról nem is beszélve. Ezért a megfelelőnek bizonyult kisbérlet nem szabad elütni a tulajdontól, ha rajta kívülálló okokból nem tudott annyit megtakarítani, amennyi általában a tulajdoni szerzéshez megkívántatik. Sok kisbérletnek előbb az élő és holt felszelést kell letörlesztenie és a forgótőkét megkoplalnia, méltányos tehát, hogy sokgyermekes kisbérlet valamilyen kedvezőbb fizetési feltételek mellett szerezhessenek tulajdont.

Némely helyen a részesbérlet alkalmazását igen ajánlják — főleg a legszegényebb emberek földhözjuttatására. Ilyen esetben a bérlő nem előre meghatározott összegű vagy mennyiségű haszonbért fizet, hanem a föld bruttó hozamának bizonyos hányadát engedi át a bérbeadónak, a termelés kockázatában tehát a föld tulajdonosa is osztozik. Ez a körülmény arra készíti a bérbeadót, hogy törődjön a bérlő gazdálkodásával, tőle telhetőleg támogassa, hogy minél jobb terméseredményt érjen el. A részes bérlet tehát alkalmas rendszernek látszik arra, hogy vékonypénzű földművesek is önálló vállalkozóvá legyenek és fokozatosan megszerezzék a teljes önállósághoz szükséges anyagi eszközöket. Viszont tág teret nyit a szegényember szinte korlátlan kizsákmányolásának is, amint ez nálunk — különösen a parasztbirtokon alakult felesbérletekkel kapcsolatban nem ritka jelenség. Mégis népszerű a földművelő lakosság körében, aminek részben az a magyarázata, hogy a részesbérlet szinte lehetetlen tökéletesen ellenőrizni. Morális okokból tehát a részes bérlet nem kifogástalan rendszer, mert ki-

sértésbe ejt és alkalmat nyújt a bérbeadó megkárosítására (aki ez ellen a haszonbérúzsora-számba menő részesedés biztosításával védekezik), azért a földbirtokpolitika során lehetőleg mellőzni kell. Egyszerűen nincs rá szükség, mert azokat az előnyöket, amelyeket a részesbérletnek tulajdonítanak, a földhöz juttatottak megszervezése és irányítása esetén sokkal jobban el lehet érni. Kár volt tehát a részesbérlet intézményét az 1940 évi IV. törvény-cikkben a birtokpolitika eszközei közé iktatni.

2. A felhasználási tervben kell kijelölni a házhelyeknek szánt területet, megállapítani a kiosztandó házhelyek számát és nagyságát. Az 1920-as házhelyrendezés tapasztalatai arra intenek, hogy tartózkodjunk minden igény azonnali kielégítésétől. Házhelyet rendszerint olyanok is igényelni szoktak, akik belátható ideig nem is gondolnak az új telek beépítésére, de azért kell nekik, amíg megnő a még pendelyben járó gyerek, ha másra nem krumpliföldnek. Az első világháború után nagy bőkezűen kiosztott, de annál szűkebbre szabott negyedmilliónyi házhely egyharmada még ma is beépítetlen, gyakran nem is művelik, viszont annál többen üzérkednek vele. Az új házhelyrendezésnél csak a sürgős szükségletet kellene kielégíteni. Ahol csak lehet, jelöltessék ki azonban bizonyos tartalékterület, ezt kapja egyelőre a község vagy a közjóléti szövetkezet kifejezetten azzal a rendeltetéssel, hogy megszabott feltételek mellett köteles abból bizonyos nagyságú házhelyeket elsősorban a reászoruló szegény embereknek juttatni (esetleg kész családi házzal együtt). Közben a tartalékterületet a legszegényebb lakosságnak kertészkedésre lehetne bérbeadni vagy azon nagyobb fogyasztópiac (város) mellett kertészetet berendezni. Mennyivel könnyebben és olcsóbban tudna például az Országos Népi és Családvédelmi Alap építkezni, ha a közel 100.000 beépítetlen házhely ma tartalékterületként rendelkezésre áll!

A nagyobb birtokokhoz gyakran jelentékeny legelőterületek tartoznak, ezekből rendszerint közlegelőket szoktak létesíteni. Az Alföldön ma a legelő a kisember állattartásának alapja, ezért ragaszkodnak minden darab legelőterülethez. A szántóföldi takarmánytermelés elenyé-

szó, sajnálják hozzá a földet. Ezen a téren gyökeres változtatásra van szükség. Nagyon megfontolandó, hogy a földreform során megmaradjunk-e a régi gyakorlat mellett vagy az új kisexisztenciák állattartásának más, biztosabb alapot teremtsünk. A közlegelő sokszor inkább illúzió, az állat az év legnagyobb részén csak sétál és éhezik rajta. Óriási területek így hasznot alig hajtanak, a gazdákat pedig valósággal kényszerítik a külterjes állattartásra. Az alföldi népnek ezt a téves legelőkultuszát, amelynek kétségtelenül ősi gyökere van, ma azonban a fejlődés kerékkötője és az alföldi állatállomány megdőbbséget elmaradottságának egyik fő oka, fokozatosan új irányba kell terelni; hangsúlyozom, hogy fokozatosan, mert a feltételeket előbb meg kell hozzá teremteni. A földreform kiváló alkalom a jobb rendszer bevezetésére; szántóföldi takarmánytermeléssel és rétkultúrával a legelők szerepét vissza lehet szorítani, különösen ott, ahol a vízgazdálkodás feltételei megvannak. A legelőket pedig erdősíteni kell; a legrosszabb minőségű talajokon is díszlenek bizonyos fánemek, csak ki kell kísérletezni. Hogy az eredmény nem marad el, erre már Magyarországon is vannak minden kétséget kizáró példák.\*

Fontos kérdés, hogy mi legyen az erdővel. Természetesen senkisésem gondol az erdők felparcellázására, a legindividuálisabb magyar is belátja ennek a hátrányait, viszont erdőbirtokosság tulajdonában — kellő ellenőrzés mellett — az erdők szakszerű kezelése hátrányt nem szenved. Erre nagyon sok példát lehetne felhozni. Nagy hiba volna, ha az a félmillió hold erdő, amely a zsidóságé volt, kivétnék a földreform köréből. Az erdők haszna olyan jelentékeny, hogy attól a kisembereket elűtni nem volna szociális cselekedet. Annál kevésbé, mert sok helyen mezőgazdasági terület nincsen vagy alig van, csupán erdő.

A szőlőt és gyümölcsöst, ha kisebb területről van szó, ajánlatosabb egy megfelelő kézbe juttatni, mint feldarabolni. Nagyobb szőlők és gyümölcsösök felhasználása azonban fokozott körültekintést és megfontolást igényel.

\* L. Tuzson János: A magyar Alföld, 1941.

Minden esetben érvényes receptet nem lehet adni. Szőlő- és gyümölcsstermelő vidéken, ahol a lakosság hozzáértő és a kisemberek is jól gondozzák szőlőkertjeiket, az egyéni juttatás sem jelent nagyobb kockázatot, természetesen kellő ellenőrzés mellett. A meglévő berendezések és eszközök közös használata csupán szervezés kérdése. Egyébként átmenetileg nagyobb szőlőüzemeket célszerűbb részes művelés mellett továbbra is fentartani.

A nagyobb birtokokhoz néha különböző ipari üzemek tartoznak, amelyek nyersanyagaikat olykor nemcsak az illető gazdaságból, hanem az egész környékről nyerik. Az ipari üzemekkel kapcsolatban is általában az a nézet, hogy nem valók kisembereknek, ezért eddig az volt a szokás, hogy az ilyen üzemek mellett kisebb-nagyobb középbirtokot hagytak meg. Ezúttal is olyan előítélettel állunk szemben, amelynek nincs komoly alapja. Más országokban malmok, cukorgyárak — hogy kisebb üzemeket ne is említsek — vannak a parasztság kezén szövetkezeti formában. A cseh megszállás alól is sok szeszgyár, több malom és kisebb konzervüzemek, aszalók kerültek vissza, amelyek korábban a felosztott nagyüzemekhez tartoztak, most pedig a földhözjutottak szövetkezeteinek kezelésében vannak és kifogástalanul működnek. Sok előnye van annak, ha a föld, amely a nyersanyagot termi és az üzem, amelyik azt feldolgozza, egy kézben van. Ezért az ipari üzemeket ne szakítsuk el a földreform céljaira felhasznált területektől; parasztságunk ma már legtöbb helyen teljesen tisztában van az ilyen feldolgozó telepek jelentőségével és kész azokat átvenni. Különben az új kisexisztenciák gazdálkodása csak valamilyen szervezett (szövetkezeti) keretben képzelhető el, ezek a szervezetek pedig többnyire alkalmasak az ipari üzemek kezelésére is, sőt a termelés fejlesztése és a jövedelmezőség fokozása érdekében maguknak kellene — ha nem volna nek — ilyen üzemeket létesíteni. A Földhivatal tehát ne tekintse majd ballasztnak az ipari üzemeket, hiszen óriási előnyt és fél sikert jelentenek, ne igyekezzék különböző erőltetett megoldásokkal kikapcsolni és a földreform anyagától elkülöníteni. A legtermészetesebb, ha a mezőgazdasággal kapcsolatos ipari üzemek a szövetkeze-

tileg szervezett kisemberek (a földhözjutottak és egyéb érdekeltek) tulajdonába kerülnek.

Sok gondot okoz a majorépületek felhasználásának kérdése. Az épületleltárban kétségtelenül nagy tőke fekszik, amelyet lehetőleg óvni kell a megsemmisüléstől. A legegyszerűbb, de nem mindég a legjobb megoldás: a majorok körül középbirtokok alakítása. Két-három, vagy még többezer holdra méretezett major rengeteg gazdasági épületével és egy-egy luxusszámba menő kastélyával a középbirtokos nem tud mit kezdeni. Rendszerint megfizetni sem tudja, de nem is akarja, mert nagy részének használati értéke nulla. Legfeljebb bontási értékben veheti át, ezzel azonban a szándékolt célt: az épülettőke megmentését nem értük el. Általában helytelen az épületeket elvonni a birtokpolitikai célra felhasznált földektől. Különösen akkor, ha a juttatott földek az új kisbirtokosok (bérlők) lakóhelyétől messze fekszenek. Ilyenkor a major nélkülözhetetlen és óriási hiba azt lekapcsolni, mint még utóbb is több esetben történt. Számos példát lehetne említeni, hogy a cselédlakásokat és gazdasági épületeket — csekély átalakítással — milyen kítűnően fel tudják használni a földhöz juttatottak is. A majorra sokszor azért is szükség van, mert a környék természetes gócpontja, amely a legalkalmasabb arra, hogy azon — ha egyéb lakott helyek távol vannak — új település jöjjön létre. A leendő telepet már a felhasználási tervbe fel kell venni, helyét kijelölni, hogy a régi épületek fokozatos lebontásával az új telep építését tervszerűen lehessen megkezdeni. A régi épületek között esetleg altad olyan, amelyik hosszabb ideig használható közcélra vagy közös célra. Ideiglenes községháza, iskola (sok majorban van, csak bővíteni kell), jegyzői, tanítói lakás akárhány majorból kikerül, leventeotthonnak, kultúrháznak, apaállat-istállónak, közraktárnak, szövetkezeti helyiségeknek stb. — némi átalakítással alkalmassá tehető — épületek is rendszerint akadnak, ami különösen telepítés esetén, nagy előny. Meg kell tehát gondolni, hogy észszerű-e a majort más célra elvonni. Még legnehezebb a terjedelmes kastélyok megfelelő hasznosítása. Erre is megvan azonban a lehetőség. A körülményeknek

és szükségleteknek megfelelően felhasználhatók volnának: egészségügyi intézmények, népfőiskolák, tanyai internátusok, üdülők stb. céljaira. Természetesen ehhez hatékony együttműködés kellene azokkal a hatóságokkal és szervekkel, amelyek ezeknek az épületeknek felhasználásában érdekeltek.

3. Részben elvi, részben gyakorlati kérdés, hogy az igénybevett nagyobb ingatlanokból alakíttassanak-e középirtokok s ha igen, milyen mértékben. Közismertek azok a szempontok, amelyeket a középirtok mellett szoktak felhozni. Ezek egy részének inkább patriarchális társadalmi viszonyok között volt jelentősége; a paraszt-ság polgárosodásának és szövetkezeti szervezetségének arányában csökken a középirtokos társadalmi szerepe is. Ez azonban sohasem halványodik el teljesen, feltéve, hogy megvan benne a rugalmasság a változó körülményekhez való alkalmazkodásra. Erősen vitatható, hogy ezidőszert megvan-e. Még inkább kérdés, hogy az új középirtokosokban mennyire lesz meg. Ha szigorú anyagi és erkölcsi feltételeiket szabunk a törpe- és kisirtokok juttatásához, még sokkal szigorúbb mértékkel kell mérni a középirtokra pályázókat. Egy-egy középirtok 20—50 vagy még több önálló kisirtok területével ér fel, ennyi családot üt el a megérdemelt földhözjutástól, feltétlenül meg kell tehát kívánni, hogy az új középirtokos válogatott ember legyen a javából is. A vagyon, a tőkeerő nem szolgálhat fő feltételül; akinek pénze van, még egyáltalán nem biztos, hogy érdemes egy középirtokra. Ezt most nyomatékosan kell hangsúlyozni, mert a pénz-bőség, a biztos tőkebefektetés szempontja nagyon megnövelte a földirtok utáni keresletet olyan elemek körében is, akiknek nagyon kevés közük van a mezőgazdasághoz. Nem lehet elismerni jogcímnek a régen megszakadt kapcsolatokat sem. Számítani kell arra, hogy a zsidó birtokok felhasználása során jelentkeznek majd ilyen igények. A legtöbb zsidó birtok azelőtt magyar nemesi családok tulajdonában volt, ezek leszármazói közül mint hirlik — egyesek vérmes reményeket táplálnak, sőt talán jogot is formálnak volt családi birtokaik «visszaszerzésére». Bármennyire igaz is az, hogy voltak olyan nemesi



családok, amelyek saját hibájukon kívül veszítették el ősi birtokaikat, hányan volnának közülök abban a helyzetben, hogy ezt a valamennyire elfogadható jogcímet igazolni tudnák? Milyen bonyolult és hosszadalmas eljárás volna szükséges annak megállapítására, hogy ki az akkori körülmények — mondjuk: a liberális gazdasági rend — és ki saját könnyelműségének az áldozata. Valószínű, hogy legtöbb esetben mindkét tényező szerepet játszott. Alig hihető, hogy akadjon parlament, amely ilyen ingatag jogcímet merjen statuálni és megindítson egy lavinát, amely a zsidó birtokok felhasználását biztosan mellékvágányra sodorná. Mert csak természetes, hogy ha a nemesi családok jogot formálhatnának volt birtokaik visszaigénylésére, akkor ezt a jogot attól a sok ezer kiscgazdától sem lehetne megtagadni, akik aztán sokkal kevésbé saját könnyelműségük és pazarló életmódjuk következtében veszítették el birtokaikat, mint a sáskaéhségű keleti zsidóság kizsákmányolásának lettek az áldozataivá. A felvidéki földbirtokreform revíziója során is óriási nehézségekbe ütközött az ilyen jogcímek elbírálása és akik résztvettek ebben a munkában, tudják csak, hogy mennyi visszatetszést keltett egy-egy korábbi birtokoscsalád többé-kevésbé vitatható igényének teljesítése, pedig itt egészen újkeletű, alig egy-két évtizedes ügyekről volt szó. A zsidó birtokokkal kapcsolatban a régi tulajdonosok esetleges igényének még a gondolatát is vissza kell utasítani, ezeket az ingatlanokat teljes mértékben birtokpolitikai célra: a magyar földművelő lakosság megerősítésére kell fordítani. Nagyon rossz szolgálatot tesz a köznek, aki a földtől többnyire messze elszakadt nemesi családok tagjaiban teljesíthetetlen reményeket ébreszt, a föld népét pedig egész feleslegesen és oktanul nyugtalanítja.

A középbirtokok alakításának tárgyi és célszerűségi szempontjai — a földreform körültekintő és szerves végrehajtása esetén — erősen háttérbe szorulnak. Viszont minél egyoldalúbb szerepre szorul a végrehajtó szerv, minél inkább magára hagyják, annál erősebb a kényszer kényesebb helyzeteknek középbirtokok létesítésével való áthidalására. Rendszerint ez a legkényelmesebb megoldás

a majorépületek felhasználására, vagy ha a nagy távolság miatt telepíteni kellene, de nincs rá fedezet, a gazdasági cselédek költségesebb földhözjuttatására vagy egyéb munkaalkalmak teremtésére hiányzanak az eszközök, ha a végrehajtó szerv nem akarja vagy nem tudja vállalni az áldozatot és a fáradságot a kisemberek termelésének megszervezésére és a termelés megfelelő színvonalának fentartását legalább a középbirtokon kívánja biztosítani, ha így remél olyan vezetőt a földhözjuttatottak részére, aki ellátja az irányítás és gondozás munkáját s egyúttal saját példájával is buzdítólag hat. A telepések, kisbérllők s egyéb földhözjuttatásban részesítettek gazdálkodásának megszervezésére ma már egyéb — jól bevált — megoldásokat ismerünk, az épületek célszerű és gazdaságos kihasználására sem okvetlenül szükséges a középbirtok, ezért csak egészen kivételes esetekben létesítsünk középbirtokot kizárólag olyan egyének részére, akik valóban hivatottak erre a szerepre és személyükben — eddigi működésük alapján — megvan a biztosíték arra, hogy minden téren jó példával járnak majd elől.

4. A felhasználási tervben kell leszögezni, hogy a rendelkezésre álló terület teljes egészében a helybelieknek jusson vagy abból más községek lakói is részesedjenek. Sok esetben a föld oly kevés, hogy szó sem lehet kívül lakók földhözjuttatásáról. Általában Magyarországon az a helyzet, hogy még a kifejezetten nagybirtokvidéken is csak nagyon kevés olyan község van, amely önmagában vagy a közvetlen szomszédsággal együtt ne tudná — minden különösebb megerőltetés nélkül — átvenni az ottani nagybirtokokat. A vándormunkások alkalmazása vákuumra mutat ugyan, ez azonban gyakran csak látszat, mert hiszen köztudomású, hogy az uradalmak gyakran akkor is hozatnak más vidékről idénymunkásokat, ha helyben vagy a közvetlen környéken elegetendő munkáskéz van, de valamilyen okból nem akarják igénybe venni. Nem ritka eset továbbá, hogy már a néhány holdas törpebirtokosok sem mennek bérmunkára, noha kis gazdaságukban távolról sem tudják családjuk munkaerejét kellően kihasználni. Ennek nem mindig a restség az oka, hanem lehet a rossz viszony is, amelyben

a helybeli uradalommal vannak. Azért kell nagyon alapos helyi tájékozottság ahhoz, hogy a felhasználási tervet jól és a valóságos helyzet minden számbajövő tényezőjének figyelembevételével lehessen elkészíteni.

A magyar paraszt rettenetesen féltékeny a határ földjére. Mindenki betolakodót lát, aki más vidékről, gyakran a szomszéd községből is szemet mer vetni a falu határának valamely darabjára, amelyet egy kicsit mindig a magáénak is tart, bár tulajdonilag semmi köze hozzá. A középkori agráralkotmány annyira beleidegződött, hogy emléke a vérben, lelkében ma is eleven erővel él. Tudok esetet, hogy a falu minden szóbajöhető lakosa annyi földet kapott, amennyit kért, ennek ellenére kijelentették, hogy a fennmaradt párszáz holdon sem tűrnek idegenből jött telepeseket. Inkább beleegyeztek abba, hogy a ki nem osztott földet középirtokos kapja, mert így remélik, hogy valamikor ez a terület is az ő kezükre kerül. Persze a végrehajtó szerv nem Ítélteti meg egy falu szemszögéből a kérdést, neki egyetemesebb szempontokra kell tekintettel lennie, a helybeliek önzésétől tehát nem vezetheti magát. Ez természetesen nem jelenti, hogy a tartalékterület gondolatát el kell vetni. A helyi körülmények mondják meg, ajánlatos-e valamilyen formában tartalékterületet hagyni. Ahol már nincs több nagyobb birtok, a népesség szaporodása erőteljes, talajjavításra alkalmas területek sincsenek, ipartelemek létesítésére hiányoznak a feltételek stb., ott nagyon megfontolandó ez a kérdés.

Magyarország különböző vidékeinek mezőgazdasági népsűrűsége között igen nagy különbségek vannak. A természetes szaporodás, a belső vándorlás, a birtokviszonyok különbözősége és sok gazdasági tényező okozza az eltéréseket. A szakirodalom bőven foglalkozott ezzel a kérdéssel s így ismeretesek azok az érdekek, amelyek az agrárnépsűrűség helyenkénti kiegyenlítéséhez fűződnek. Erre szolgál a telepítés. Kevés ország van Európában, ahol a belső telepítés olyan fontos lenne, mint nálunk. A földreform során tehát nagy figyelmet kell fordítani a földbirtok és népességmegoszlás terén mutatkozó aránytalanságok lehető kiegyenlítésére.

A telepítés feltételei ma már nagyjában a közvélemény előtt is ismertek, úgy hogy ezzel most nem foglalkozunk. Az utóbbi évek tapasztalatai alapján azonban valamire fel kell hívni a figyelmet. A telepítés fogalmához nem feltétlenül tartozik hozzá, hogy a telepesek távoli vidékek, esetleg egy másik országrész lakosai legyenek. A vérfrissítés hasznos és kívánatos, de nem a legfontosabb szempont, kivéve bizonyos eseteket, amikor a telepítés kifejezett célja más országrészek elsőrangú emberanyagának átültetése és meggyökereztetése. Egykével fertőzött vidékekre például az átlagnál különb, válogatott telepeseket szabad csak hozni, lakjanak bár az ország legtávolabbi részein. Egyébként mindenképp először arról a tájról vegyük a telepeseket, ahol a birtok fekszik. Nyugatmagyarországra, vagy Dél-Dunántúlra nem okvetlenül a Tiszántúlról kell telepíteni, ha van közelebb, főleg ha van ahhoz a tájhoz szokott megfelelő emberanyag. Fejér megye még leginkább alkalmas az alföldi embernek. Itt szívesen vásárolnak, bérelnek földet a Duna-Tisza közéről származó gazdák. A Kisalföld is nagyon megfelel a tiszavidékieknek, de azért meg kell fontolni a dolgot, mert a Kisalföldön, főleg a helyenként túlnépesedett Csallóközben szapora, igen szorgalmas és fejlett mezőgazdaságú kultúrájú nép lakik, amely sok helyen nem tud terjeszkedni és örömmel rajzik ki, ha teheti.

A dombozati viszonyok mellett a talaj összetételére is tekintettel kell lenni. Még a homokvidéki ember inkább megszokja a jóminőségű kötött talajokat, de a feketeföld lakója előbb-utóbb biztosan megszökik a homokról. Hiszen tagadhatatlan van rá példa, hogy hosszú évek során a síkvidéki ember is megszokja a lankás-dombos tájat, de sohasem érzi magát annyira otthonosan, mint aki ilyen helyen született. Ez hosszú ideig meglátszik a munkáján és eredményein is. Az új környezethez való alkalmazkodás nehéz testi-lelki küzdelemmel jár. Az ilyen fokozott támogatásra és gondozásra szorul. Ezért jobb, ha a telepes hasonló vidékről való. Elsősorban a közeli szomszédságból merítsünk, még ha árnyalati különbséget kellene is tenni a minőség rovására. Különösen kisebb birtokokra ne hozzunk nagyon távoli, más jellegű vidék-

ről való telepéseket, mert az ilyen gyenge lélekszámú telepek az idegen környezetben nehezebben boldogulnak és gondozásuk is költségesebb. Szabály legyen, hogy a telepések lakóhelyétől eltérő vidéken csak erős telepeket létesítsünk.

Magyarországon a telepítésnek sokkal inkább a föld, mint az ember hiánya, vagy alkalmatlansága szab korlátot. Még legkevesbé a tiszavidéki ember települ szívesen más tájra, bár most már nem ragaszkodik annyira szülőföldjéhez, vagy a környékéhez, mint néhány évtizeddel ezelőtt. A Hajdú, Szabolcs és Szatmár megyeiek, valamint a jászok és a Heves megyeiek általában hajlandók bárhová települni, ha önálló gazdák lehetnek. Erre azonban csak kevés családnak van reménye. Nagyon radikális földreform kellene ahhoz, hogy jelentősebb tömegek áttelepítésére meg legyen a lehetőség. A zsidóbirtokok és az 1940. IV. t. c. alapján igénybevehető ingatlanok inkább helybeli törpebirtokok kiegészítésére és kisebbarányú, helyi jellegű telepítésekre nyújtanak módot.

Telepesnek többnyire olyan ember alkalmas, aki már bebizonyította, hogy az átlagon felüli erőfeszítésre képes. Az ilyeneknek rendszerint van egy kis vagyonkájuk, lakóházuk és némi földjük is. Az eltelepülőnek ezeket az ingatlanokat vagy el kell adnia, vagy valamelyik családtagjának adja át. Az előbbi eset a gyakoribb, mert a telepesnek pénzre van szüksége, ezért ingatlanai értékesítésére kényszerül. Ha valamely faluból sokan készülnek elköltözni, ezeknek az ingatlanoknak az értékesítése gyakran nehézségbe ütközik, vagy a telepések kénytelenek azokon kényszeráron túladni. A lakóházakat ugyan többnyire szegény emberek veszik meg, a földek azonban könnyen jobbmódú gazdák kezére kerülhetnek, holott esetleg többen lennének földre jobban reászoruló, de vékonypénzű családok is. Mindenképpen kívánatos tehát, hogy a lebonyolító szerv közbelépjen és az eltelepülők ingatlanait átvegye megfelelő felhasználás végett. Az átvett ingatlanok vételárát a telepesnek jóváírja vagy a szükséghez képest egy részét készpénzben kifizeti, hogy a telepes élő és holt leltárát kiegészíthesse és legyen némi forgótőkéje is. A kellően kijavított vagy átalakított lakó-

házakat és kis-birtokokat pedig olyan helybeli kisembereknek juttatja, akik arra leginkább reászorulnak és érdeemesek. Ezzel az aprólékos és gyakran sok fáradságba kerülő művelettel lényegesen fokozni lehet a birtokpolitikai tevékenység hatáskörét.

5. Az új földbirtokreform kiváló alkalom és talán az egyetlen lehetőség az első világháború után elkövetett földosztás némely súlyos hibájának helyrehozatalára. Az egy-kétholdas, köznyelven proletárföldeknek csúfolt parcellák nagy sokasága sorakozik egymás mellett azokban a községekben, ahol ezt a gyászos emlékezetű földreformot annak idején végrehajtották. Nagyon valószínű, hogy ezúttal is igen sokan kapnak földet olyanok, akiknek korábbi kiosztott birtokuk van, mert hiszen elsősorban ezeket kell a földreform során felerősíteni. Ahol nagyobbarányú földhözjuttatásra nyílik lehetőség, az 1920-as kiosztásból ajánlatos volna tabula rasat csinálni és az új juttatásokkal egy kalap alá vonni a többnyire életképtelen parcellákat. Tagosítás esetén ez a kérdés magától rendeződik, viszont nem mindenütt van szükség tagosításra, így az Alföldön, ahol pedig a húsz év előtti földosztás hibái a legkirívóbbak; itt a fentemlített átrendezést feltétlenül meg kellene oldani, annyi előnye volna magán- és közszempontból egyaránt. Mivel azonban számolni lehet azzal, hogy akadnának olyanok, akik nem hajlandók juttatott parcelláikról önként lemondani, illetve azokat cserébe átengedni, törvényes intézkedésre volna szükség, ami ebben az esetben annál könnyebb volna, mert sokan ezeknek az ingatlanoknak a vételárát még nem fizették ki, sőt jelentős hátralékban vannak, így tulajdonképpen — újabb jogszabály nélkül is — kimozdíthatók volnának. Aki most megint földhöz jut, bizonyára szívesen lemond korábbi kiosztású ingatlanáról, ha nagyobb darab földet egy tagban kaphat. Az így felszabadult területeket a szomszédos parcellák megnagyobbsítására lehetne felhasználni, ezzel mesterségesen is meggyorsíthatnók azt a több helyen már régen megindult természetes folyamatot, amely ezeknek az apró földeknek kisebb-nagyobb mérvű egyesítésére vezetett. Bizonyára a nemjuttatás útján szerzett törpebirtokokat is

be lehet vonni helyenként ebbe a műveletbe, különösen akkor, ha az illetők a cserével jól járnak. Jelentős áldozatot is megérne, ha az elrontott határokat így valamenynyire reparálhatnák.

6. A felhasználási tervezet gerince a kiosztandó (tulajdoni, bérleti) kisbirtokok területének megállapítása. Ez a legfontosabb és legkényesebb része a földreformnak. Az általános irányelveket már a törvényben le kell fektetni, a végrehajtás feladata aztán, hogy ezeket az elveket a különböző körülményeknek megfelelően alkalmazza. Nem vitás ma már, hogy a föld túlzott elaprózása termelési és szociális szempontból egyformán káros: egyfelől a terméseredmények hanyatlására, másfelől az agrárproletár-állapot rögzítésére vezet. A néhány holdas törpegazda, ha nincs reménye a felemelkedésre, a legbizonytalanabb egzisztencia, félbenmaradt elem, aki már nem tartozik a munkássághoz, de még nem tartozik a gazdaréteghez sem. Ha nagy tömeget alkot és a terjeszkedésre nincs lehetősége, akkor közülök csak kevésnek sikerül felküzdenie magát önálló birtokossá. Legtöbbje félmunkás-félbirtokos marad, földjéből megélni nem tud, bérmunkára viszont nem szívesen megy; földje arra kevés, hogy eltartsa, de arra elég, hogy visszatartsa más, reá esetleg kedvezőbb elhatározástól. Akinek a mezőgazdaság nem tud megélhetést nyújtani, másfelé próbálkozik. Az ipar a mezőgazdasági rétegből meríti munkaerőszükségletét; mindig így volt ez, kár volna ellene hadakozni. A gazdának nem szabad rossz szemmel néznie az ipar fejlődését, következésképpen azt a természetes folyamatot sem, amely a mezőgazdasági munkásság egy részének az ipari foglalkozások felé irányuló áramlásában jelentkezik. Ameddig ez a szükségletnek megfelelő keretek között mozog, nem lehet hibáztatni és nem szabad akadályozni. A birtoktalan mezőgazdasági munkás könnyebben rászánja magát arra, hogy az iparban keressen boldogulást, mint akinek már néhány holdja van és az a remény táplálja, hogy önálló kisgazdává lehet. Tisztában kell lennünk azzal, hogy nagyon kevés a földünk ahhoz, hogy minden földművelő önálló kisbirtokra tehessen szert. Ha így van, akkor hiba volna sokkal több embert földhöz

rögzíteni, mint amennyi a földművelés körében boldogulni tud. Némi tartalékra szükség van, de nagy, gyökértelen agrárproletártömegekre nincs. Az életképtelen törpebirtokok nyaklónélküli osztogatása földszegény viszonyaink között beválthatatlan reményt ébresztene sok emberben, földhöz kötné ugyan, de nem lenne köszönet benne, mint általában a fiélbenmaradt egzisztenciákban. Pusztá önmítás az a felfogás, hogy azért kell némi földei adni minél több embernek, mert így megtartható lesz a mezőgazdaságban, nem igyekszik a városba és jobban ellenáll a felforgató mozgalmaknak. Ideig-óráig talán, amíg tart a remény a felemelkedésre, vagy amíg meg nem unja a többnyire hiábavaló várakozást. Hiszen kétségtelen, hogy a mezőgazdasági termelés fejlődése, különösen a kerti kultúrára való áttérés a mezőgazdaság társadalmi struktúráját is megjavítja majd, ebben reménykedünk, különben igazán kilátástalan lenne a sorsa annak a roppant félproletár tömegnek, amely mezőgazdasági népességünk jó részét alkotja. A földreformnak ebből kell a javát önállósághoz segíteni és csak megfelelő körülmények között szabad megint apróbb parcellákat juttatni. A tapasztalás ugyanis azt mutatja, hogy a törpebirtokos egy idő múlva kifárad a reménytelen küzdelemben és ha csak teheti, előbb-utóbb otthagyja a mezőgazdaságot. A fenti célt tehát tartósan nem lehet vele elérni. Az ádáz küzdelem a felemelkedésért, amíg tart, gyakran kóros állapotokat teremt. Valóságos versenyfutás folyik minden hold földért, ami piacra kerül, vagy minden hold megürült bérletéit, a földárak és haszonbérek olyan magasra szöknek, hogy azokat a földből kigazdálkodni nem lehet. Sajnos, ezek az állapotok elég gyakoriak Magyarországon, mert a mezőgazdasági lakossághoz képest a föld kevés és kevés lesz a földreform után is. A nagyobb birtokok túlságos szétdarabolása, vagyis minél több embernek némi föld juttatása tehát csak a pillanatnyi éhséget csillapítaná, ami lehet politikai cél ott, ahol a józan megoldás túl sokáig halasztódik, de hogy szociális következményei károsak lesznek, az bizonyos.

Ezek általános szempontok és irányelvek, alkalma



zásuk helyenként végtelen változatosságot mutat. Itt nincs sablon, amellyel dolgozni lehetne, mindenütt a helyi viszonyokhoz kell alkalmazkodni. Aki a felhasználási tervet kidolgozza, annak nemcsak teljes áttekintése kell, hogy legyen arról a vidékről, de ismernie kell az összes tényezőket, amelyek a földreform lebonyolítására befolyással vannak. Ezek jelentőségét egyenként és összehatásukban mérlegelve kell határozni. Persze ahhoz, hogy egyáltalán értelme legyen az ilyen körütekintő munkának, bizonyos feltételek teljesülése mellőzhetetlen. Gondolok itt elsősorban azokra a gazdasági jelentőségű létesítményekre, amelyeket az előző fejezetben az organikus birtokpolitika előkészítésének tárgyalásánál vázoltam. Az útkérdés például nagy befolyással van az új kisüzemek boldogulására, következésképp valamely terület felosztására is. Egy-egy út megépítésével esetleg megnyílik a belterjes gazdálkodás lehetősége, aránylag tehát kisebb terület is elegendő lesz egy család eltartására. Ugyanilyen szerepe lehet a vízszabályozásnak is. Ha a végrehajtó szerv tudja, hogy helyben vagy a környéken ipartelep létesül, amely a lakosság nagy részének állandó vagy időszakos foglalkozást nyújt, bizonyos mezőgazdasági terményeik feldolgozásával biztos értékesítési lehetőséget teremt, ezenkívül a fogyasztópiacot is lényegesen kibővíti (ilyen például a Tiszaföldváron építés alatt álló CIKTA gyár, ahol 3000 munkás fog dolgozni), akkor nagyobb számú kertgazdaság, tehát területileg kisebb üzemek létesítésével is ugyanazt a gazdasági és szociális célt lehet elérni, mint kevésbé (kedvező viszonyok között 15—20 holdas gazdaságokkal. Még lehetne folytatni a felsorolást, hiszen a talajjavítás, csatornázás, gáz és melegvízellőfordulás mint a talaj termő és foglalkoztatóképességét, kihasználhatóságát s jövedelmezőségét fokozó tényezők szerepét az új kisbirtokok területének megállapításánál alig lehet mellőzni.

## A FÖLDREFORM RÉSZESEINEK A KIVÁLASZTÁSA.

A felhasználási tervezet kidolgozása, mint említettük, elsősorban a helyi szükséglet figyelembevételével történik. A helyi szükségletet pedig a földnélküliek, illetve földjeik kiegészítésére szorulóknak száma határozza meg. Szükséglet alatt természetesen nem az igényeket értjük, ez a kettő ugyanis legtöbbször nem azonos. A felhasználási terv elkészítésénél az igényeknek nem szabad különösebb jelentőséget tulajdonítani, mert az organikus reform helyett könnyen a nyakló nélküli földosztás útjára tévedünk. A felhasználási tervezet ugyan nem tartalmazhatja egyenként a juttatásokat, erről a jelentkezők egyéni elbírálása alapján külön kiosztási jegyzék készül, mégis annak, aki a felhasználása tervezetét kidolgozza, a jelentkezők tömegében már meg kell látnia a számbajöhető reális szükséglet mértékét.

Ismételten hangsúlyozni szeretném, hogy csak a jogos szükséglet és nem az igények figyelembevételéről lehet szó. Sajnos Magyarországon az a helyzet, hogy a jogos szükséglet is jóval nagyobb, mint amit egyáltalán ki tudunk elégíteni. Semmiesetre sem szabad tehát odajutnunk, hogy a földet igényelni lehessen. A földtulajdonról kialakult jogi felfogás ugyan nem változhatatlan, ezt éppen napjainkban alig kell különösebben bizonyítani, de az is kétségtelen, hogy amíg a magántulajdon alapján állunk, a földigényt nem lehet elismerni. Sem egyeseknek, sem bizonyos társadalmi rétegeknek. Ha kimondjuk, hogy a föld a parasztságé, vagy más szóval azé, aki megműveli, ebből logikusan következik, hogy mindenkit kell részesíteni benne, aki földműveléssel foglalkozik. A jel-szavakat a nép — józan eszének megfelelően — értelem-

szerűen fogja fel és ha azt mondják neki, hogy a földet annak kell adni, aki megdolgozza, akkor azt szó szerint is veszi és becsapottnak érzi magát, ha később arra ébred, hogy csak egyesek kapnak belőle, mások nem. Már pedig a legradikálisabb politikai földosztók, akik a jelszavakat népszerűsíteni szokták, sem gondolhatják komolyan, hogy minden gazdasági cselédet, napszámost stb. földhöz lehet juttatni. Az ilyen jelszavak teljesíthetetlen vágyakat ébresztenek a tömegekben és rendkívül megnehezítik bármilyen földreform végrehajtását, hacsaknem azt a felelőtlenség irányítja. Népünk szerencsére józan gondolkodású és mérlegeli a jelszavakat is (minden oka megvan rá), meglepő azonban, hogy ha földről van szó, mintha elveszitené józanságát, valósággal megmámorosodik és a legnagyobb képtelenségeknek is bedől. Százszor csalódott már a földosztásban, de mindig hisz benne. A legnagyobb igazságtalanságnak tartja, ha nem kap földet, amikor a szomszéd kap, vagy kevesebbet ikap annál. Magam is több ízben tapasztaltam, hogy semmiféle érv előtt nem hajlik meg, ha arról van szó, hogy ki marad a földhözjuttatásból. Azt tartaná helyesnek, hogy mindenkinek legalább egy hold, vagy ha ennyire nem telik, egy fél hold jusson. Teljesen hidegen hagyják az abszurdumig vitt földosztás káros következményei, amikor arról van szó, hogy kaphat-e földet vagy sem. Ez a magatartása nem valami romantikus földimádatból fakad, hanem egyszerűen abból a tényből, hogy a föld megélhetésének, de szociális felemelkedésének is az alapja, ezért törekszik minden erejével arra, hogy legalább egy darabkát biztosítson belőle magának. Csak az tudhatja, aki közülük való, hogy mit érez, amikor látja, „szétosztódik a határ“ és ő hoppon marad. Másnak talán visszatetsző az a háttér, sokszor gyűlöletig fokozódó féltékenység, amelylyel a parasztságon kívül állók földszerzését kíséri, pedig ez nagyon természetes érzés. Teljesen igaza van a földreform-ellenes propagandának abban, hogy a földművésék között is vannak, akik nem akarják a földosztást; akik kimaradnak a földhözjuttatásból, természetesen inkább a nagybirtok fenntartása mellett szavaznak, még ha egyébként megélhetésük a mezőgazdaságon belül biz-

tosított is. Akiknek pedig nem biztosított, természetesen még kevésbé lelkesednek a földreformért, noha sok esetben nagybirtokrendszer amellet is majdnem koldusorsban tengődnek. Ezek az érdeellentéteket lehet csürni-csavarni és így azok hol a reakciónak kedveznek, hol a földreform ügyét viszik vakvágányra. Pedig megvan a kibontakozás lehetősége, ha a földreform nem elszigetelt akció, hanem egy átfogó országos gazdasági és szociális terv keretében valósul meg.

A földhözjuttatandók kiválasztásának nehézsége azonban minden körülmények között megmarad. A földreform legkényesebb és legháládatlanabb feladata ez ott, ahol a föld kevés a földművelő lakossághoz viszonyítva. Ezért fokozott körültekintéssel kell eljárni a kiválasztás szempontjainak megállapításánál és kívánatos, hogy ehhez a művelethez kellő előkészítés után fogjunk hozzá.

Az előkészítéshez tartozik az érdekelt lakosság kellő tájékoztatása. Erre általában nem szoktunk gondot fordítani, pedig jelentősége nagyobb, mint gondolnók. Népünkben semmi sem kelt nagyobb érdeklődést, mint a „földosztás“ híre. Ilyenkor mindenki megtelik reménységgel, még ha előbb akárhányszor csalódott is már és nagy várakozás üli meg a lelkeket. A különböző, rendszerint téves értesülések és mendemondáik egész légiója kél szárnyra, mindenkinek van valami „biztos“ híre, mindenki még színesebbé igyekszik azt tenni s nagy, mesés légváraik épülnek így az emberek képzeletében, amelyeknek legtöbbször nagyon csekély a való alapjuk. Hiszen ez önmagában még nem baj, bár a kiábrándulás gyakran nyomot hagy a lelkekben, a földművelő nép nagy várakozásának azonban rendszerint vannak vámszedői. Mindig akadnak lelkiismeretien emberek, akik a nép tájékoztatatlanságából valamilyen (politikai vagy anyagi) hasznot akarnak húzni s ez sajnos gyakran sikerül is. Még pedig annál inkább, minél nagyobb a tájékoztatatlanság. Sok kisembert károsítottak így meg a szélhámosok, amit el lehetett volna kerülni a lakosság kellő felvilágosításával.

Ezen a téren gyakran akaratlanul hibát követnek el a hatóságok is. A községi előjáróságok sokszor maguk is

tájékozatlanok, ennek következtében az érdeklődőket nem tudják megfelelően felvilágosítani. A lakosság így a különböző hírforrásokra van utalva. Hivatalosan akkor szerez elsősízből tudomást, hogy valami készül, amikor ki-dobálják, hogy a földiért jelentkezni lehet a községházán. Most már fele sem tréfa a dolognak és megindul a jelentkezők áradata a községháza felé. Természetesen mindenki »jegyez« földet, hiszen senki sem tudja pontosan, ki kaphat, ki nem. A hatóság mit tehet egyebet, kénytelen az egész falut összeírni, egy-egy nagyobb községiben hetekig dolgozik a fél községháza, amíg a hatalmas összeíró ívek sokféle rovatát kitöltik. Az emberek ideig-óráig meggyűlölsznek, hogy megtették az első lépést régi vágyuk teljesülése felé. Vasárnaponként ki-kijárnak a határba és kinézik azt a darab földet, amelyet maguknak szeretnének; egymás között talán meg is állapodnak az uradalmak felosztásában.

Nem mese ez, hanem valóság. Amit Illyés Gyula megírt a Kora tavaszban 1918 őszéről, sok helyen megismétlődött az elmúlt években is. A nép csak azt hallotta, hogy földreform lesz, közelebbit alig tudott róla. Újságot nem mindenki olvas, rádiót még kevesebben hallgatnak. A sajtóban megjelent cikkeik sem mindig alkalmasak a helyes tájékoztatásra. Ahány újság, annyiféleképpen állítja be a dolgot. A különböző nyilatkozatok is gyakran csak a homályt erősítik; a képviselő földreformról beszél, néhány nap múlva hivatalos nyilatkozatot olvas az ember, hogy nem földreform lesz, hanem csak földbirtokpolitika; egy időben vidéki útjaimon többen fordultak hozzám, hogy mondjam meg, mi a földreform és mi a földhirtókpolitika s hogy X. uradalmat felosztják-e, ha csak földbirtokpolitika lesz. A kerettörvények tömör kivonatos ismertetése, amely a lapokban meg szokott jelenni, a falusi embernek keveset mond. Pedig sokat szeretne tudni, hiszen talán sorsának fordulójáról van szó. Sokat, gyakran a kelleténél is többet megtud aztán a választások alkalmával, néha egy-egy képviselői beszámolón; más kérdés persze, hogy ezekből a többnyire „csak ígéretekből mi valósul meg, mi nem.

Nem nehéz belátni, hogy olyan létünkbe vágó nagy

kérdésiben, mint a földreform, nem szabad az érdekelt lakosságot tájékoztatlanul hagyni, vagy ami talán még a tájékoztatlanságnál is rosszabbra kortések, a szélhámosok vagy a képzelet szabadjára engedni. A félreértések elikériiliése végett szeretném hangsúlyozni, hogy nem propagandára gondolok, hanem felvilágosításra. A kettő nem zárja ki egymást, eszközei és módszerei azonban nem ugyanazok s ezért nem kívánatos őket összekeverni. A helyesen alkalmazott tájékoztatás egyszersmind nagyon jó propaganda is lehet, megfordítva azonban nem merném ezt állítani. Utalok a Gömbös-féle telepítési törvényre, amelyet nagy propaganda előzött meg és követett, ez azonban felvilágosításra teljesen alkalmatlan volt. Propagandára természetesen szükség van, a tömegszervezés korszakában ezt nem lehet nélkülözni, ez azonban nem teszi feleslegessé a felvilágosítás munkáját, amely nem népszerűsíteni akar, hanem részleteiben ismertetni és megmagyarázni bizonyos kezdeményezéseket, intézkedéseket stb. Természetesen kívánatos, hogy a kettő összhangban legyen és a propaganda ne mondjon vagy ígérjen többet, mint amit meg lehet valósítani. Más szóval ne hirdessük a nagybirtok alkonyát, (ha más helyen meg óva intjük a népei attól, hogy a nagybirtok megszűnését várja. A földművelő ember ugyanis abban a nem mindig kellemes helyzetben van, hogy az ilyen ellentmondásokat könnyen tudja ellenőrizni és megtörténhetik, hogy nemcsak a propagandában nem hisz többé, hanem meginog a hite a hivatalos közlés komolyságában is.

A földreform végrehajtása során meg kell szervezni az érdekelt lakosság helyes és időszerű tájékoztatását. Ez nem merülhet ki egyszerű jogszabályismertetésben, kívánatos, hogy a különböző rendelkezéseket kellő magyarázattal kísérjük. Nem kötetnyi jogszabálymagyarázatra gondolok, terjedelmes, hosszú lére eresztett ismertetésekre nincs szükség, inkább pontokba szedett tudnivalókat kell közölni. A földművelő népet elsősorban az érdekli, hogy ki mit várhat és milyen feltételekkel. Ezért a tájékoztatásnak főleg a birtokok igénybevétele, felhasználására, a földhözjuttatás lehetőségére és módozataira kell kiterjednie. Különösen a földszerzés személyi feltételeinek is-

mertetése fontos, ez sok felesleges találgatástól kíméli meg az érdekelteket és esetleg már sok embert visszatart a céltalan jelentkezéstől. Fel kell hívni a figyelmét arra, hogy közbenjárókat ne vegyen igénybe, különböző igényeknek ne dőljön be és felesleges kiadást ne okozzon magának azzal, hogy különböző, többnyire szélhámos közvetítőket díjaz abban a reményben, hogy így könnyebben nagyobb darab vagy jobb minőségű földhöz juthat. Részletesen tájékoztatni (kell az érdekelt lakosságot a juttatásban részesülő kötelezettségeiről, még pedig nemcsak anyagi, hanem az új kisexisztenciák szervezésével és irányításával kapcsolatos kötelezettségekről is. Ezeket jó, ha már előire tudja, mielőtt a földhözjuttatás kérdése eldőlt. A minden községre érvényes általános tájékoztatás mellett gondoskodni kell a helybeli lehetőségek megismertetéséről is. A földreform kellő előkészítése esetén már a helyi körülményekre tekintettel lehet a szükséges tájékoztatást megadni, amely aztán részletesebbé válik a felhasználási tervzet elkészítésével. Ne legyen titok, hogy mekkora terület és mely birtok minő felhasználására kerül sor; legtöbb esetben egyáltalán nem előny, ha ez utóbb derül iki, mint előbb. Felesleges várakozásnak és jelentkezéseknek vehetjük elejét, ha a lakosság tudja, hogy mire számíthat és a rendelkezésre álló terület felhasználása milyen módon történik.

A lakosság tervszerű tájékoztatására a közlés minden eszközét igénybe kell venni. A lakosság kezén forgó lapokban főleg az általános ismertetéseket lehet adni, ezeket minden lap lehozza, ha nincs bennük (nem is szabad, hogy legyen) politikum. Kívánatos, hogy időnként a rádió is kivegye részét a felvilágosító mimikából. A sajtóban és a rádióban van helye a földreform elvi alapkérdéseit tárgyaló cikkeknek és előadásoknak is, itt kell többek között felhívni a figyelmet arra, hogy a földre senki jogot nem formálhat, hogy mindenki földhöz nem juthat, hogy a föld túlzott elaprózása, vagyis az életképtelen törpebirtokok tömeges alakítása sem szociális, sem gazdasági szempontból nem kívánatos stb. Magától értetődik, hogy a helyi hatóságoknak kellően tájékozottoknak kell lenniök, hogy a részletkérdésekben érdeklődőknek kellő felvilá-

gosítást tudjanak adni. Olyan vidéken, ahol nagyobb területek felhasználásáról van szó, tanácsos egy-egy szakembert megbízni a birtokügyekkel, aki az érdekelteknek rendelkezésére áll és a községi jegyzőt is tehermentesíti. Egyébként a földreformról kapcsolatos tudnivalókról nyomtatott tájékoztatókat kell készíteni, azt a község-házán, gazda- és munkáskörökben kifüggeszteni, hogy bárki bármikor tájékozódhassék. Ha a különböző (vetőmag, termelési stb.) akciókról a közönség plakátok útján szerezhethet ma már tudomást, a sokkal nagyobb jelentőségű földireform sem nélkülözheti a közlésnek ezt a módját. Ne higyjük azt, hogy ez rosszabb, mint a dobszó útján való közzététel. A kidobolás önmagában — sok példa van rá — rengeteg félreértésre és téves értesülésekre ad alkalmat. Nem lehet eléggé hibáztatni például, ha kidobolják, hogy földhözjuttatásra lehet jelentkezni. Ezt népünk felhívásnak tekinti és a kelleténél sokkal messzebbmenő következtetést von le belőle. A dobszó nem alkalmas arra, hogy a lakosságot a földreformmal kapcsolatos és közléről érdeklő tudnivalókról tájékoztassa. Nem helyezkedhetünk arra a helytelen és az életben alaposan megbukott álláspontra sem, hogy ami a hivatalos lapban vagy az újságokban megjelent, arról a legtávolabbi zugban élő szegény ember is köteles tudomást szerezni és ha nem teszi, magára vessen, ha abból kára származik. A nyomtatott és mindenki részéről hozzáférhető tájékoztatókat le kell vinni a legkisebb faluba és a legfélreesebb gazdakörökbe vagy tanyai iskolákba is, esetleg nemcsak plakátok, hanem röplapok alakjában, hogy az érdeklődő magával vihesse és otthon nyugodtan áttanulmányozhassa. Sokkal kevesebb lesz így a hatóságokat feleslegesen zaklató kérdezősködés, jobban elejét lehet venni a téves értesülésekből eredő mendemondáknak, félreértéseiknek, az ezekből hasznot húzó szélhámosok tevékenységeinek. De lényegesen megkönnyíti a földhözjuttatandók kiválasztására hivatott közegek munkáját is. A lakosság előzetes tájékozottsága már önmagában bizonyos szelekciót eredményez, a reménytelen eseteik egy része a jelentkezésnél lemarad, ezen kívül sokan — ha jelentkeznek is — számolnak azzal, hogy a juttatás feltételeit ismerve, fi-



gyelmen kívül maradnak. Mindenesetre jóval kevesebben lesznek, akik rövidebb-hosszabb ideig alaptalan reményeket táplálnak, erre különböző terveket építenek, s talán olyan alkalmakat szalasztanak el, amelyek kedvezőbb elhelyezkedést vagy boldogulást ígérnek. Bizonyára kevesebb lesz a remény, de a végén, amikor úgyis minden kiderül, kevesebb lesz a csalódás és kevésbé tömény az elégedetlenség is, mert ennek egy része időközben elpárolog. Ha igaz is, hogy az ember inkább elviseli a csalódást, mint a reménytelenséget, a tapasztalás azt mutatja, hogy a földreform esetében, ahol tömegekről van szó, nem tanácsos a túlzott várakozást eleve tartani, mert könnyen tévútra sodorja a végrehajtás munkáját.

A földnélküli és kevésföldű elemek viszonylag nagy száma arra kényszerít, hogy egyrészt a földhözjuttatás szigorú feltételekhez köttessék, másrészt a kiválasztás nagyon alapos legyen, hogy lehetőség szerint a legkülömbbelk földszerzését segítsük elő. Az 1920. évi földreform bizonyos sorrendet állapított meg, ez azonban nem okvetlenül szükséges, noha kétségtelen, hogy a kijelölő szerv munkáját lényegesen megkönnyíti. Viszont a sorrend helyes megállapítása nagyon nehéz, merev alkalmazása pedig könnyen igazságtalanságra vezet. Sorrend helyett célszerűbb bizonyos irányelveket szabni és ezek alapján elbírálni azokat a szempontokat, amelyeket a kiválasztásnál követendőnek tartunk. Ez a rendszer ugyan nagyobb munkát ró a kijelölő szervre, kezét azonban kevésbé köti meg és sokkal rugalmasabb, mint a sorrendi kategóriákhoz való alkalmazkodás és csak így lehet megközelíteni (de tökéletesen elérni sohasem) azt a célt, hogy a magyar föld a legjobb kezekbe kerüljön.

Melyek azok a szempontok, amelyeket a földhözjuttatandók kiválasztásánál irányadónak kell tekinteni?

1. A földreform céljából következik, hogy azokat kell földszerzési törekvésekben támogatnunk, akik a mezőgazdasági népességhez tartoznak, vagyis hivatásszerűen foglalkoznak földműveléssel és elsősorban nem a földjáradékból vagy a vállalkozói nyereségből akarnak megélni, hanem megélhetésüket a munkabérigényre alapítják. Csak egész kivételesen szabad tehát a földreform

során olyan magánszemélyeket juttatásban részesíteni, akik ugyan mezőgazdasági foglalkozást űznek, de nem fizikai munkások. Még kevésbé lehet szó más foglalkozásúak részesítéséről, különösen ha a földet pusztán tőkebefektetésnek tekintik vagy annak jövedelméből amúgy is tisztességes nyugdíjukat akarják megpótolni. Falusi kisiparosok, főleg a sokgyermekesek, ha saját hibájukon kívül nincs elég munkájuk és keresetükből nem tudnak megélni, inkább kerti művelésre és némi állattartásra alkalmas földet kaphatnak. Egyébként a mezőgazdasági munkások különböző csoportjai egy tekintet alá esnek; mint csoportot, egyiket sem szabad a másikkal szemben előnyben részesíteni. A kisbirtok nem jeleníthet *önmagában* sem előnyt, sem hátrányt, amint erről később még bővebben lesz szó. A kubikusok is ma már félig mezőgazdasági munkások, méltánytalan volna tehát őket a földhözjuttatásból kirekeszteni.

Külön kell szólni a jogi személyek (testületek, intézmények) földhözjuttatásának kérdéséről. Ennek kevésbé gyakorlati, mint elvi jelentősége van, a törvényhozásra tartozik tehát, hogy jogi személyek, közületek, erkölcsi testületek kaphatnak-e földet vagy sem. Más helyen már említettem, hogy községeknek, városoknak ajánlatos házhelyeknek alkalmas ingatlant tartalékföldként juttatni kifejezetten azzal a rendeltetéssel, hogy a felmerülő szükséglethez képest házhelyek céljára kötelesek azt felhasználni. Ma már bizonyára senki sem gondol arra, hogy községek mezőgazdasági ingatlant kapjanak, kivéve talán a közlegelőt, bár célszerűbb ezt is, éppen úgy mint az erdőt, közbirtokosságok kezére adni. Az utóbbi időben több vállalati nyugdíjpénztár és biztosítóintézet kapott engedélyt nagyobb mezőgazdasági ingatlanok vásárlására. Ennek az a magyarázata, hogy birtokpolitikánk sok (anyagi, szervezési stb.) nehézséggel küzd és részben törvényeink hiányossága folytán nem tud megbirkózni a reá rótt feladatokkal; kénytelen kompromisszumokkal dolgozni, a kényesebb, nehezebb megoldások előtt kitérni és a könnyebben járható utat választani, még ha az a birtokpolitika céljával ellentétes irányba visz is. Ezt az abuziist feltétlenül meg kell szüntetni, sőt arra kell törekedni,

hogy a vállalatok, biztosítók kezére került ingatlanok minél előbb birtokpolitikái célra vétessenek igénybe. Az egyházak földhözjuttatását is nagyon meg kell gondolni. Nézetem szerint az egyházaknak nem céljuk, hogy gazdálkodjanak és mem okvetlenül szükséges, hogy földbirtokosok: legyenek. A hívek lelki gondozásának nem válik javára, ha a lelkipásztor gazdaságának vezetésével bajlódik, ez a tevékenysége nehezen egyeztethető össze magasztos hivatásával és elvonja társadalmi vezetőiszerepétől is. Ma már nem a pap dolga, hogy a mezőgazdálkodásban példát mutasson. Általában az a tapasztalás, hogy nem szeretik azt a lelkészt, aki közben gazda is. A lelkészek, tanítók, kántorok megélhetését másképpen kel biztosítani, nem földbirtokkal, ez ma már anachronizmusként hat.

2. Háborúban élünk, ilyenkor a frontarcosok, ha földművelők, elvárják, hogy az állam földhöz segítse őket. Mi is, illetékes nyilatkozatok szerint, azért akasztjuk egyelőre szögre a földreform ügyét, hogy bevárjuk a frontkatonák hazatérését, mert méltánytalannak tartanák, ha az ország védelmezőinek távollétében osztanánk fel az igénybevehető birtokokat. íme egy kategória, amely sorrendben minden egyebet megelőz. Az állam erkölcsi kötelességének érzi, hogy az ország fennmaradásáért vérző fiait juttassa elsősorban földhöz. Ez a kötelezettség több mint ígéret, a frontarcosok és ezek özvegyei, árvái tehát szinte igényjogosultaknak tekinthetők, még akkor is, ha a földigényít a törvény el nem ismeri. Ebben az esetben olyan kivétellel állunk szemben, amely kevés lehetőséget nyújt a Ikijelölésinél egyébként követendő szempontok ér-, vényesítésére. Akinek nincs földje, vagy kevés a megélhetésre, már igényjogosultnak számít, függetlenül attól, hogyan áll egyébként anyagilag, és mekkora családja van; a különben fontos és szigorúan mérlegelendő személyes tulajdonságok is sokkal enyhébb megítélésben részesülnek, ami érthető is, hiszen a fronton szerzett érdemeknek nagyobb a súlyuk, mint a polgári érienyeknek. Mégis a túlnagy elnézés nem volna célravezető. A földhözjuttatásnál semmi körülmények között sem szabad szem elől téveszteni, hogy csak olyan ember kapjon földet, akiről

feltehető, hogy azt meg is becsüli. Legyen bár valaki a legvitézesebb katona, de ha egyébként méltatlan a földre, semmiesetre sem szabad juttatásban részesíteni; kapjon valami biztos megélhetést nyújtó jogosítványt, altiszti stb. állást, csak földet ne, mert legnagyobb és legfájóbb az a kár, amit legdrágább kincsünkkel, a földdel kapcsolatban okoznak. A felvidéki birtokrendezés során nyert tapasztalatok megmutatták, hogy pusztán a megszállás alatt szerzett érdemek jutalmazására juttatott birtokok sok esetben milyen rossz kezekbe kerültek és mennyire nem szolgálják azt a célt, amit a földreformmal el akarunk enni.

3. Ma olyan korban élünk, amikor az egyén háttérbe szorul a családdal szemben. A szociális intézmények az egész világon a család helyzetét igyekeznek megkönnyíteni, még pedig annál nagyobb mértékben, minél népesebb a család. Ez a gondolat ma már szinte uralkodóvá lett a magyar szociálpolitikában is és az állam minden tevékenységét áthatja. Magától értetődik, ha a földbirtokpolitikában is érvényesül. Ez annyit jelent, hogy a földhözjuttatásnál elsősorban a sokgyermekes családok jönnek figyelembe. A gyermekek száma tehát szelektív tényező, ami ebben az esetben azért is helyes, mert nincsen egyetlen foglalkozási ág, ahol a család munkaerejét, a legkisebttől kezdve az öregekig, olyan mértékben ki lehetne használni, mint egy kis mezőgazdasági üzemben. A gyermekek száma szerinti megítélést azonban nem szabad túlzásba vinni és az elbírálásnak nem szabad pusztán matematikai alapon történni. Helytelen volna az az eljárás, amely a családtagok száma alapján állapítaná meg a sorrendet. A sokgyermekesek között is igen alapos kiválasztásra van szükség. Egyáltalán nem bizonyos, hogy mindig a legtöbbgyermekes család a legérdemesebb is. Sőt az a tapasztalás, hogy a sokgyermekesek közt nem ritka az egészen selejtes, erkölcsileg züllött, értéktelen, a földhözjuttatásra tehát teljesen alkalmatlan elem. Ezek a lehangosabbak, legkövetelődőbbek, állandó látogatói a jegyzői irodáknak s így jobban magukra tudják vonni a figyelmet, mint a szemérmesebb ember, amilyen általában a magyar. Nem lehet eléggé hibáztatni, ha az ilyen

tolakodókat a családvédelmi gondolat helytelen értelmezésével vagy azért, hogy megszabaduljanak zaklatásuktól, szintén földhöz juttatásban részesítik, az esetleg kevésbé élelmes és nagycsaládú, de munkásabb és értékesebb emberekkel szemben. Ezt azért említem, mert ilyen tévedések a múltban elég gyakran adódtak és sajnálatos következményei egyebek közt a földreformellenes propagandának is a legjobb anyagot szolgáltatják. A földet nem szabad felhasználni jótékonyság gyakorlására és senki sem formálhat hozzá jogot azért, mert sok gyermeke van. Szükséges ezt hangsúlyozni, mert a köztudatban kezd elterjedni az a felfogás, hogy földhöz csak sokgyermekes családok juthatnak.

Nem szeretném, ha félreértenének, csupán a helyes elv esetleg helytelen alkalmazása ellen szólok fel. Nem vitás, hogy a sokgyermekes család drága kincs, ennek védelmére és támogatására ma már hatalmas intézmény szolgál, amely ügyel arra, hogy azok a földműves családok, amelyek éppen a sok gyermek miatt vannak hátrányosabb anyagi helyzetben és nem rendelkeznek a föld vagy bérletszerzéshez szükséges eszközökkel, ne maradjanak ki a földhöz juttatásból, feltéve, hogy egyébként érdemesek rá. A sok gyermek azonban nem lehet jogcím és küzdeni kell a túlzások ellen, amilyen az is, hogy helyenként már sérelemnek tekintik, ha kisebb családúak is kapnak földet. Különösen szorgalmas, törekvő fiatalembereket, kezdő házасokat hiba volna kirekeszteni a földhözjuttatásból, {hiszen az ilyeneknél inkább feltehető, hogy nagyobb tanulékonyáguknál fogva a haladásnak a földművelés terén is inkább hívei, mint az idősebbek. A gyermekáldás korlátozásának lehetőségét természetesen nem lehet kiküszöbölni, bár — bizonyos korlátok között — vannak eszközök az ellensúlyozására, mégis számolni kell a gyermekek számának csökkenésével. A családvédelem gondolatának minden vonalon következetes alkalmazása azonban feltétlenül több eredménnyel kecsegtet, mint bizonyos kategóriák fenntartása. Még szociológiailag képzett emberek is hajlandók elhinni azt a mesét, hogy gazdasági cselédre többek közt népesedéspolitikai okokból van szükség. Pedig a cselédállapot, mint foglalko-

zás és a szaporodás között semmi összefüggés nincs. A gazdasági cseléd nem azért szapora, mert ez a foglalkozása, hanem mert életkörülményei annyira, kietlenek, hogy semmi egyebet nem telhet, mint hogy szaporodik. Ez természetes állapot olyan rétegnél, amely annyira el van zárva a különb emberi élet forrásaitól és annyira öntudatlanul — szinte a társadalmon kívül — él, mint nálunk a gazdasági cseléd. Különb a gazdasági cseléd szaporasága is csökkenőben van, különösen ott, ahol némi elmozdulás észlelhető az emberibb élet felé. Ahhoz, hogy a gazdasági cseléd a népszaporodás szempontjából hozzáfűzött várakozásnak továbbra is megfeleljen, a legridegebb cselédeiét fenntartására volna szükség és a gazdasági cselédeikből külön rezervációt kellene alkotni. Vagy pedig a családvédelem bevált eszközeit alkalmazni. Pillanatig sem lehet kétséges, hogy melyik megoldásról lehet csak szó. Intézményes családvédelem mellett viszont egyáltalán nincs szükség a cselédállapot fenntartására — népszaporodási okból. Ugyanazt a célt más körülmények között az annyi aggodalommal kísért földhözjuttatás esetén is el lehet érni. A különbség csak annyi lesz, hogy a tudattalan állapot, amilyen a gazdasági cseléd szaporasága, tudatossá, tehát bizonyos mértékig irányíthatóvá válik. Ez persze nem annyira kényelmes, mert mellette állandó éberségre, más szóval intézményes népesedéspolitikára van szükség. Nekünk is ezen az úton kell haladnunk s ha így lesz, bizalommal adhatjuk a földet azoknak a válogatott fiatal parasztcsaládoknak a kezére is, amelyeknél a sok gyermek egyelőre csupán a jövő ígérete.

4. Sokat vitatott kérdés, hogy a vagyon milyen megítélésben részesüljön a földhözjuttatás szempontjából. Általában az a felfogás uralkodik, hogy nagyobb bizalmat lehet előlegezni annak, aki némi anyagiakkal rendelkezik, mint a teljesen vagyontalannak. Tagadhatatlanul így van — de nem minden feltétel nélkül. A vagyonosak között három kategóriát kell megkülönböztetni. Az egyiknek még van vagyona (háza, földje), ez azonban már csak roncsa a réginek, vagy állandó fogyásban van; az ilyen családok azon az úton vannak, hogy a birtokososztály-

ból lecsúsznak esetleg a teljes nincstelenségbe. A másuknak *megvan* a vagyona, vagyis tartja azt, amit örökölt vagy amit feleségével kapott, hozzászerezni azonban nem tudott. A harmadik csoportba azok tartoznak, akiknek *már* van valamije, akik tehát nem örökléssel vagy hozománnyal jutottak a vagyonhoz, hanem saját munkájukkal szerezték azt, illetőleg meglévő (örökölt) kis vagyont sikerült gyarapítaniok. Magától értetődik, hogy a földhözjuttatás szempontjából ez az utóbbi típus a legrokonszenvesebb, mert legvalószínűbb, hogy a földet megbecsüli és kötelezettségeinek is eleget tesz. Ebbe a csoportba kell sorozni a munkássorból szorgalmukkal felemelkedő kisbérelőket, részes bérelőket, akik a birtokpolitikának legjobb alanyai. Viszont legkevésbé bizalmat keltők az elsőnek említett csoportba tartozók, akik meglévő vagyont sem tudják megtartani. A földhözjuttatásra jelentkezők kiválasztásánál tehát figyelemmel kell lenni a vagyon eredetére és szerzésének körülményeire. Természetesen nem minden fenntartás nélkül. Hiszen nagy igazságtalanság volna, ha egyszerűen azon a címen ütnék el valakit a földhözjuttatástól, mert földjéből esetleg több ízben kénytelen volt eladni vagy lakóházát elveszítette. Lehetnék nagyon nyomós enyhítő körülmények: sok gyermek, betegség, állati járványok, természeti csapások (jég, árvíz, belvíz stb.), kedvezőtlen hitelviszonyok (hosszú lejáratú kölcsön hiánya, uzsora), amelyekkel szemben minden erőfeszítés, lemondás, szorgalom hiábavalónak bizonyult. Viszont a szerző családoknál legtöbb esetben a gyermek hiánya teszi lehetővé a vagyongyűjtést vagy olyan kedvező körülmények, amelyekhez az illető szorgalmának és takar okosságának kevés köze van. Például valaki előnyös parcellázás vagy a földbirtokpolitika útján jutott földhöz, ugyancsak köztámogatással lakóházhoz, ezek az ingatlanok azonban tele vannak teherrel. Hány embernél a vagyon csak látszat, az adósság nem-hogy fogyna, hanem gyarapodik! Nagyon alaposan mérlegelni kell tehát a körülményeket, amelyek a vagyon apadásánál vagy gyarapodásánál szerepet játszottak, mert ezek a tényeket sokszor egészen más megvilágításba helyezik, mint felületes megítélés mellett.

Nem közömbös szempont, hogy valaki miként kezeli, ápolja, gondozza ingatlanát, jószágait. Itt mindenesetre figyelembe kell venni a parasztgazdálkodás színvonalának általános alacsony fokát, ezért csak viszonylagos értékelésről lehet szó. Ahol az átlag gyenge, ott nem lehet olyan mértékkel mérni, mint a jobb átlagnál. Amennyire meg kell becsülni és előnyben kell részesíteni az átlagon felül emelkedő kisembert, époly óvatosság ajánlatos az olyanok földhözjuttatásánál, akik a helybeli átlagot sem ütik meg. Ezekkel szemben a bizalmatlanság legalább is indokolt. Egyébként tekintettel kell lenni a magyar parasztnak arra a sajátosságára, hogy inkább extenzív gyarapodásra, mint intenzív művelésre törekszik. Sokkal inkább vágya: minél több holdat egymás mellé ragasztani, mint a meglévőt fejleszteni, magasabb színvonalra emelni. Ehhez hiányzik a műveltsége, amely fékezne földéhségét. Megtakarítását tehát legtöbb esetben földszerzésre fordítja, noha a józan gazdasági megfontolás inkább egyéb hasznos beruházást javasolna. Ezért a paraszt nálunk rendszerint erején felül vásárol földet, hacsak hozzá juthat és vagyonos kisgazdák is mindent elkövetnek, hogy a földreform útján is tovább gyarapíthassák birtokukat. Ezt meg lehet érteni, mert csak nagyobb darab földet lehet — különösen ha több gyermek van — úgy fölosztani, hogy mindegyik rész életképes kisgazdaság, tulajdonosa pedig önálló kisbirtokos lehessen. A mi viszonyaink között tehát a vagyoni cenzust nagyon rugalmasan kell kezelni, ha el akarjuk kerülni a méltánytalanságot éppen a föld leghívebb és legjobb munkásaival szemben.

5. Valamennyi tényező között, amely a föld odaítélésénél számiba jön, legfontosabbak a személyi tulajdonságok. Hiába van frontszolgálat, sok gyermek, némi vagyon, amely a kisember boldogulását valószínűbbé teszi, ha az illető könnyelmű, hanyag, valamilyen káros szenvedély rabja, vagy megbízhatatlan a közösséggel szemben. Lehetetlen földet juttatni valakinek, akiről feltehető, hogy nem műveli meg rendesen, mert dologkerülő életmódot folytat, fizetési kötelezettségeinek nem szokott eleget tenni, erején fölül költekezik, takarékoság helyett szívesebben csinál adósságot, izgága, békebontó, kötekedő természete van



és úgy ismerik, hogy könnyen visszaél mások bizalmával. Szóba sem jöhet, aki a magyar állam, a magyar nemzet megbecsülése ellen vét, aki hűtlen magatartást tanúsít, aki nem megbízható tagja a magyar közösségnek.

Hiszen ezek ma már nagyrészt hivatalosan is elismert feltételei a földhözjuttatásnak, értékelésük azonban helyenként nagyon különböző: vagy nagyon szigorú, vagy nagyon enyhe, ennek következtében helytelen eredményre vezet. Az egész földreformban talán a legnehezebb és legkényesebb feladat az érdemesség megállapítása, itt adódik legtöbb alkalom igazságtalanság elkövetésére. Az elbírálást emberek végzik, akik embertársaik megítélésénél, még ha elfogulatlanok is, gyakran súlyos tévedéseket szoktak elkövetni. Hát ha még elfogultak! Az emberi gyarlóság és hitványság többnyire akkor a legnagyobb, ha a szomszédról kell véleményt mondani. A falusi közösségben élő emberek ugyan jól ismerik egymást, de sokszor tele vannak irigységgel, haraggal, sértődöttséggel, olykor gyűlölettel egymás iránt, ami természetesen ítéletüket megbízhatatlanná teszi. Roppant nehéz dolga van annak a szervnek, aki a helybeliek véleményére utalva kénytelen dönteni arról, hogy ki érdemes, ki nem. A tévedés leggyakoribb forrása, hogy lényegtelen dolgoknak olykor túlzott jelentőséget tulajdonítanak, a fontosakat pedig alábecsülik. Könnyen dologkerülőnek nyilvánítanak valakit, ha az nem hajlandó egyik-másik helyi hatalmasságnál dologba állni, mert az gorombán bánik munkásaival, túldolgoztatja őket, rosszul fizet stb. Ha az ilyen helyi potentát aztán tagja a véleményező bizottságnak, jaj a kisembereknek, de különösen azoknak, akikre haragszik. Még gyakrabban vezet tévedésre a tekintélytisztelet kérdésének ferde értelmezése. Általában tekintélytisztelőnek azt tartják, aki alázatos, meghunyászkodó, ellenvéleményt nem hallat és zokszó nélkül veszi tudomásul, ha sérelem éri. Az ilyennek sok mindent elnéznek és hibái ellenére is jó bizonyítványt állítanak ki róla. Az önértékes embert nem szeretik, hamar ráfognak, hogy nagyszájú, kötekedő, úrgyűlölő, kommunista hajlamú stb. Az ilyen lehet aztán a legdolgosabb, legtörekvőbb, családjának élő, becsületos ember, azt a „hibáját“, hogy nem hagyja

szó nélkül a magán esett sérelmet, nem tudják neki megbocsátani és mellőzésben részesítik. Ha azután osztályostársai előtt még különös megbecsülésnek és tekintélynek is örvend, ha elismerik vezetőnek, akkor különösen görbe szemmel néznek rá, amiből aztán egyéb bonyodalmak is származhatnak. A körülményektől függ, hogy letörik-e vagy okosan „leszerelik“, nem ritkán éppen földdel. Hol van az a szerv, amely konkrét esetekben mögé lát a többnyire elfogult emberek értékelését mozgó rugóknak és nem hagyja félrevezetni magát?

Vannak bizonyos tények, amelyek némi támpontot nyújtanak. Figyelembe szokták venni, hogy valaki büntetett élőléletű-e vagy nem. Akinek priusza van, még nem feltétlenül érdemtelen ember. Verekedésért elítélhettek valakit, aki különben nem kötekedő természetű. A lopás már súlyosabb, bár ez sem mindig perdöntő, a vagyon ellen elkövetett vétségeknek oly végtelen változata van, az indokok is annyira különbözők, hogy különösen falun, ahol az ilyen kilengéseket másként ítélik meg, nem lehel azokat egyformán a legszigorúbb erkölcsi mentéssel mérni. A sikkasztás, de főleg a csalás azonban feltétlenül érdemtelen ok, mert sokkal inkább közösségellenes, mintha valaki az urasági erdőből kivág egy szál fát, hogy didergő gyermekei melegedhessenek vagy szegényes ebédjét megfőzhesse. Egyéb körülmények is jellemzőek az emberékre. Ha van ingatlan, a telekkönyv teherlapja is sokat mond, de természetesen az adósságok keletkezésének okait is meg kell vizsgálna és főleg a vele kapcsolatos kötelezettségek teljesítését. A Hangya vagy a hitelszövetkezet üzletvezetője gyakran értékesebb felvilágosítást tud nyújtani, mint egy egész véleményező bizottság.

Általában az emberek megítélésénél sokkal inkább a tényekre, az érzékelhető valóságra támaszkodjunk, mint véleményekre. Ha a látszat gyakran csal, az embereik ítéletei még sóikkal gyakrabban megtévesztetek. Egy családnak a házatája, kertje, földje többet és megbízhatóbb támpontot szolgáltat az illető lényeges tulajdonságairól akárhány egyéni véleménynél. Ezért lehetőleg a földhözjuttatásra jelentkezők közvetlen megismerésére kell törekedni. Nagyobb és fáradtságosabb munka ez, mint a je-

lentkezők néhány vagyoni és személy adatának összeírása. De ha a szociális gondozás szervei kiépülnek — és ez már jó úton halad — akkor nem megoldhatatlan feladat, amint erre később még reámutatunk. Túl vérmes reményeket azonban ne tápláljunk: a módszert javítani lehet, de csak megközelítően is tökéletessé tenni soha. Bele kell törődnünk abba, hogy a legjobb igyekezettel is aránylag silány eredményt érünk el: sok értelmetlen kerül be és sok érdemes marad ki. Ezért a későbbi szelekció lehetőségét is nyitva kell tartani. Ne reméljük tehát azt, hogy munkánk teljes közmegelegedettséget fog kelteni. Akik nem jutnak földhöz, mindig elégedetlenek maradnak és sohasem ismerik el, hogy kevésbé érdemesek, mint akik földhöz jutottak. És az a sajnálatos, hogy sok esetben igazuk lesz. A nagy választék mellett valószínűbb ugyan, hogy a jobb elemekre esik a választás, viszont nagy nehézséget okoz, hogy árnyalati különbségeikre is tekintettel kellene lenni, ez pedig — a fent említett okoknál fogva — majdnem lehetetlen. Már csak azért is, mert a sokféle szempont mérlegelése mellett az árnyalatoknak nagyon is vitatható értékük és jelentőségük van. És aki ezekbe belebonyolódik, a végén teljesen elveszti tájékozódását s több hibát követ el, mint különben elkövetne.

6. A minőség, véleményem szerint, fontosabb mint a vagyon. A megkívánt tulajdonságok eloszlása végtelenül változatos és egyáltalán nem lehet azt állítani, hogy földművelő nérnők egyik csoportjában nagyobb mértékben van meg, mint a másokban. Bizonyos, hogy aki a nincstelenségből saját erejéből felemelkedik, arról feltehető, hogy szorgalmasabb, törekvőbb, takarékosabb, mint aki még semmit sem tudott szerezni. De már rámutattunk arra, hogy itt más tényezők is szerepet játszhatnak. Felületesség volna kimondani, hogy a törpebirtokosokban több a jótulajdonság, mint a vagyontalan mezőgazdasági munkásokban. Ebből a megállapításból még a gazdasági cselédek sem venném ki. Általában azt tártjaik, hogy a gazdasági cseléd a mezőgazdasági népesség minőségileg leggyengébb rétege. Ha leghitványabb az, aki mindent eltűr és mindenről lomond, akkor ez a megállapítás nagyjában helyes. A mi viszonyaink között azonban nem le-

het ilyen abszolútumokkal dolgozni. A gazdasági cselédekben is él a feltörekvés vágya s mihelyt érzi, hogy nem reménytelen a takarékoskodás, kuporgat és ha teheti, szerez valamit, legalább egy kis hajlékot öreg napjaira. A cselédsors tagadhatatlanul nem jó nevelő iskola az önállóságra és nem alkalmas azoknak a tulajdonságoknak a kifejlesztésére, amelyek a gazdálkodáshoz kellenek. A szabadabb élet levegőjében ezek a tulajdonságok azonban könnyebben kibontakozhatnak; a magyar nem szolga nép, a cselédsors sem tudja lélekben szolgává alacsonyítani és sok példa van rá, hogy hamar beletalálja magát jobb helyzetébe.

Nagy hiba volna tehát, ha a földreform végrehajtása során megkülönböztetést tennénk egyik vagy másik népréteg rovására. A vagyon nem lehet kvalifikáló tényező, csupán eszköz a földreform *egyik* céljának megvalósítására. Ez a cél a törpebirtokok kiegészítése és ilyen módon új önálló kisüzemek létesítése. A törekvés helyes, csak nem szabad egyoldalúan értelmezni. A törpebirtokosok között semmivel se legyen enyhébb a szelekció, mint a birtoktalan rétegek körében. De lehetőleg akkor se adjuk fel azt az elvet, hogy életképes kisgazdaságokat kell alakítanunk, ha földnélküliek földhözjuttatásáról van szó. Azt hiszem, revízió alá kell venni azt a nézetet, hogy a nincstelenből nem szabad egyszerre önálló kisparasztot teremteni. A lépcsőzetes felemelkedés egyébként helyes elvénél adott esetben erősebbek lehetnek bizonyos célszerűségi szempontoik, mint erről később még bővebben lesz szó. Bizonyos feltételek teljesülése esetén egy-két lépcsőfok átugrása még előnyös is lehet, különösen olyan társadalomban, ahol nagyon sokáig tartott az egyhelyben topogás és hosszú évtizedek mulasztásait kell behozná.

A kiválasztás nehéz és sohasem tökéletes munkáját lényegesen megnyugtatóbbá teszi, hogy a földhöz (kis-haszonbérlethez) jutottak megszervezése, mint majd látjuk, további szelekcióra nyújt lehetőséget. Telepítésnél az alkalmatlannak bizonyult elemek utólagos kiküszöbölése kényesebb feladat, ezért a telepésanyag összeválogatásánál különösen szigorú mértékkel kell menni. A telepésnek nálunk gyakran küldetése is van, tudnia kell te-

hát, hogy áttelepítése több egyszerű földhözjuttatásnál. Az ilyen szerepre csak átlagnál értelmesebb és intelligensebb elemeik alkalmasak, akik vállalják nem csupán a földet, hanem a küldetést is. Kívánatos, hogy ők is kockáztassanak, ezért a telepítésbe lehetőleg némi saját vagyoni erőt is vigyenek bele, viszont különleges szerepük vállalásáért külön előnyöket és könnyítéseket érdemelnek.

## A FÖLDHÖZJUTOTTAK SZERVEZÉSE ÉS GONDOZÁSA.

A helyesen elgondolt és végrehajtott földi reformnak nem csupán a nagybirtokok felparcellázása, illetőleg a földvagyon jobb megosztása a célja, hanem egyúttal a termelés megjavítására és széles néprétegek társadalmi szhwonalának emelésére is törekednie kell. Más síóval a földosztás nem öncél, hanem csupán eszköz egymással összefüggő gazdasági, társadalmi, nemzetpolitikai stb. feladatok megvalósítására.

Ebből következik, hogy a munka nem szűnik meg az új parcellák kitűzésével és a birtokbahelyezéssel. Ez eddig inkább mechanikus tevékenység, a nehezebb rész, a szervezés sokirányú tennivalói ezután következnek. Aprólékos, különös szakértelmet igénybevevő munka ez, amelyhez nyugodtabb időik kellene, mint aminőben a földreformok szoktak megszületni, ezért legtöbbször mellőzik és csak nagysokára, amikor a (hátrányos következmények már mutatkoznak, indul meg — többnyire elkésett kapkodással és ehhez képest csekély vagy semmi eredménnyel — a földhözjutottak gazdasági szervezése. Gondoljunk a mi első világháborúit követő földreformunkra: az új birtokosok, akik meg nem szöktek, ma is ott vannak, ahol voltak, néhány hold csupasz, termőerejében kiélt földön kínlódnak, a többszöri ármérséklés ellenére is évtizedes vételárhátralékokkal küszködnek, teljesen magukra hagyva örök csúfságára a földreform gondolatának. Az újabb birtokpolitika már tagadhatatlanul okult a múlton, de távolról sem a szükséges mértékben, ezért vannak ma is szép számmal olyan esetek, amelyekkel

igazán nem dicsekedhetünk. Főleg hiányzik minden tervszerűség a szervezési munkában, ami történik, inkább ötletszerű és nem egy határozott irány követésére vall. Az embernek ma is az a benyomása, hogy a birtokpolitika a birtokbahelyezés pillanatában egyszerre megtorpan, további lépései tétováik, az új kisbirtokosok és bérlők — néhány nagyobb teleptől eltekintve — megközelítőleg sem részesülnek olyan gondozásban, amilyent az a nagy változás, ami életükben bekövetkezett, *megkövetelne*.

Sajnálattal tapasztalom, hogy általában még mindig nem tulajdonítunk kellő fontosságot a szervezési kérdéseknek és hajlandók vagyunk a lehető leglazabban kezelni a földreform részeseinek dolgát. Mértékadó helyről hallottam, hogy néni kell túlszervezni a földreformot, nem kell agyongyámolítani a földhözjuttatottakat, ment a magyar ember nem szereti, ha irányítják és dolgaiba beavatkoznak. Jellemző, hogy a túlszervezéstől tartunk, amikor lépten-nyomon a szervezés hiányát érezzük. Inkább rossz szervezésről kellene beszélni, ami tényleg könnyen túlzásba visz és olyan állapotot teremt, hogy túlszervez és mellett is a szervezetlenség tünetei jelentkeznek. Így van az, amikor sokan, egymástól függetlenül, sőt gyakran egymással szemben akarják ugyanazt, például a népet boldogítani. Különösen ott szokott előfordulni, ahol szeretik a félmegoldásokat. Ez kényszerít arra, hogy többen ugyanegy irányban dolgozzanak és „részt“ vállaljanak a munkából. A dolog természetéből következik azonban, hogy a sok félmegoldásból sohasem lesz egész megoldás, ellenben lesz zűrzavar, túlszervezés és a végén rengeteg jóakarát, erőpocsékolás és anyagi áldozat mellett is igen sovány eredmény, s nem ritkán határozott ellenállás azok részéről, akiket boldogítani akarnak.

Kétségtelenül a magyar ember zárkózott természete kevésbé tűri a beavatkozást, ezt azonban távolról sem szabad közösségellenes magatartásnak tekinteni, mint inkább sok keserű tapasztalat beidegződésének, a magárahagyottság és a kívülről fenyegető veszedelmek elleni állandó védelmi állapot következményének. A rideg körülmények között, amelyben a magyar paraszt élt és részben

él ma is, nem fejlődhatték ki olyan tulajdonságok, amelyeket más népben annyira csodálunk. Sok példát lehetne azonban felhozni annak bizonyítására, hogy ez a rideg, zárt életmód nem (megváltozhatatlan, hogy a magyar parasztnak van érzéke a társulás különböző formái iránt, felismeri és méltányolja a szervezettség előnyeit, csak a túlzott gyámkodást nem bírja. A tapintatosan alkalmazott irányítás és vezetés azonban nem gyámkodás és nem szabad, hogy azzá váljon. Azok a szegény, földhözragadt emberek, akikből a kisbirtokosok és bérlők legtöbbször kikerül, önmagukban legtöbbször egészen tehetetlenek és évekig tartana, amíg a maguk és a közgazdaság kárán szerzett tapasztalatok után valamennyire lábra állnának. Azt hiszem, semilyen érdek sem kívánja, hogy az új földszerzők évekig bukdácsoljanak és sok közülük kénytelen legyen feladni a küzdelmet, amikor ezt ellehet kerülni.

Egészen más lenne a helyzet, ha parasztságunk már előbbre volna a gazdasági művelődés és társadalmi fejlődés útján. Akkor lazábban lehetne fogni a gyeplőt, mert a boldogulás különböző feltételei, amelyeket most kell megteremteni, nagyrészt adva volnának. Így azonban szinte mindent előről kell kezdeni.

1. Közismert földművelő népünk mezőgazdasági műveltségének alacsony színvonala és elmaradottsága. Tudjuk, hogy nem annyira az ő bűne, mint a múlt gazdasági politikájáé, amely a földművelő paraszt számára nem teremtette meg a korszerű gazdálkodás feltételeit. A legnagyobb igyekezettel is legalább még egy évtizedig eltart, amíg létesülnek azok az intézmények, amelyek az ország legfélreesőbb falujában élő földművelőnek is lehetővé teszik a szakműveltség megszerzését. Az új kisbirtokosok és kisbédők még inkább nélkülözik a gazdasági tudást, mint a régi birtokos parasztok és egészen bizonyos, hogy (gazdálkodásuk távolról sem felel meg a kívánalmaknak, ha nem gondoskodunk, hogy az elemi szakismereteket elsajátítsák és nem ellenőrizzük gazdasági tevékenységük főbb mozzanatait. A múltban ez egyáltalán nem történt meg és még ma is csak néhány nagyobb telepen látunk ezen a téren bizonyos kezdeményezéseket.



Általában a földhözjutottak gazdasági tudásának fejlesztésére és munkájuk irányítására eddig tett intézkedések távoliról sem elegendőek, ennél fogva gazdálkodásuk sem kielégítő. A földreformellenes propaganda nagyon könnyű helyzetben van, csak rá kell mutatnia az újabban kiosztott földek silány művelésére, hogy meggyőzze a kételkedőket és visszariasszon a birtokpolitikai tevékenység fokozásától. Pedig nem egy példa van rá nálunk is, hogy napszámosokból, gazdasági cselédekből, tehát a legkevésbé tapasztalt elemekből lett kisgazdákkal és kisbérőkkel is kitűnő eredményt lehet elérni — gazdálkodásuk megfelelő szervezésével és irányításával. Egyáltalán nem kell minden földhözjutott mögé felügyelőt állítani, mint egyesek hiszik, ma már vannak kikísérletezett és a gyakorlatban kitűnően bevált szervezési módok, amelyekkel minden túlzás nélkül pótolni lehet az új kiségzisztenciák hiányzó gazdasági ismereteit. Még a mai háborús nehézségek között is alig jelentene kockázatot a földreform, ha egyidejűleg elegendő gondot fordítanánk a földhözjutottak gazdasági megszervezésére.

2. A földreform sikerét nemcsak a szakműveltség hiánya szokta veszélyeztetni, hanem a gazdasági felszerelés elégtelensége is. Földművelő népünk nagyon szegény anyagi javaikban, már nem is emberi igénytelensége mellett is megtakarításra alig van reménye, különösen ha nagy a család. A földhözjutottak legnagyobb része a törpebirtokosoktól és a földnélküli mezőgazdasági munkásokból kerül ki, tehát olyan rétegekből, ahol a mindennapi lét nyomorúságos feltételeinek biztosítása is kegyetlen erőfeszítésbe kerül. Kívülélő alig tudja elképzelni, milyen sok-sok esztendő lemondása, koplalása kell ahhoz, hogy egy szegény földműves ember — többnyire a létminimumot sem biztosító keresetéből — annyit összekuporgasson, amiből egy tehenet vehet magának. Pedig egy tehen még esetleg meglévő néhány hold földjéhez is kevés, még inkább egy 10—15 holdas kisgazdasághoz. Ha kimondjuk, hogy ilyet csak az kaphat, aki a szükséges felszerelést (két ló, egy-két tehen, kocsi, éke, borona stlb) kii tudja mutatni, akkor Magyarországon csak nagyon kevés új kiségzisztenciát lehet teremteni, ezeket is főleg

jobbmódú kisgazdáik gyermekeiből és gyermektelen vagy kiscsaládú földművesekből. A törpebirtokosok népes rétege, főként a sokgyermekes családok alig juthatnák szerephez, legfeljebb olyképpen, hogy egy-két holdjukhoz kapnak még egy-két holdat, tehát lényegében maradnak azok, akik voltak, csupán a rosszul megművelt holdak száma szaporodik. A korábbi és újabb földreform a bizonyíték rá, hogy így van, de arra is, hogy nagyon rosszul van így. Elvégre a föld éppen olyan érték, ha 10—15 holdas kisgazdasághoz tartozik vagy néhány holdas törpebirtokokban fekszik. Legalább is nem logikus, hogy az önálló kisgazdasághoz megkívánjuk a szükséges élő és holt felszerelést, a törpebirtokok juttatásánál viszont nagy mértékben elnézőek vagyunk. Sok ezeryi azoknak a kismbereknek a száma, akiknek a juttatott néhány holdas birtokhoz vagy bérlethez sem jószáguk, sem egyéb felszerelésük nincs. De ha csak ezért kaptak kisebb területet, vájjon nem igaz-e, hogy a semmivel épp oly kevésbé tudják az egy-két holdat megművelni, mint a nagyobb darabot. A veszteség, ami ezzel éri a közgazdaságot, szintűgy megvan, csak több kézenközön oszlik meg. Pusztá önámítás tehát, hogy azzal valamennyire is védjük a közérdeket, ha a nincstelenek tömege csupán törpebirtokot kap. A földműves továbbra is megmarad proletárnak, a föld pedig a bitangok harmincadjára kerül; a szociális helyzet tehát nem javul, viszont a termelés óriási mórt ékben romlik, ami aztán károsan hat vissza a szociális viszonyokra is.

Minden földreformnak két legveszedelmesebb ellen-sége: a gazdasági tudás és a gazdasági felszerelés hiánya a leghelytelenebb megoldásoknak válik okozójává, ha mindjárt a kezdetén nem lépünk fel ellene. A legkényel-mesebb eljárás az volna, amit némelyek nálunk is ajánl-gatnak: csak annak adni földet, aki jól ért hozzá és kellő anyagokkal is rendelkezik. Ebben az esetben Magyar-országban azonnal meg kellene szüntetni a birtokpolitikai tevékenységet. A szakismeretekről nem szólva (ez a kis-gazdatársadalom nagy részében is hiányzik), a törpebir-tokosok hatalmas rétege annyira szegény anyagi javak-ban, hogy saját erejére támaszkodva csak nagyon keve-

sen tudnák egy-egy kisgazdaság felszerelését kiállítani. Aligha vinné előbbre a földreform ügyét, ha az egy-két holdján kínlódo kisember földjéhez még egy-két holdat ragasztunk, csak azért, hogy ha nincs is felszerelése, mégis kapjon valamit. Legyünk tisztában azzal, hogy aki Magyarországon földet oszt, annak *egyidejűleg* gondoskodnia kell a hiányzó szakértelem és gazdasági felszerelés pótlásáról is. Ez a kettő együtt kell hogy járjon, vagy mondjunk le a földreformról.

Miivel a földreformról ismert okokból nem mondhatunk le, vállalnunk kell az említett feltételek megteremtését. Nem megoldhatatlan feladatról van szó, csak ismerjük el egyszer az a tételt, hogy a földreform nem csak földosztogatásból áll. Sokkal inkább szervezési kérdés, mint általában gondolják. A földhözjutottak ezreinek csak megfelelően szervezett keretekben lehet a sikeres gazdálkodás feltételeit biztosítani.

A megoldás lényege a következő. A földreform során igénybevett ingatlanok tervszerű felhasználásával megbízott szerv a földhözjutottakból a helyi körülményekhez alkalmazkodó és bizonyos autonómiával rendelkező csoportokat szervez. Ilyen csoportok létrejöhetnek tulajdonul juttatott vagy kishaszonbérleti területen és telepítés esetén épüen úgy, mint helyi földhözjuttatás mellett. Legcélszerűbb egyelőre — hacsak a földtulajdon juttatását különleges szempontok nem indokolják — kishaszonbérleti csoportokat szervezni. A bérlet birtokpolitikai előnyei közismertek, ezeket az 1940. évi IV. törvénycikk is elismeri, amikor a földhözjuttatást átmenetileg kishaszonbérletek létesítésével kívánja előmozdítani. A haszonbérleti csoportok szervezése terén már kitaposott nyomon haladhatuink: az Országos Központi Hitelszövetkezet kötelékébe tartozó hitelszövetkezetek a Magyar Gazdaszövetség kezdeményezésére évtizedek óta foglalkoznak haszonbérleti csoportok alakításával. Az eredmény a központ nehézkessége és a félmegoldásig menő szervezés mellett is igen figyelemreméltó s arra mutat, hogy a hibák kiküszöbölésével és a terjeszkedés útjában álló akadályok elhárításával a szövetkezeti kishaszonbérlet intézménye olyan kiváló eszközévé válhatik a birtokpoliti-

kának, hogy segítségével a kisüzemi rendszerre való át-  
térést minden nagyobb megrázkódtatás nélkül végre le-  
het hajtani és a földművelő társadalom legszegényebb  
elemei is könnyűszerrel az önálló kisgazdálkodók sorába  
emelkedhetnek.

Az elnevezés a juttatás mineműsége szerint változnék.  
Mivel leggyakoribb a kishaszonbérlet lesz, a továbbiakban  
földbérlő csoportokról beszélünk.

A földbérlő csoportok nem önálló jogi személyek.  
Legcélszerűbb, ha ezek valamely, egy megyei törvény-  
hatóságnál nem nagyobb területre támaszkodó szövetke-  
zet keretében alakulnak, mint annak bizonyos önkor-  
mányzattal bíró függelékei. Ezt a megoldást voltaképpen  
a kényszer hozta létre, mert a földbirtokosok annak ide-  
jén csak cégbejegyzett szövetkezettel voltak hajlandók  
szerződést kötni, a cégbíróságok pedig önálló földbérlő-  
szövetkezet cégét addig vonakodtak bejegyezni, amíg az  
alapítók aláírt bérleti szerződéssel nem igazolták a szövet-  
kezet létjogosultságát. Egyáltalán nem fontos, hogy ön-  
álló földbérlőszövetkezetek alakuljanak, ezek szerepét,  
mint majd látjuk, meglévő intézmények is be tudják töl-  
teni, a kívánt célt velük is annyira, ha nem jobban, el  
lehet érni.

A földbérlő csoport részesei (tagjai) mindazok, akik  
kellő kiválasztás alapján földhözjuttatásra érdemeseknek  
találtnak. A földhözjuttatással tehát automatikusan  
mindenki a csoport tagjává válik — kivéve természet-  
esen a középirtokok szerzőit — de beleértve a tulajdoni  
juttatásban részesülteket is. Nagyon fontosnak tartom,  
hogy aki a földbirtokpolitikai tevékenység során akár tu-  
lajdoni, akár haszonbérleti ingatlanhoz jut, beletartozzék  
abba a szervezetbe, amely különböző közös feladatok  
megvalósítására hivatott s amely örökös azon, hogy a  
földreform célját valóban sikerüljön elérni. A helyi vi-  
szonyok és célszerűségi szempontok szabják meg a föld-  
bérlő csoportok számát. Egy-egy csoport a tagok számát  
és a hozzátartozó terület kiterjedését illetően re lelvén  
nagyobb, mint aminek vezetését egy ember el tudja látni.  
Kívánatos, hogy nagyobb szőlőbirtokokra, gyümölcsö-  
sökre és kerti kisüzemekből álló telepekre külön csopor-

tok alakuljanak, mert ezek szákszerű irányítását különleges képzettségű szakemberire kell bízni. Egyébként a csoportok száma ugyanazon szerv (közjóléti szövetkezeit, hitelszövetkezet stb.) keretében korlátlan lehet, határt csak a földhözjuttatás lehetőségei szabnak.

A földreform során igénybevett ingatlanokat ezek tervszerű felhasználásával megbízott intézmények (legcélszerűbb, ha szövetkeze tők) kapják és adják tovább, ami azt jelenti, hogy a juttatásban részesült csoporttagok a szövetkezettel állanak jogviszonyban. Jogaikat és kötelezettségeiket az illetékes földbirtokpolitikai szerv jóváhagyta kötelezvény foglalja magában, ennek betartásáról a szövetkezet igazgatósága — a kishaszonbérleti vezető útján — gondoskodik. Természetesen a haszonbér, illetve a törlesztési részletek is a szövetkezet pénztárába folynak be. Bár a szövetkezet a felhasználandó ingatlanokat haszonbérleti vagy adásvételi szerződéssel veszi át, ő maga nem alhaszonbérletkéül, hanem birtokbahelyezési jegyzőkönyvvel adja tovább, vagyis a szövetkezeti haszonbérlet tagjai nem alhaszonbérletők, hanem bérlethez juttatott szövetkezeti tagoknak tekintendők. Ennek a megkülönböztetésnek jogi szempontból van jelentősége, főleg az érdemtelenné vált tag könnyebb eltávolítását (a hosszadalmas peres eljárás mellőzését) teszi lehetővé.

A földbérelő csoport élén vezető áll. Nagyrészt tőle függ a siker, ezért kiválasztására igen nagy gondot kell fordítani. A vezetésre alkalmas személyi tulajdonságokon kívül természetesen megfelelő szakképzettséggel és gyakorlattal is rendelkeznie kell. Különösen fontos, hogy tudjon az emberekkel bánni, legyen érzéke a szervezéshez és ne hiányozzék belőle a kezdeményezőkézség sem. Teendői olyan sokoldalúak, annyira nem sablonszerűek, hogy megfelelő képességek nélkül nem boldogul. Erre a szerepre tehát akárki nem alkalmas. A felosztandó nagybirtokok gazdatisztjei jöhetnének elsősorban figyelembe, közöttük azonban aligha lesz ennek a munkakörnek betöltésére hivatott ember kellő számban, sokan más téren helyezkednek el, ezért a kishaszonbérleti vezetők képzéséről, mint később majd reámutatunk, más úton-módon kell gondoskodni. A vezető a szövetkezet alkalmazottja,

akinek szintén lehet esetleg az átlagnál nagyobb haszonbérletet juttatni már csak azért is, hogy legyen egy gazdaság, amely a többinek mintául szolgál. A vezető a szükséghez képest több csoportot is vezethet, kívánatos azonban, hogy azok egymástól ne nagy távolságra legyenek.

A földbérő csoport működését és a szövetkezethez való viszonyát külön szabályzat határozza meg. Ilyen szabályzatot, amely nagyjában a legkülönbözőbb körülmények között alkalmazható, mintául a függelékben közlünk. Ebből látható, hogy a haszonbérleti csoport a szövetkezeten belül bizonyos önkormányzatot gyakorol, amely a körülményeknek megfelelően lehet szűkebb vagy tágabb, csak az a fontos, hogy a jó eredmény kialakulását előmozdítsa. Az önkormányzatra azért van szükség, mert a földhözjutottak az irányítást így kevésbé érzik nyűgnek, sőt az együttműködés fejlődésével fokozatosan az öngazgatásra térhetnek át s a szövetkezet maga pusztá keretté válhat. Az önkormányzatnak tehát, amely a földhözjutott tagok köréből választott eljáróság és a csoport közgyűlése útján fejt ki működését, nevelő hatása is van, fejleszti a közösségi érzést és fokozatosan rávezeti a gyakran legszívesebben önmagának élő embereket a közös feladatok önkéntes vállalására. Mindenesetre ügyelni kell arra, hogy az önkormányzat ne csak papíron legyen meg, mert nevelő hatása akkor nem érvényesülhet és a tagok is könnyen bizalmatlanná válnak.

A szövetkezeti földbérő csoportnak egészen rendkívüli előnyei vannak.

1. Nagy mértékben leegyszerűsíti a birtokpolitikai tevékenységet, mert annak szerepét a szövetkezet ott veszi át, ahol az aprómunka kezdődik, amelyet hivatalos szervek csak nehézkesen tudnának elvégezni. Az igénybevett ingatlanokkal a hivatalos birtokpolitikai apparátusnak nincs többé gondja, csupán ellenőrzi, hogy a felhasználás a jóváhagyott tervzetnek megfelelően történjék és a földhözjutottak jogainak és kötelezettségeinek megállapítása az érvényben lévő jogszabályok értelmében történjék.

2. Lehetővé teszi a szakszerű gazdálkodást olyan kisembereknek is, akik egyébként az elemi szakismereteket is nélkülözik. A vezető ott áll mellettük, állandó tanács-

csal, felvilágosítással látja el őket, gazdálkodásuk minden mozzanatát figyelemmel kíséri és ahol szükséges, tevélegesen is beavatkozik, hogy minden munka idejében és jól legyen elvégezve. Ebben a rendszerben mindenki bizonyos mértékig köteles társainak segítségére lenni, ha tehát valaki saját hibáján kívül nem tudja az esedékes munkákat ellátni (pl. betegség esetén), a többiek kisegítik. Nagyobb szőlőket, gyümölcsösöket a régi megoldás mellett lehetetlen volna kisembereknek juttatni az érték- és termelés-csökkenés majdnem biztos bekövetkezése nélkül, ilyen szervezet és irányítás mellett azonban alig van kockázat, sőt a nagyüzemi létesítményeket (pincéket, borházakat, hidraulikus préseket stb.) is kitűnően fel lehet használni. A földhözjutottak a szakember irányítása alatt fokozatosan pótolják a hiányokat, megtanulják a gyakorlatban a helyes talajművelés, állattenyésztés stb. elemi szabályait, az idők folyamán esetleg verseny alakul ki közöttük, amire ösztönözni is lehet őket. A téli hónapokban különböző tanfolyamokat szervez a szövetkezet, ezen a gazdálkodás elméleti ismereteit sajátítják el, az asszonyok, leányok pedig a háztartás, a család stb. kérdéseiről nyernek kioktatást. A legjobb eredménnyel gazdálkodók, a legszebben rendben tartott gazdasági udvarok, a legrendesebb, legtisztább lakások jutalmazásával egy-egy lépést tehetünk előbbre a kívánt cél felé. Azt mondhatná valaki, hogy mindezt ilyen szervezetbe való belekényszerítés és az irányítás vállalásának kötelezővé tétele nélkül is el lehetne érni. Az eddigi tapasztalatok ezt a felfogást nem támasztják alá. Mert amíg megalakulnak, ha egyáltalán megalakulnak a különböző önkéntes társulások, amelyek valami hasonlót akarnak, amíg a földhöz jutottak elhatározzák, hogy meghallgatják a szakelőadásokat, tanfolyamokat, vagy ha meghallgatták, kövessék is a jó tanácsokat, amíg a különböző hivatalos vagy társadalmi szervek, érdekképviseltek útján leszivárogoz valami és az tényleg jobb talajművelésé, nagyobb termessé, értékesebb állatokká válik, addig nagyon hosszú idő telik el és az alatt sok olyasmi történik, amit jobb lett volna elkerülni. Ne irtózzunk attól a gondolattól, hogy aki az államtól akkora jótéteményben részesül, mint a földhözjuttatás,

azt a saját érdekében is kötelezni lehessen a jó gazdálkodásra és ha erre sajátmagától nem képes, köteles legyen a szükséges irányítást vállalni. Ha pedig ezt az elvet elfogadjuk, miért ne válasszuk a tökéletesebb megoldást és az irányítás, ellenőrzés szétparcellázása helyett egy kézbe tegyük le a földhöz jutottak gazdasági megszervezését. Ha néni folyik szét az irányítás, ha nem huszonöt-felől és huszonötféleképpen akarják a földhözjutottakat boldogítani, mégis csak valószínűbb a jó eredmény, mégha nem is volnának rá minden kétséget kizáró példák,

3. A szakszerű gazdálkodáshoz kellő felszerelés szükséges, amit sok esetben adni vagy pótolni kell a földhözjuttatottak. Szervezet nélkül ez nagyon kockázatos és az eredmény kétséges. El lehet képzelni, hogy az állam különböző (állat, gép stb.) akcióikat kezdeményez az új kisbérlők támogatására. Ingyen nem adhatja, ha pedig ellenszolgáltatást követel, akkor a vételárát a juttatásban részesültnék ki kell gazdálkodnia. Erre pedig csak akkor képes, ha szakszerűen dolgozik és minél többet ki tud hozni földjéből. Eljutunk tehát az előbbi pont tárgyához: aki a gazdasági eszközöket adja, annak kell ellenőriznie s ha szükséges, irányítania a támogatott gazdálkodását, hogy az a fokozott követelményeknek eleget tehesse. Az államnak voltak már eddig is különböző akciói, ezekből azt a tanulságot lehet levonni, hogy nem elég csak adni, juttatni, nem elég a fedezetről gondoskodni, nagyon fontos a juttatott javak helyes felhasználásának ellenőrzése is, mert enélkül gyakran ráfizet az, aki ad és nem éri el a kívánt eredményt az sem, akin segíteni akarunk. Különösen, ha olyan, minden tekintetben elmaradott emberekről van szó, amilyenek a földművelő munkások. A szövetkezeti földbérlő csoport mellett a kockázat a legkisebbre csökken, mert a tagok állandó érintkezésben vannak a vezetővel, a szeme előtt dolgoznak, az pontosan tudja tehát, ki hogyan használja ki gazdasági eszközeit, miként gondozza, takarmányozza jószágait s ha valami rendetlenséget vagy hibát tapasztal, még idejében beavatkozhatik. Ilyen rendszer mellett sokkal kisebb a valószínűség, hogy a kölcsönből szerzett állatok a nem



megfelelő tartás vagy használat miatt leromlanak, mint egyébként, de kisebb a visszaélés lehetősége is.

Fel nem becsülhető előnye ennek a rendszernek, hogy a legszegényebb és önállóságához legkevésbé szokott földművesek önállósításaira is módot nyújt. Akik egyébként néhány hold földdel sem tudnának megbirkózni s félbenmaradt egzisztenciák módjára tengődnének, mint az 1920-as földreform részesei, a szövetkezeti földbérlő csoport keretében egészséges kisbérlőkké válhatnak. Egy kis anyagi erő, főként felszerelés jó, ha van, de ha nincs, az sem nagy baj, mert kölcsönt kaphat; a hiányzó szakértelmet is pótolja a vezető tanácsa, irányítása. Csak bizonyos személyi tulajdonságok: megbízhatóság, szorgalom, tisztesség és némi érzék a gazdálkodáshoz nélkülözhetetlen. Ha ezek megvannak, nincs szükség a fokozatos felemelkedés elméletének nálunk kissé túlságosan kihangsúlyozott alkalmazására. Ennek köszönhetjük, hogy annyi itt az életképtelen törpebirtokos, akiknek legtöbbje talán sohasem tud azon a (bizonyos „szociális lépcsőn” feljebb emelkedni, kevésbé a saját élheterlensége, mint egyéb lehetőségeik hiánya miatt. Talán kényelmesebb a tömegeket az első lépcsőfokra felsegíteni és itt magukra hagyni, mint még egy lépcsővel feljebb vinni, de hozzásegíteni őket azokhoz az eszközökhöz, amelyekkel ott megkapaszkodhatnak. Bizonyos azonban, hogy ez az utóbbi megoldás a tökéletesebb. Sokkal kisebb a kockázata annak, hogy egy jóra való, de vagyontalan földművescsalád a szövetkezeti földbérlő csoport keretében egyszerűen 10—15 holdas kisbérlővé lép elő, mintha ugyanaz csupán néhány holdas törpebirtokot kap és ráhagyjuk, hogy boldoguljon vele, ahogy tud. Ha pedig törődünk vele, ugyanazzal a fáradsággal s talán egy kissé nagyobb anyagi segítséggel miért ne teremtenők meg számaira — félmegoldás helyett — az önálló lét feltételeit. Amennyiben mégis érdemtelenek vagy teljesen tehetetlenek bizonyulna az önálló gazdálkodásra, minden valószínűség szerint a törpebirtokot sem érdemelné meg. Amíg azonban a földbérlő csoporton belül ez hamar kitűnik és az illetőt könnyűszerrel el lehet távolítani, szervezet nélkül akár évtizedekig bitangolhatná a földet és senki sem

venne róla tudomást, amint az első földreform ezer és ezer esetében történt.

4. Az újabb birtokpolitika, nagyon helyesen, elsősorban a törpebirtokok megfelelő kiegészítésére törekszik. Ezzel kiváló alkalom nyílik olyan területeknek ellenőrzés és irányítás alá vonására, amelyekkel eddig senkisémmé törődött, s így azok a rossz művelés iskolapéldáivá és egyben állandó eszközeivé váltak a földreformellenes irányzatnak. A törpebirtokokra, főleg a húsz évvel ezelőtt kiosztott földekre gondolok. Az új földszerzőket és kisbérloket tehát feltétlenül kötelezni kell arra, hogy meglévő birtokaikat is éppen úgy alávegyék az irányításnak, mint újszerzeményű földjeiket. Jelentős területek kerülnének így a szövetkezeti csoportok tevékenységi körébe, ami nem csekély munkatöbbletet és költséget jelentene, de megérne minden áldozatot, mert sok helyen, ha elkésve is, valamennyire helyre lehetne hozni az első földreform hibáit és a többnyire elhanyagolt vagy kizsárolt földeket fokozatosan megint a jobb termelés szolgálatába lehetne állítani.

5. Közismert igazság, hogy belterjesebb termeléssel a föld foglalkoztató és eltartóképessége növekszik, tehát kisebb területen megél egy család, mint rossz gazdálkodás és külterjes termelés mellett. A hitelszövetkezeti földbérloccsoportokkal szerzett tapasztalatok azt mutatják, hogy a szervezett kisbérlok gazdálkodása lényegesen fejlettebb és ennek következtében eredményesebb is, mint a magukra hagyott kiscgazdáké, sőt a kisüzemek nyershozama jelentősen meghaladja azt, ami volt ugyanazon a területen nagyüzemben. Mennyivel inkább lehet számítani kedvező eredményre a mai hitelszövetkezeti földbérloccsoportoknál fejlettebb szervezet mellett! A jövő egyik feladata a parasztgazdaságok gépesítése. Ehhez nemcsak a kisüzemeknek megfelelő gépek kellene, hanem célszerű megoldás arra, hogyan lehet nagyobb és költségesebb gépeket (traktorokat, műtrágyaszórókat, magtisztító berendezéseket stb.) a kiscgazdaságokban is kihasználhatóvá tenni. Itt van a kormány milliárdos mezőgazdaságfejlesztési munkaterve, ennek keretében a kisüzemek gépesítése fontos helyet foglal; évente ezer és ezer

különböző gép kihelyezéséről van szó. Nagy gond azonban gépek közös használatának megoldása. Nehéz olyan szervezetet találni, amely felelősséggel vállalni merné a nagy értéket jelentő gépek megfelelő kezelését, karbantartását és közös használatának megszervezését. Ez nem kérdés a szövetkezeti földbérletcsoport esetében, amely együttműködésen alapuló szervezet és minden tagra kötelező fegyelem alatt áll s abban a helyzetben van, hogy a nagyobb teljesítményű gépeket is nemcsak igen jól ki tudja használni, hanem szakértő gépkezelőt alkalmazhat és a gépek jó elhelyezéséről is könnyűszerrel gondoskodik. A parasztüzemek gépesítése az ilyen és ehhez hasonló szervezetek segítségével tud a legsikeresebben utat törni. Feltehető tehát, hogy ennek nyomán a jobb és tökéletesebb talajművelés termésfokozó hatása sem marad el. Ez további lehetőséget nyújt ipari és kereskedelmi növények termelésére, ezek hulladéktermékei pedig a belterjes állattenyésztésre, ami viszont a szántóföldi takarmánytermelés nagyobb mérvű bevezetését vonja maga után. Ahol szakértelem, tervszerűség és megfelelő szervezet van, ott a kisüzem nagyra képes mind a hozamban, mind a jövedelmezőségben. A gazdálkodó család tehát kisebb darab földön is jobb megélhetést tud magának biztosítani. Nem közömbös ez olyan országban, ahol a termőföldnek már nagyon szűkében vagyunk.

Községeink jórésztében alig nyílik tér a birtokpolitikai tevékenység számára. Legfeljebb a zsidótörvény alapján szabadulnak fel kisebb területek, ezek azonban egy töredékét ha kielégítik a jogos szükségletnek. A birtokpolitikai szerv alig tud mit kezdeni ilyen esetben, mert lehetetlen a jelentkezők között igazságot szolgáltatni. Néhol azonban, ha a föld belterjes kultúrára alkalmas vagy alkalmassá tehető, érdemes apró konyhakert gazdaságokat, esetleg szőlőket, gyümölcsösöket létesíteni, ezáltal sok család, ha nem is teljes megélhetést, de komoly segítséget nyer háztartási gondjainak enyhítésére, sőt kedvezőbb esetben, számottevő jövedelmet is. Íme egy példa. Az egyik népes hajdúsági község határában, közvetlenül a falu alatt terül el egy 127 holdas — valamikor zsidó kézben lévő — birtok, amely vagyonszállás fejében ke-

rült az államkincstár tulajdonába. A birtokon bérlő gazdálkodott, aki alighogy művelte, ami nem is csoda, mert az egész terület egyetlen homokdomb, a homok helyenként még mozgásban van, illetve mozgásba jött, mert a szőlő nagy részét, amely egykor kitűnően díszlett rajta, kivágták. A birtokkal kellett valamit kezdeni, mert szégyene a környéknek. A falu lakossága szemet vetett rá, mert sehol a közelben terjeszkedésre alkalmas terület, de még házhelyeknek megfelelő és megszerezhető ingatlan sincs, pedig a községben igen sok a földéhes szegény ember és nagy a túlzásfoltosság. A birtok eladó volt, mert a kincstár szabadulni akart tőle; akadt is volna rá vevő, a község azonban házhelyek céljára szerette volna biztosítani, így szereztem róla tudomást s a helyszínen kialakult terv megvalósítására a Hajdóvármegyei Közjóléti Szövetkezet az ingatlant megvásárolta. A terv úgy szólt, hogy 90 darab egyholdas házhelyeket jelölünk ki, ezenkívül minden egyes házhelyhez a birtok mélyebb fekvésű és kertészkedésre alkalmas részén 100—100 négyszögöl kerti földet juttatunk. A parcellázás megtörtént, az egyholdas házhelyeket a szövetkezet — a kerületi kertészeti felügyelő terve és irányítása mellett — nemes gyümölcsfával beültette, ezenkívül párholdas gyümölcsfaiskolát is létesített (ilyen a messze környéken nincs) a szinte állandó kereslet kielégítésére. A gondosan kiválasztott sokgyermekes családok már birtokban vannak, kerti földjeiket már az első évben — igaz, állandó ellenőrzés és irányítás mellett — igen jól megművelték, ami különösen becses eredmény olyan helyen, ahol a kerti gazdálkodás és a zöldségfélék fogyasztása általában nem szokás. A gyümölcsös telepeken, illetve házhelyeken köztes művelés folyik, a szövetkezet a jövőben nagyobb mennyiségű tárgyát hozat, hogy az igen jó természetű, de sovány homokon a köztes termelés eredménnyel legyen folytatható. A juttatásban részesültek természetesen semmit sem kapnak ingyen, minden befektetést, amit a szövetkezet teljesít, aránylagosan meg kell fizetniök, még a telepfelügyelő illetményeit is. Így sem súlyos azonban az a teher, amit viselniök kell. Most ősszel haszonbérleti csoport alakult a juttatásban részesültekből, gyümölcstermelési, háztartási

tanfolyamok lesznek, iskola, napközi otthonos óvoda s később gyümölcstároló építése van tervbevéve. A telep öt év alatt épül fel, az első 20 lakóház építését a közjóléti szövetkezet már meg is kezdte, ez ebben az évben be is fejeződik melléképületekkel együtt. Minden intézkedés megtörtént tehát arra, hogy 5—6 év múlva valamennyi családnak, amelyik itt juttatásban részesült, saját otthona legyen egyholdas termő gyümölcsösvel veteményes kertetel, a gyümölcsösben esetleg szőlővel, amelynek telepítését a szövetkezet ugyancsak elősegíti. Az egy-egy családnak jutott terület ugyan nem nagy, de olyan belterjes kultúra lesz rajta, hogy megfelelő gazdálkodás mellett, amiről a szövetkezet kezkesedik, kedvező természetndőkben szinte teljes megélhetést nyújt.

Ehhez hasonló t egyebütt is lehet létesíteni, hiszen sok helyen vannak az országban alig termő, gyengén kihasznált területek, amelyeket érdemes volna megjavítani, vagy különösebb talajjavítás nélkül is sok embernek munkát és megélhetést biztosító, az ország közgazdaságának pedig nagy értéket jelentő kultúra alá lehetne vonni. Persze csupán földeldarabolás, vagy, tessék-lássék támogatás önmagában nem elegendő. Rossz elgondolni, mi lett volna akkor a fent említett parcellázásból, ha az a 90 hajdúmegyei család a szokásos norma szerint kap egy-két holdat s aztán elkezd kilincselni a Faksz-nál a lakásépítési kölcsönért, a kertészeti felügyelőségen gyümölcsfáért, a gazdasági felügyelőségen haszonállatokért, a hitelszövetkezetben egy kis kölcsönért erre vagy arra a célra és még ki tudja hány helyen instanciázna, amíg végre valahonnan csurranna-cseppenne valami. Legtöbben végkép elunnák a hosszú várakozást és ültetnének krumplit, meg vetnének rozsot a futóhomokba, amíg meg nem szöknének róla. Azért van szükség egy szervezetre, amely tervszerűen dolgozik és ad mindent, ami szükséges, de gondoskodik az irányításról is, hogy meg lehessen kímélni az ilyen keserves sorstól azokat, akikről pedig azt hisszük, hogy a földhöz jut tatással már boldogítottuk őket.

6. A földhözjutottak legtöbbje sok megpróbáltatáson átment, a nehéz élettől megfásult és a társadalommal, de

osztályostársaival szemben is bizalmatlanná vált ember. Az ilyenre szokták mondani, hogy nem szívesen társul és jobban érzi magát, ha nem avatkoznak 3 dolgába és önmagában, sőt önmagának élhet. Ha így is van, még nem ok arra, hogy továbbra is magára hagyjuk, különösen életének legnagyobb fordulópontján, amikor különösen rászorul a támogató kézre. Lélektanilag tehát a legalkalmasabb pillanat — hiszen a földhözjuttatással legszebb álma vált valóra —, hogy a többé-kevésbé elidegenedett embert visszavezessük a közösségbe, ahonnan nem természeténél fogva távolodott el, amint ezt a magyar emberről sok túlzással szokták mondani, hanem rossz sorsa, sok csalódása miatt vadult el kissé. A földbérlő csoporton belül megint magára talál, lassan felismeri az együttműködés jelentőségét és értékét, rájön arra, hogy vannak közös feladataik, amelyet tervszerű és szervezett munkával célszerűbb elvégezni, belátja, hogy az irányítás hasznára válik és érdemes arra hallgatni, aki többet tud. Az ilyen ember, ha aztán gazdaságilag megerősödik, sohasem felejt el, hogy minek köszönheti boldogulását és a maga lábán is keresi az összefogást azokkal, akikkel egy úton halad. Nagy jelentősége van annak, hogy bizonyos fegyelemhez szokik és megtanulja, hogy olykor alá kell rendelnie saját érdekét a közösség érdekeinek. A szövetkezeti földbérlő-csoportnak ez a nevelő hatása nem kevésbé becses, mint a gazdasági eredmények. Népünk ugyanis sohasem részesült társadalmi nevelésben; annit (kívülről kapott, inkább rontott, mint javított rajta. Komoly egyesületi életet nem ismer (a szervezkedésre alig volt lehetősége), érdekképviselői csődöt vallottak, a politikára ezerszer ráfízett, a munkaadóval való viszonya rendezetlen, minden ok megvolt tehát arra, hogy a közösségellenes tulajdonságok ijesztő mértékben kifejlődjenek benne. Természetesen túlzás volna azt várni vagy hinni, hogy az olyan, inkább gazdasági irányú szervezet, mint a földhözjutottak tömörülése, pótolhatja a társadalmi nevelést vagy jóváteszi az összes hibákat. Jelentőségét mégsem szabad alábecsülni, mert az emberek az anyagi boldogulásért nagy önmegtagadásra képesek; a vagyoni előrelépés lehetősége és kézzelfogható jelei sokszor na-

gyobb nevelő hatást gyakorolnak, mint az arrahivatott intézmények. Ezeknek is könnyebb a dolguk, ha nem koldusokkal, nem elkeseredett, meghasonlott, elfásult emberekkel, hanem a nehéz munkában is felfelé menő, gyarapodó egzisztenciákkal kell foglalkozniuk.

A szövetkezeti földbérlő-csoportba egyéni kisgazdaságok tartoznak, minden tag a maga földjén (bérletén) gazdálkodik és azután bizonyos meghatározott évi szolgáltatást (haszonbért, törlesztést) tartozik fizetni. Kétségtelenül az ilyen egyéni kisüzemek létesítése a földreform célja. A hozzávezető úton azonban egyéb átmeneti megoldásokra is sor kerülhet. Mint mindenben, a földreformban is alkalmazkodni kell az adott körülményekhez, amelyek végtelen változatosságot mutatnak még kis területen belül is. Gyakran szükséges lehet, hogy le kell térni a megszokott útról és a célt kisebb-nagyobb kerülővel megközelíteni. Ilyen kitérés a földreform végrehajtása során is elkerülhetetlen lesz.

A zsidókézből felszabaduló birtokok felhasználása a jelenlegi viszonyok között nagy gondot okoz. Ha már ölnünkbe hullanak a zsidó birtokok, valami észszerűt kellene velük kezdeni. Nem vitás, hogy ezeknek a földművelő nép kezére kell kerülniök, akkor is, ha a kisajátítást nem kizárólag birtokpolitikai érdekek indokolták, örüljünk, hogy sokezer hold olyan területtel bővíthetjük földművelő népünk «életterét», amelyet csupán birtokpolitikai jogcímen sohasem szerezhettünk volna meg. Ma azonban háború van, ez a nemzet anyagi, szellemi és erkölcsi erőit nagymértékben leköti, hiányoznak tehát a feltételek akárcsak a zsidóbirtokokra kiterjedő földreform jó végrehajtásához is. Ezenkívül a közéletmezés érdekei is bizonyos megfontolást javallanak. Általában nem fogadhatjuk el azt a nézetet, hogy a kisüzemi rendszerre való áttérés szükségszerűen a termelés csökkenésére vezet. Fentebb kifejtettük, hogy pusztán a földhözjuttatottak célszerű megszervezésén és gazdálkodásuk helyes irányításán múlik a siker vagy balsiker, ez utóbbi alatt a nyershozam csökkenését értve. El kell azonban ismerni,

hogy amikor a férfilakosság színe-java katonai szolgálót teljesít, a földreform sikerének személyi feltételei is hiányoznak, továbbá a jólkezelte nagyüzemek megbolygatása, kisüzemekre bontás esetén a termelési ágak arányában idézne elő — hacsak átmenetileg is — olyan változást, amely a jelenben esetleg nem kívánatos. Ezért különböző tervek merültek fel a nagyobb zsidóbirtokok átmeneti hasznosítására. Leginkább előtérben áll az a megoldás, hogy az új törvény alapján az állam tulajdonába kerülő és a 210.000/1942. számú földművelésügyi miniszteri rendelettel zárgondnoki kezelésbe utalt ingatlanokat egy ideig még a volt tulajdonosok használnák abban az esetben, ha a zárgondnok nem maga gazdálkodik rajta vagy haszonbérbe adni nem sikerül. Az említett rendelet inkább a haszonbérbeadást ajánlja, kimondja azonban, hogy «a haszonbérlet személyének kiválasztásában különösen arra kell figyelmet fordítani, hogy a haszonbérlet vagyoni viszonyainál és személyi körülményeinél fogva alkalmas legyen a zárlati kezelés céljának, különösen a vagyontárgyak állaga fenntartásának és a termelés folytonosságának biztosításának megvalósítására. A rendelet hangsúlyozza még, hogy a haszonbérbeadás során lehetőleg kerülni kell az ingatlanok túlságosan elaprózását és a haszonbérletet figyelmeztetni kell, hogy a bérbeadás nem biztosít jogcímet arra, hogy az ingatlanok földbirtokpolitikai célú felhasználása során az ingatlant neki juttassák. A lehetőség tehát megvan arra, hogy a zárlati kezelésbe vett ingatlanokon kishaszonbérletek is keletkezzenek, a rendeletben foglalt feltételek azonban inkább az üzemegek fenntartásának kedveznek. Erre mutat az a rendelkezés is, hogy a haszonbérlet köteles az ilyen ingatlanokon alkalmazott gazdasági cselédeket és munkásokat átvenni. A felhasználás átmeneti jellegére vall, hogy a haszonbérleti szerződés időtartama legfeljebb egy év lehet; ennél hosszabb időre haszonbérleti szerződés csak a földművelésügyi miniszter előzetes engedélyével köthető.

Némely ingatlan elaprózása ellen — hosszabb-rövidebb időre — egyéb szempontok is szólhatnak. Vannak magas belterjességű, mintaszerűen kezelt nagyüzemek, amelyek megbontása — bizonyos, ma legtöbbször



hiányzó feltételek teljesítése nélkül — a föld termőerejének csökkenését vonná maga után. Gondolok itt főleg az erősen kötött, szikesedésre hajló vagy vizenyős talajokra, amelyeket csak mélyműveléssel, igen aprólékos, gondos megmunkálással, alagsó-rendszer vagy komplikált csatornahálózat fenntartásával lehet kellő termőerőben tartani; olykor erek, csatornák zeg-zugos vonulata, a talajminőség gyakori különbözősége nehezíti meg a kisgazdaságokra való felosztást. Hiszen ezeket a nehézségeket is lehet küzdeni megfelelő települési rendszerrel, a javított nyomásos gazdálkodás alkalmazásával, fegyelmezett szövetkezeti együttműködéssel. Az ilyen nehéz esetekben mégis ajánlatosabbnak látszik a kisüzemi gazdálkodásra való áttérés nagyon gondos előkészítése, szinte kikísérletezése és ennek érdekében egyelőre a nagyüzemi rendszer fentartása.

Olyan megoldást kell tehát találni, amely a mintaszerűen kezelt nagyüzemek egységének érintése nélkül előrelépést jelent a birtokpolitikai cél megvalósítása felé, amely megfelel mind a termelési, mind a szociális követelményeknek. Ezt a kettős célt még átmeneti időben sem szabad szem elől téveszteni. Voltaképpen a földreform sikere is attól függ, hogy lehetséges-e a termelési és szociális érdeket (e kettő különben nem ellentéte egymásnak) közös nevezőre hozni.

Az ajánlott megoldás lényege a következő: Az egyelőre felosztásra nem kerülő üzemeket arra alkalmas intézmények (legcélszerűbb, ha közjóléti szövetkezetek) veszik át haszonbérleti kezelésbe. A haszonbérlet a válogatott gazdasági cselédekből és állandó munkásokból (mint e birtokokhoz tartozó területek egy részének várományosaiból) haszonbérleti csoportot alakítanak, amelyek tagjai a szokásos munkabéren (szegődmény, rész, napszám stb.) kívül bizonyos arány szerint megkapják az üzemi nyereséget is és ezzel anyagi alapot teremtenek későbbi önállósításukhoz. A csoportok tagjai ezenfelül általános és gazdasági irányú kiképzésben is részesülnek.

Az első ilyen csoport egy 2700 holdas birtokon működik a függelékben közölt szabályzat alapján. Hosszas kísérletezésre nincs idő, hiszen ezt a konstrukciót most

kellene alkalmazni a nagyobb zsidóbirtokok felhasználása során. Előnyei az első pillanatra szembeötlők.

1. Mindenekelőtt feleslegessé teszi a zárgondnoki kezelést, amely kétségtelenül a legrosszabb megoldás volna. Ezért a fent említett rendelet is a haszonbérbeadást részesíti előnyben. Hol van azonban ma annyi megbízható keresztyén nagybérelő, amennyi a tekintélyes számú zsidóbirtok bérbevételéhez kellene. Hiszen azoknak a nagybirtokosoknak is, akik előbb-utóbb akarva-akaratlanul mégis kénytelenek lesznek zsidó bérelőiknek felmondani, éppen elég gondot okoz az utánpótlás kérdése. Nem valószínű tehát, hogy a zsidó birtokok nagy kelendőségnek fognak örvendeni, annál kevésbé, mert egy esztendei bérletre aligha akad vállalkozó. Ha mégis van ilyen, az a legnagyobb mértékben rablógazdálkodást fog üzni és természetesen minden beruházástól tartózkodik. Ugyanezt teszi a volt zsidó tulajdonos is, ha egyelőre ő lesz a haszonbérelő. Évekig tarthat az átmeneti állapot, számolni kell tehát a zsidó nagybirtokok leromlásával, ami aztán a terméshozam csökkenését is maga után vonja. A kisemberek, akik később ezeket a földeket kapják, mindenestre rosszabbul járnak majd, mintha ma léphetnének birtokba. Pedig pár év óta máris sok zsidóbirtok (főleg szőlő) került a lejtőre és szemmel is meg lehet állapítani, a szándékos elhanyagolás és rablógazdálkodás nyomait. Az átmeneti idő tehát gazdasági szempontból nem a legjobb kilátásokkal kecsegtetne. Még kevésbé volna kedvező politikailag, ha továbbra is zsidók gazdálkodnának a tőlük elvett földeken. A fenti konstrukció elfogadása ezektől a következményektől egycsapásra megszabadítana, hiszen a kishaszonbérletekre vagy kisbirtokokra való felosztás elodázása szociális vonalon így törést nem okozna, mert ha egyelőre nagyüzemi kezelésben maradna is a birtok, annak hasznát a rajta dolgozó munkások látnák. A gazdálkodás leromlásától sem kellene tartani, sőt hasznos beruházásoknak is megvolna az értelme, mert mindez azoknak válna javára, akiknek érdekében a haszonbérlet létrejött.

2. Igen nagy előnye ennek a megoldásnak, hogy a földművelő társadalom legszegényebb elemeinek módot

nyújt a tőkegyűjtésre. A nyereségrészesedést úgy kell fel-fogni, mint a csoporttagok átlagon felül végzett munká-jának gyümölcsét. A tagok ugyanis, kivéve azokat, akik időközben érdemtelenné válnak, mintegy a birtok váro-mányosainak tekintendők, akiknek érdeke, hogy a gaz-daság minél jobb eredményt érjen el, ezért átlagon felüli szorgalommal és lelkiismeretességgel kell dolgozniok. Ilyen értelmezés mellett elenyészik az az aggodalom, hogy a tagok munkanélküli jövedelemhez jutnak, s ez a cselédek és munkások körében egyebütt is hasonló köve-telésekre ad tápot.

3. A csoporttagok közben felkészülhetnek az önálló-sodásra. A fentebb példaként említett közjóléti szövetke-zeti csoport tagjai (gazdasági cselédek, aratók, sommá-sok) részére a szövetkezet olvasó helyiséget rendezett be, ahová újságok, folyóiratok járnak, a tagok rádiót hall-gathatnak, könyvtárából pedig különböző hasznos és szórakoztató olvasmányokhoz juthatnak. A tagok kis-gyermekének elhelyezésére bölcsőde és napközi-otthon szolgál. A felnőtt férfi családtagok a közeli téli gazdasági iskolában a téli hónapok alatt külön gazdasági tanfolya-mon vesznek részt, az asszonyok és leányok a háztartás vezetésében, a varrásban, a különböző háziipari foglalko-zásokban, a kiskertek művelésében és a gyermekek gon-dozásában kapnak kiképzést. Tervbevetetett egy nép-főiskolai tanfolyam szervezése is. Az olvasó helyiségében népművelési előadások lesznek vetített képekkel és a ta-gok lelki gondozásáról is gondoskodás történik. A szö-vetkezet arra törekszik, hogy a csoport tagjai fokozato-san új emberekké alakuljanak át, lelkileg mintegy felsza-baduljanak, hogy amikor eljön az önállósodás időpontja, könnyebben beletalálják magukat az új életbe, továbbá egymás kölcsönös megsegítésére, vagyis a szövetkezeti együttműködésre kész egyedekké váljanak.

A félreértések elkerülése végett nyomatékosan rá kell mutatnom arra, hogy ennek a rendszernek semmi köze a kollektív gazdasághoz. Az átmenetileg így hasznosítandó ingatlanok bérlője az igénybevett birtokok tervszerű fel-használásával megbízott intézmény (szövetkezet), az üzem munkásaiból alakult csoport tehát nem haszon-

bérlő, következésképp közös gazdálkodást sem folytathat. A csoporttagok elsősorban az üzem alkalmazottai s mint ilyenek rendes járandóságot kapnak, kockázatban tehát csak az üzemi eredmény mértékéig vesznek részt. A veszteséget a bérbbevevő viseli, ez az ő járandóságait egyáltalán nem érinti. Természetesen az üzem vezetésében sincs beleszólási joguk, a csoport-elöljáróság nem önkormányzati szerv, szerepe inkább fegyelmi ügyekben van. Felvetődhetik még a kockázat kérdése. Ezt, mint említettük, a bérbbevevő intézménynek kell viselnie. Veszteség akkor is lehetséges, ha a zárgondnok vagy az Országos Földhitelintézet gazdálkodik. Tekintettel azonban arra, hogy egyelőre évekig nem kell értékesítési nehézségektől tartani és a haszonbérletek általában előnyösek, a kockázat veszélye elenyésző, sőt jó vezetés mellett jelentékeny haszonra lehet számítani.

Nem győzöm eleget hangsúlyozni, hogy a földbirtokpolitikát nem szabad egy kaptafára húzni és sablonszerűen intézni. A különböző körülményekhez való alkalmazkodáson túl azonban arra is törekedni kell, hogy olyat alkossunk, amely időtálló és nem válik akadályává a jövő fejlődésnek. Kérdés, hogy mi lehet a jövő fejlődés iránya, amelyet a földreform során tekintetbe kellene venni? A kisüzem és nagyüzem kérdéséről a közelmúltban folyt vitában a nagyüzem hívei közül egyesek a földreformot egyszerűen időszerűtlennek, elavultnak és az agrárfejlődés várható irányával ellentétben állónak mondták. Szerintük a nagybirtok felparcellázása retrográd lépés, mert a jövő nem a kisüzemi, hanem a nagyüzemi termelésé. Hivatkoztak a mezőgazdaság gépesítésére, amely nagyüzemben sokkal tökéletesebben valósítható meg, ennek következtében a nemzetközi versenyben is a gépi erővel, tehát olcsóbban termelő nagyüzemek állják meg a helyüket. A vitát nem akarom most feleleveníteni, az említett felfogással könnyen szembehelyezhető érveket sem akarom felsorakoztatni. Mint mindenben, ebben is van azonban egy szemernyi igazság, amelyet érdemes megfontolni.

Nem vitás, hogy a mezőgazdaság gépesítésére szükség van, ezelől Magyarország sem zárkozhatik el. Tarthatatlan állapot, hogy nálunk a legnehezebb munkát: az aratást még mindig kézzel végzik, százezernyi ember felesleges szenvedése, egészségének rontása és életének megrovidítése árán. A gép arra való, hogy az ember munkáját könnyebbé és a termelést olcsóbbá tegye. A földművelő embert is meg kell szabadítani a géppel helyettesíthető kézi munkától, ez mindenesetre sokkal szociálisabb lesz, mint mesterségesen fentartani olyan munkarendszert, amelyben az ember hamarabb elhasználódik, a termelés pedig drágább és tökéletlenebb. Közgazdaságunk arányos fejlődése mellett egyáltalán nem lesz munkásfelesleg a mezőgazdaságban, az ember erejével folytatott rablógazdálkodást tehát nemcsak meg lehet, hanem meg is kell szüntetni. A mezőgazdaság gépesítése ma már kormányprogram nálunk is, a milliárdos mezőgazdaságfejlesztési terv keretében sokezer kisebb-nagyobb gép kerül ez elkövetkező években a termelő üzemekbe. Csupa olyan gép, amelyeket a kisüzemek — külön is, vagy megfelelő összefogással — kitűnően használhatnak. Rámutatunk már, hogy a földreform részesei szervezett haszonbérleti (telepes) csoportok keretében szinte minden talajművelő eszközt éppen olyan jól alkalmazni tudnak, mint a nagyüzemek. Valóban döntő érv volna a kisüzemi rendszer ellen, ha a parasztgazdaság nem volna alkalmas a gépesítésre. Szerencsére ez nincsen így.

A kisgazdaságok gépesítése jórészt szervezési kérdés, ennek célszerű megoldásával a parasztgazda is élvezheti mindazokat az előnyöket, amelyek a nagyüzem úgyszólván egyetlen fölényét jelentik. A szövetkezeti együttműködés révén a termelés fontos mozzanataiban kiküszöbölődik az a hátrány, ami egyébként a kisüzemeket a nagyobb és tökéletesebb gépek alkalmazásában gátolná. Az apró kis birtoktestek szétszórtságában jelentkező hátrány azonban megmarad s nem tesz lehetővé olyan nagystílusú mechanizált termelést, mint amilyen például az amerikai farmokon folyik s amilyent esetleg a hazai nagybirtokokon is meg lehet valósítani. Ebből következnek, hogy a nagybirtokok szétaprózása a mezőgazdaság messzemenő

gépesítésére kevésbé alkalmas állapotot teremtene, amit igényeznek is kihangsúlyozni a földreform ellenségei.

Persze nem olyan sötét a helyzet, mint aminőnek festik. A kisüzem más termelési egység, mint a latifundium. Jellegzetessége éppen abban van, hogy olyat termel, ami kevésbé gépi erőt, mint inkább a személyes érdekelttség közvetlenségében gyökerező minőségi munkát, főleg kézi munkát igényel. A kisüzemi termelés sokkal inkább a kézi munkaerőn alapul, nem csupán azért, mert a kis méreteik mellett a nagy gépek alkalmazása nehezebb, hanem az üzem szerkezete és termelési iránya miatt is. Amíg nagyüzemben a külső termelési körön van a hangsúly, vagyis a szántóföldi termények szolgáltatják a gazdaság jövedelmének túlnyomórészét még a legbelterjesebb gazdálkodás mellett is, addig parasztgazdaságban a belső üzemkör szerepe magasodik ki; nem a kalászosok, a cukorrépa, a gulyamarha, hanem a konyha- és gyümölcsösök, az állatnevelés, tej, tojástermelés stb. a legfontosabb. A nagy szántóföldi térségen szinte korlátlan a gépi erő alkalmazása, lehet közel 100%-ig mechanizált termelést folytatni, sőt csak ilyen módon lesz olcsó és versenyképes a termelés és jövedelmező az üzem az emelkedő munkabérek és növekvő szociális terhek mellett. A parasztgazdaság viszont éppen ellenkezőleg: akkor állja meg legjobban a helyét, ha azokat a termelési ágakat helyezi előtérbe, amelyek annyira belterjesek, hogy géppel nem, vagy csak igen korlátozott mértékben művelhetők. Ebből az összehasonlításból a két üzem eltérő jellege s egyszersmind a gépek alkalmazásának különbözősége is élesen kiütözik. További következmény, hogy egészen más a termelés iránya az egyik, mint a másik típusban. Amíg a nagyüzem fejlődése inkább a külső termelési körre korlátozódik és a termelés minél teljesebb mechanizálása felé mutat, addig kisgazdaságban a belső üzemkör tökéletesítése felel meg a természetes fejlődés követelményének.

A termelési köröknek nemcsak egyes üzemeken belül van jelentőségük, hanem azon túl is. Amikor kezdünk nagytérségben gondolkodni, nem közömbös, hogy ezeken belül a nemzetgazdaságok fejlődési foka — a különböző

természeti, népességi stb. viszonyokat tekintve — mely üzemi körnek felel meg. Az európai térségben a külső üzemi kört a nagy orosz síkság fogja képviselni, függetlenül attól, hogy a termelés óriási gabonagyárakban folyik-e továbbra is, vagy kisebb üzemekben. A nagy népességű, magaskultúrájú, ipari vagy agráripáros államok között Magyarország is ma már sokkal inkább a belső üzemi körhöz áll közelebb, vagyis a ma még inkább szemtermelő Magyarország fejlődése a Kertmagyarország felé mutat. Nem a búzával áll vagy bukik tehát az ország, mint egy-két évtizeddel ezelőtt felelős helyen is hirdették még, mert — különösen helyenként a búza szerepének elismerése mellett — a magyar mezőgazdaság csak erősen belterjes termelés mellett állhatja meg a helyét. Ebben az országban nem mechnizált latifundiumokra, más szóval nem gabonagyárakra, hanem zöldséget, gyümölcsöt, tejet, tojást sertés- és baromfi-húst termelő és ezek szövetkezeti feldolgozására berendezkedett kisgazdaságokra, továbbá tenyészállatokat és vetőmagvakat előállító üzemekre van szükség. A mezőgazdaság gépesítésének is ehhez a fejlődési irányhoz kell alkalmazkodnia. Kár tehát a nagyüzem fogyását siránkozni, nem retrográd folyamat ez, hanem a fejlődés legtermészetesebb útja, amely a külterjes külső termelési körből a belterjes belső termelési körbe vezet. Csak így lehet lényegesen fokozni a termőföld s általában a mezőgazdaság foglalkoztató és eltartó képességét, így juthatunk el agrártársadalmunk rétegződésének egészségesebb alakulásához.

Említettük, hogy a kisüzemek szövetkezeti együttműködése mellett a nagyüzem némely kétségtelen előnyét is biztosítani lehet. A külső termelési körhöz tartozó területek (szántóföldek) célszerű elhelyezésével és csoportosításával nagyrészt megszüntethetjük azt a hátrányt is, amely a kisüzemi termőföldek szétszórtságában jelentkezik. Kétségtelenül előnyösebb volna, ha a külső üzemi körhöz tartozó szántóföldek úgy helyezkednének el, hogy az egymás mellé eső tagokon egységes és egynemű termelést lehetne folytatni. Ehhez természetesen az kellene, hogy a kisgazdaságok földjei már a kiosztáskor

vagy tagosítás alkalmával több dűlőben jelöltessenek ki, ami voltaképpen visszatérést jelentene a régi nyomásos rendszerhez. Ez önmagában nem volna baj, ha a termelés érdekeit szolgálná. A múltban sokmindent elpusztítottunk, ami különben hasznos és célszerű volt s némi változtatással a modern követelményeknek is jobban megfelelné, mint amit helyébe ültettünk. A középkori agráralkotmány számos intézményét visszasírjuk, sőt fokozatosan új életre keltjük, miután kesém tapasztalatok árán meggyőződünk, hogy teljes megszüntetésük helytelen dolog volt. Gondoljunk a föld forgalmával s újabban használatával kapcsolatos megkötöttségekre, a családi gazdaság intézményére s általában a földvagyon tulajdonjogára vonatkozó liberális jogfelfogás lényeges megváltozására; mi ez, ha nem visszakanyarodás a középkori agráralkotmány nem régen még megvetett és kiirtott intézményeihez? Miért utasítanánk el a nyomásos rendszert, ha az javított formában előnyösebb a kisüzem mai alakjánál? A nyomás ma sem idegen népünk előtt, sok helyen (főleg Erdélyben) még élő rendszer — sajnos inkább a hibáival, mint előnyeivel. Tagadhatatlanul nagy előnye volna, hogy a vetésforgó szerint dűlőbe osztott szántóföldeken lehetővé tenné a jelenleg csak nagyüzemben alkalmazható talajművelő gépek használatát, óriási mértékben megkönnyítené a gépszövetkezetek alakítását és munkáját, idő és munkamegtakarítást lehetne elérni a hordásnál, cséplésnél, könnyebb volna a mezőrendőri ellenőrzés, a termények őrzése, a termelés irányítása. Az egymás mellett fekvő egynemű termények az első áttekintésre megmutatnák, ki a jó, ki a hanyag gazda. Voltaképpen így lehetne legkönnyebben megvalósítani, hogy sok kisember egységes minőségű terményeket állítson elő, hogy például a cukorépát és különböző vetőmagvakat, amelyek termelésének Magyarországon nagy jövője van, ugyanolyan eredménnyel és minőségben termelhesse a kiscgazdaság is, mint a nagyüzem. Hátránya ennek a rendszernek, hogy a kisbirtokos földje nem egy tagban fekszik, hosszabb utat kell tehát a gazdának megtennie, amíg a szétszórt tagokat eléri. Ez a hátrány azonban elenyészik, ha a dűlők, amelyekben ugyanazon gazdák



földjei feküsznek, egymás szomszédságában helyezkednek el és megfelelően kijelölt utakkal jól megközelíthetők. További hátránynak lehetne még tekinteni, hogy ez a rendszer erősen korlátozza a szabad gazdálkodás lehetőségét, a benne résztvevő gazdáknak alkalmazkodniuk kell a többség által elfogadott vetésforgóhoz, tehát csak messzemenő szövetkezeti együttműködésre való hajlandóság és kellő fegyelem mellett valósítható meg. A régi nyomásos gazdálkodás mellett ez a kényszer megvolt, kárhoztatták is eléggé, mint a fejlődés akadályát. Utóbb kiűnt azonban, hogy a túlnagy szabadság termelési zűrzavarra vezetett, amelyből sem a gazdának, sem a közgazdaságnak nem lett haszna. A kötöttség ezúttal a fejlődést szolgálja és sokkal többet használ azzal, hogy a lemaradásra hajlamos termelőket reászorítja, hogy a többiekkel lépést tartsanak, mint amilyen kárt okoz az átlagból kiemelkedő törekvések megbénításával; ezt a különben kellő rugalmasság mellett el lehet kerülni.

Mégsem merném azt állítani, hogy most már térjünk át erre a rendszerre. Viszont helytelen volna akár előítéletből, akár a nehézségektől visszariadva teljesen elutasítani. Olyan kérdés ez, amely megfontolást érdemel. A kisüzem és nagyüzem valamennyi előnyének szintézise valószínűleg ebben a rendszerben a külső és belső termelési kör teljes harmóniája mellett. Bevezetéséhez nagyszabású agrárreformot kellene végrehajtani, alkalmazása azonban még így sem lehetne kizárólagos, mert tanyarendszerben például megvalósíthatatlan. Annál könnyebben menne a földreform lebonyolítása során és ott, ahol a határ tagosítás előtt áll. Mindkét esetben nagy előnye volna, hogy a különböző minőségű földeket arányosabban lehetne megosztani, mint egytagban való kiosztás mellett. A földreform különösen jó alkalom erre, mert az új birtokosokat inkább rá lehet szoktatni a szükséges együttműködésre. Magyarországon már van példa arra, hogy ezzel a rendszerrel igen jó eredményt lehet elérni. A mintaszerűnek tekintett mélykúti szövetkezeti haszonbérlet 6000 holdon így működik. Minden tag részére a négyes forgónak megfelelően négy darabban osztották ki bérleti földjét, az egyenemű termények tehát hatalmas táblákban sorakoz-

nak egymás mellett. A kishaszonbérlok könnyen megszokták, a gazdálkodás kötöttségét egyéb nagy előnyei miatt nem tekintik nyúgnak és a földek különböző minősége miatt a több tagban való kiosztást igazságosabbnak tartják. Bizonyos, hogy a nyomásos rendszernek ez a javított és a modern gazdálkodásra alkalmazott alakja fejlődést jelent és új lehetőségeket tár a kisüzemi gazdálkodás elé.

## A FÖLDREFORM VÉGREHAJTÁSÁNAK SZERVEZETE.

Munkánknak talán a leglényegesebb pontjához jutotunk el: a szervezeti kérdéshez. Ennek nálunk azért van különös jelentősége, mert eddig a legtöbb keserű tapasztalatot a szerencsétlenül megválasztott szervezettel, a tervek tökéletlen végrehajtásával szereztük. Az utóbbi években megindított birtokpolitikai tevékenység sem találta még meg azt a szervezési formát és nem alakította ki azt a szervezetet, amely a földreform feladataival meg tudna birkózni.

Előzetesen rá kell mutatni néhány alapelvre, amelyet a földreform megszervezésénél nem szabadna szem elől téveszteni.

Az egyik a szervezet és az ügyintézés decentralizációja. A földreform lebonyolítása, kezdve annak előkészítésétől a földhözjutottak gondozásáig, száz és száz részletmunkából tevődik össze, ezek legtöbbször, hogy úgy mondjam, «földközeli»-ben lehet csak jól elintézni. Hol van olyan központi szervezet, amely a sokféle részletkérdésben száz és száz kilométer távolságról nyugodt lelkiismerettel mer dönteni és amely az ezerszám érkező ügyiratok, beadványok tömegével meg tud küzdeni? Az ilyen központosítás még mamutszervezet mellett is káoszba fullad, jó ügyintézésről szó sem lehet, az intézkedések elkésve mennek ki, még ha a tisztviselők megszakadnak is a munkába.

Központosítás mellett a bürokráciát lehetetlen kikapcsolni, ami annyit jelent, hogy nincs felelősség, mert mindenki igyekszik azt áthárítani. Decentralizáció mellett a felelősség elvét könnyebb érvényesíteni. Feltétlenül gyors-

sabbá válik így az ügyintézés, arról nem is szólva, hogy a józan ész ellen is kevesebb merényletet fognak elkövetni. Gondoljunk az első világháború után végrehajtott földreform égbekiáltó s talán soha jóvá nem tehető hibáira, a vályogödrökben vagy ehhez hasonló helyeken kiosztott házhelyekre, a nagybirtokok legrosszabb minőségű részeiből úttalan távolságokban kihalított szalagföldekre; elképzelhető lett volna ilyen munka, ha van felelősség?

Felelősség azonban nem képzelhető el függetlenség nélkül. Felelősséget csak azért lehet vállalni, amit az ember legjobb tudása és lelkiismerete szerint tesz. Ehhez pedig az szükséges, hogy a felelős személy kellően védve legyen az illetéktelen külső befolyásoktól, előkelő kijárok zaklatásától és mindennemű egyéni érdek kényszerétől. Meg kell neki adni a jogot, sőt többet: kötelességévé kell tenni, hogy csak a közérdeket tartsa szem előtt és visszautasíthasson minden befolyást, amely a közérdek szolgálatától el akarja téríteni. A földreform végrehajtásánál különösen résen kell állni, mert erkölcsi, politikai és nemzeti szempontból egyaránt nagy érdekekről van szó és minden illetéktelen kedvezés széles rétegekben romboló hatást vált ki.

A földreform lebonyolítását a fenti szempontok szerint szervezett intézményre — nevezzük Országos Földhivatalnak — kellene bízni. Nem állítom, hogy ez az elnevezés a legjobb, már csak azért sem, mert «hivatal» s így mögötte könnyen a bürokráciát lehet sejteni. Mégis találóbb, mint az Országos Telepítésügyi Igazgatóság, amely a birtokpolitikai tevékenységnek csak egyik körét jelzi és sajátágosan éppen azt a körét, amely a legszűkebb, mert hiszen tudvalevő, hogy évenként átlag nem több, mint egy telepítés jön létre. A jövőben ez persze megváltozhatik, de a telepítés mindég csak egy részlete marad a birtokpolitikának s így célszerűbb volna általánosabb jelentésű elnevezésre törekedni.

A Földhivatal (maradjunk meg emellett) hatáskörébe tartoznának:

1. Javaslattétel jogszabályalkotásra vagy módosításra. A gyakorlati végrehajtás során tűnik ki, hogy a

törvények és rendeletek mennyiben alkalmasak a kívánt cél megvalósítására. A Földhivatal tehát, mint a birtokpolitikai tevékenység hordozója, elsősorban alkalmas arra, hogy javaslatot tegyen a felmerült kérdések rendezésére.

2. A földreform előkészítésének megszervezése. Az első fejezetben kifejtettem, hogy a földreform megoldásának szakszerű előkészítése mennyire fontos feladat és azt milyen szempontok szerint kell elvégezni. Ez a munka a Földhivatalra vár és legelső tennivalói közé tartozik. Mielőbb lássunk tisztán, hogy — legalább egyelőre ott, ahol birtokpolitikai célra föld már rendelkezésre áll — milyen problémákkal állunk szemben és mit kell tenni, hogy a reform ne pusztá földosztás, hanem szerves alkotóeleme legyen az illető vidék gazdasági és szociális fejlődésének.

3. A földreform munkatervének kidolgozása. Ez lenne egyelőre a Földhivatal egyik főfeladata. Az országos terv elkészítésével lehetne biztosítani a birtokpolitikai tevékenység rendszerességét és egyöntetűségét. A terv feltételezi, hogy legyen olyan jogszabály, amelyre biztosan támaszkodni lehet. Eddig a zsidóbirtokok igénybevételéről szóló törvény az egyetlen, amelynek alapján valamennyire határozott tervet lehet kidolgozni, mert könnyen kiszámítható, hogy hol mekkora és milyen területek állnak majd rendelkezésre. Az 1940 évi IV. törvénycikk már sokkal bonyolultabb és kevésbé tiszta áttekintést nyújt a sok kivétel és kibúvó miatt. A háború végén mindenesetre kívánatos volna a földkérdés tiszta és világos rendezése, a keretek végleges megállapítása, mert a termelésre nincs károsabb, mint az örökös bizonytalanság a kétvétenként alkotott földreformtörvények miatt.

Nagyon sajnálatos, hogy egyelőre, le kell mondani egy véglegesének tekinthető földreform-terv kidolgozásáról s így az a veszély fenyeget, hogy a háború után megint kellő előkészítés nélkül és tervszerűtlenül kell majd ennek a nagy kérdésnek a megoldásához fogni. Szerencsére a zsidóbirtokok megmenthetik a helyzetet, mert azalatt, amíg a zsidókézből felszabaduló ingatlanok felhasználása tart, a földreform még hátralévő részét is

elő lehet készíteni. A Földhivatalnak tehát most az volna a legsürgősebb feladata, hogy elkészítse a zsidóbiratokok felhasználásainak országos tervezetét. Ehhez azonban szükséges volna, hogy az előkészítő munkálatok haladéktalanul meginduljanak, nehogy az egyes ingatlanok felhasználási terveinek kidolgozásánál e munka első fejezetében ismertetett tényezők figyelmen kívül maradjanak. A Földhivatal azután a helyi tervezetek alapján összeállítaná a lebonyolítás országos tervét és megtenné a szükséges intézkedéseket a végrehajtás összhangjának biztosítására.

4. A felhasználási tervek kidolgozása. A földreform olyan, amilyen tervek alapján az igénybevett ingatlanokat felhasználgják. A felhasználási terveket a Földhivatal törvényhatósági szervei készítik el a helyszin és a szomszédság viszonyainak alapos tanulmányozása és mérlegelése alapján. A helyi keretből kiemelkedő és főleg telepítésre számbajövő nagyobb ingatlanok felhasználási tervének kidolgozásánál természetesen távolabbi érdekeknek is érvényt kell szerezni. Ez már a Földhivatal központjának lenne a feladata, amely felülbírálná a felhasználási terveket és azokat egymással összhangba hozva adná ki végrehajtásra.

5. A földhözjuttatásra irányuló kijelölés jóváhagyása. A jelentkezők megrostálása a felhasználási tervek lebonyolításával megbízott segédszervek feladata, a kijelöléseket azonban a Földhivatalnak (törvényhatósági szervnek) kellene jóváhagyni. A jóváhagyás természetesen nemcsak a személyre, hanem a juttatás tárgyám is vonatkoznék.

6. A tagosítás. Ez voltaképpen szintén birtokpolitikai művelet s mint rámutattunk, legcélszerűbben a földreformmal összhangban lehetne megvalósítani. Tarthatatlan állapot, hogy a tagosítás négy tárca ügykörébe tartozik, ami végnélküli huzavonával és időpocsékolással jár. A földbirtokrendezés óriási jelentőségű és nagyszabású munkáját feltétlenül egy kézbe kellene adni s erre legalkalmasabb volna az a szerv, amely a földbirtokpolitikai lebonyolítást intési. Így aztán biztosítani lehetne a tagosítás és a földreform összhangját. Minél kevesebb

gazdája van valamely ügynek, annál jobb, olcsóbb és gyorsabb eredményt lehet elérni. Még jobb, ha a rokontermészetű feladatok is egykézbe összpontosulnak, különösen ha annyira közeli rokonok, mint a földreform és a földbirtokrendezés.

7. A Földhivatal hatáskörébe kellene utalni a földreformmal kapcsolatos talajjavításokat is. Mindenesetre előnyösebb volna, ha a talajjavítás kérdése országos rendezés alá kerülne s megérdemelné, hogy megfelelő anyagi erővel rendelkező külön intézmény foglalkozzék vele. Ameddig ez nincsen és a talajjavítás mostohagyermek marad, addig azokat a sürgős tennivalókat, amelyek a földreform végrehajtásától elválaszthatatlanok, kellene a Földhivatalra bízni.

8. A földbirtok forgalmának ellenőrzése és irányítása természetesen szintén a Földhivatal ügykörébe tartoznék. Ezzel lényegesen tehermentesíteni lehetne a szakminisztériumot s az ügy szempontjából is előnyösebb lenne, ha az a szerv intézkednék, amely a földreform lebonyolítását végzi. A földforgalom ellenőrzése és az elővásárlások kifejezetten birtokpolitikai műveletek s így a Földhivatal illetékessége el nem vitatható. A földreform maga olyan program, amelynek végrehajtása bizonyos ideig tart csupán, ezzel azonban egyáltalán nem ér véget az állam birtokpolitikai tevékenysége. Amíg a földbirtok fogalmát — a régi liberális értelmezéssel szemben — magasabb szempontból Ítéljük meg, a földbirtokpolitikáról le nem mondhatunk és állandó ellenőrzés alatt kell tartanunk a földpiacot. Erre a szerepre a Földhivatal — kellő megszervezés esetén — nagyon alkalmassá tehető, arról nem is szólva, hogy az elővásárlási jog gyakorlásával megszerzendő ingatlanok felhasználására amúgy is ő lenne hivatott.

9. A családi gazdaságok alapításának engedélyezését is legcélszerűbben a Földhivatal láthatná el. Ezen a téren ugyan nincsen sok tennivaló, mert földművelő népünk még nem barátkozott meg a családi birtok intézményével, aminek oka nemcsak a tájékozatlanság, hanem az a kétségtelen tény is, hogy nálunk hiányzanak még hozzá a

kedvező szociális és gazdasági feltételek. Nem kétséges azonban, hogy jövője van ennek az intézménynek és nemcsak közösségi, de magánérdek is, hogy érdemes földművelő családok birtokaikat osztatlanul megtarthassák és azok kellő védelemben részesüljenek.

10. A parcellaminimum kérdésének rendezése közvetlen küszöbön áll. Azt a legkisebb területet, amelyet sem élők között, sem örökösödés útján tovább osztani nem lehet, a dolog természeténél fogva helyi bizottságoknak keli ugyan megállapítani, fellebbezés esetén a döntést célszerű volna azonban a Földhivatalra bízni, amely leginkább rendelkeznie tapasztalt szakemberekkel az ilyen ügyek elbírálásához.

11. Magától értetődőleg a Földhivatal hatáskörébe tartoznának még a földreform alább ismertetett segédszerveinek ellenőrzése és működésük irányítása is.

A Földhivatal állandó intézmény lenne s nem olyan mint a volt Földbirtokrendező Bíróság, amely a reform végrehajtása után rövidesen beszüntette működését. A földbirtokpolitika folyamatos tevékenység s jobb, ha az a szerv intézi tovább, amely az arányosabb birtokmegosztásra irányuló földreformtervet végrehajtotta. A hatáskörébe utalandó fent említett feladatok organikus megoldására feltétlenül alkalmasabb lenne, mint a szakminisztérium, amelynek tehermentesítése volna éppen a Földhivatal szervezésének egyik célja.

A Földhivatal élén az elnök állana, akit a földreform végrehajtásáig kormánybiztosi hatalommal, messzemenő önállósággal és felelősséggel kellene felruházni. Mellette az érdekelt tárcák képviselőiből és az agrárszervezetek kiküldötteiből álló tanácsadó testület szerveztetnék, amelyet az elnök tetszés szerint összehívhatna és meghallgathatna. Legfőbb szerepe azonban a birtokreformmal összefüggő feladatok szerves megoldásának előmozdításában, továbbá az évi munkaterv és jelentés bírálatában merülne ki.

A Földhivatal természetesen nem központosán intézné az ügyeket. A fővárosból időnként az ország különböző részeibe kiszalasztott repülő-közegekkel földre-



formot lebonyolítani nem lehet. A Földhivatalnak tehát helyi szerveket kellene létesítenie; ahol sok a tennivaló, törvényhatóságoként, egyebütt 2—3 törvényhatóságra kiterjedő hatáskörrel. Ha sokirányú munkáját jól akarja elvégezni, feltétlenül szükség lesz arra, hogy lehetőleg minden törvényhatóságban legyen szerve. A Földhivatal tevékenységének súlypontja ezeken a szerveken nyugodnék. A földreform előkészítésétől kezdve a lebonyolításban résztvevő intézmények működésének ellenőrzéséig mindent nekik kellene ellátni. Erre a szerepre tehát csak egészen kiváló emberek alkalmasak, akiknek a helyi ismeretük mellett szintetikus szemléletük, kellő tudásuk és gyakorlati érzékük is van. Csak ilyen képességek birtokában lehet tőlük megfelelő javaslatokat és felhasználási terveket várni. Különösen a földreform előkészítéséhez, illetőleg legsürgősebben a zsidóbirtok felhasználásához szükséges organikus tervek elkészítése felelősségteljes munka, ez alapos helyi tanulmányozást igényel, nehezebb esetekben hosszadalmasabb tárgyalásokat kell folytatni, szakértőket meghallgatni, ami a közigazgatással és a helyi szakhivatalokkal, de a társadalommal is állandó együttműködést tesz szükségessé. A vezetőnek természetesen megfelelő számú szak- és segéd személyzetet kellene rendelkezésre bocsájtani.

A Földhivatal tehát a legnagyobb mértékben decentralizáltan működne. A központ tevékenysége inkább az ellenőrzésre és az összhang megteremtésére szorítkoznék. A törvényhatósági szervek és a központ között természetesen állandó és szoros érintkezésnek kellene fennállani, mégpedig egyrészt közvetlen módon: a központban havonként egyszer tartandó megbeszélés alakjában, másrészt időnként a központból kiszálló főtisztviselők útján, akiknek főleg az lenne a feladatuk, hogy ellensúlyozzák a túlságosan egyoldalú helyi érdekek érvényesülését és biztosítsák a végrehajtás egyöntetűségét (nem sablonszerűségét!). Magától értetődik, hogy a központnak kell a helyi javaslatokat és terveket összehangolni és az egyetemesebb szempontoknak érvényt szerezni. Ennek érdekében a helyi keretből kiemelkedő és főleg telepítésre számbajövő nagyobb ingatlanok felhasználási tervének

elkészítéséhez ajánlatos, ha a központ direktívákat ad, sőt esetleg a terv kidolgozásában szakközege útján közvetlenül is résztvesz.

A Földhivatal központjában a birtokreform lebonyolításában érdekelt valamennyi tárcának volna egy-egy szakelőadója, aki kettős szerepet töltené be. Egyrészt összekötőként működne, másrészt az elnök szakreferense volna bizonyos ügyekben. A birtokpolitikai tevékenység során szükség lesz utak építésére, vízlevezető csatornákra, iskolákra, óvódákra, kutakra, orvosra, állatorvosra, az egészségügyi szolgálat megszervezésére, erdősítésre, kataszteri kiigazításra, ipari üzemek stb. létesítésére, mert — nem lehet hangoztatni — a földosztás önmagában alig több félmunkánál, ha egyidejűleg nem gondoskodunk az új helyzetben felmerülő sokféle szükséglet kellő időben való kielégítéséről. A múltban ez hiányzott, elég baj származott belőle. Ezért az új földreformmal párhuzamosan, sőt annak szervezetébe beépítve kell azt a különleges szolgálatot megszervezni, amely előkészíti a feltétlenül szükséges létesítmények és intézmények megszervezését. Tarthatatlan és a földreform sikerét súlyosan veszélyeztető állapot volna, ha bürokrácia útvesztőjében évekig tévelyegne egy-egy létfontosságú bekötőút, csatorna, iskola stb. megépítésének ügye. Lényegesen megkönnyítené az ilyen kérdések megoldását, ha a Földhivatalban ott ülne az illető tárcák szakreferense, aki megállapítaná, hogy a birtokpolitikai tevékenység nyomán hol és milyen mérvű szükséglet merült fel és mint összekötő, az ügyeket igyekeznék gyors és eredményes elintézéshez segíteni. Nagy szó volna az, ha ezeknek az ügyeknek végre gazdája lenne, aki nem engedné, hogy elintézésük a végtelenségig elhúzódjék. Természetesen megfelelő nyomatékos belső rendelkezés kellene ahhoz, hogy a különböző tárcák a földreform során felmerülő szükségletek kielégítését vállalják és ehhez megfelelő külön fedezetről is gondoskodni kellene.

Fontos kérdéshez jutottunk el; miként történjék a felhasználási tervek végrehajtása, más szóval a földhöz

(kishaszonbérlethez) juttatás és a földhözjutottak ellenőrzése, irányítása, gondozása. A legszebb terv is csak akkor ér valamit, ha annak megvalósítása jó kezekbe kerül. Megint fontos szervezési kérdéssel állunk szemben: el kell dönteni, hogy a földhözjuttatást maga a Földhivatal, mintegy házi kezelésben végezze-e, vagy segédszervek segítségével.

Az előbbivel hamar végezhetünk. A lebonyolítás rendkívül aprólékos, szerteágazó munkája alól az állami szerveket mentesíteni kell. Olyan hatalmas apparátusra volna szükség, amellett annyira kísértene az elbürokratizálódás veszélye, hogy ettől feltétlenül meg kell kímélni a földreform ügyét. Vannak már tapasztalatok ezen a téren (a régi porosz Ansiedlungskommisziók és a Darányi féle telepítési szervezet a századforduló táján), amelyek arra intenek, hogy ne hivatalnokok végezzék ezt a munkát. Ebben a kérdésben alig van komoly véleményeltérés, a magyar hivatalos álláspont szerint is jobb, ha a felhasználási tervek végrehajtását és a technikai lebonyolítás munkáját a hivatali szervezeten kívülálló intézmények látják el.

Felvetődik még az a további kérdés, hogy a Földhivatal meglévő szervezetet bízson-e meg ezzel a feladattal, vagy szükség van kifejezetten erre a célra szolgáló intézmény létesítésére. Véleményem szerint felesleges volna új vállalkozást létrehívni, ha vannak szervezetek, amelyek alkalmasak vagy alkalmassá tehetők a megbízás teljesítésére. Tekintettel arra, hogy a földbirtokok tervszerű felhasználása és a földhözjutottak gazdálkodásának megszervezése magas igényt támaszt a lebonyolító szervvel szemben, érdemes közelebbről szemügyre venni az ezen a téren felmerülő kívánalmakat.

Sok szempontot lehet felhozni amellett, hogy magán-gazdasági szerv vegye kezébe — természetesen a Földhivatal utasításai szerint — a végrehajtás tennivalóit. Magától értetődőleg ebben az esetben nem lehet szó a kapitalisztikus elvek szigorú alkalmazásáról, mert a cél nem minél nagyobb nyereség elérése. A kereskedelmi társaság inkább csak keret és arra szolgál, hogy az egyszerűbb és gyorsabb ügyintézés, a nagyobb mozgékonyság

és rugalmasság, tehát a magángazdasági szervezet előnyei érvényesüljenek a földreform lebonyolításában. A kereskedelmi társaság közvetlen kapcsolatot tud teremteni ügyfeivel, ezek vállalt kötelezettségeiket komolyabban veszik, mintha hivattal (az állammal) állanak szemben. A kereskedelmi társaságban persze mindig megvan a hajlandóság, hogy az üzleti szempontokat helyezze előtérbe és a mérlegben minél nagyobb nyereséget mutasson ki, ezért nem akármilyen társaság felel meg erre a célra. Sajnos hazai szövetkezeteink és velük rokon intézményeink sem mindig mentesek a kapitalisztikus hajlamoktól, mégis talán a szövetkezet az a kereskedelmi társaság, amely kellő ellenőrzéssel a földreform végrehajtásában reábizott szerep betöltésére alkalmassá tehető.

Természetesen egyetlen központi intézet ezt a feladatot ellátni nem tudja, bármilyen mammut szervezet legyen is. Eleve elhibázott és kudarcra kárhozott megoldás volna, ha valamely fővárosi intézmény, amelynek nincsen vidéki hálózata, kapna megbízást. Az Országos Földhivatalintézet, mint ezidőszerint a birtokpolitika lebonyolító szerve, egy szélesebb ikeretek közt mozgó birtokpolitikái tevékenység mellett még inkább képtelen lesz feladatának megfelelni. Ha a Földhivatal működésének decentralizációja mellőzhető, még sokkal inkább érvényes ez az ezernyi apró részletmunkából álló technikai lebonyolítás szervére.

Ismételten hangsúlyoztam, hogy a földreform nem állhat pusztán földosztogatásból, hanem ezen túl a teendők sokasága merül fel, amelyeket el kell végezni. A földhözjutottáknak sok esetben házat kell építeni, mint például telepítés esetén, de gyakran a helybeli földszerzőknek is, ha célszerűbb a faluból való kiköltözés a felosztandó birtokra, ahol új házakat vagy tanyákat kell emelni. Akinek saját háza van, még nem biztos, hogy a gazdálkodáshoz szükséges melléképületek is tartoznak hozzá, ezekről tehát szintén gondoskodni kell. A földhöz jutották legtöbbször hiányzik a kellő élő és holt felszerelése, a vetőmag, a forgatóke, hiányzik az önálló gazdálkodásban való jártasság. A kezdet tehát csupa hiány, amit

valamiképpen pótolni kell, mégpedig legtöbbjét sürgősen, szinte a földhözjuttatással egyidőben, mert a természetet nem lehet megteveszteni, a föld úgy fizet, ahogy bánnak vele. Nincs mit tagadni: a földreform végrehajtásának ez a végső, nagyon fontos szakasza ezidő szerint teljes mértékben rendezetlen. A telepítéseket kivéve (ezek számát azonban meg lehet olvasni egyik kezünkön) a földhözjutottakkal keveset törődnek, megkapták a földet, éljenek, ahogy tudnak. Ezek a szegény emberek aztán, amint nagy boldogságuk első kábulatából magukhoz térnek, egyszerre ráeszmélnek, hogy ez sincs, az sincs, ami a gazdálkodáshoz kellene. Szaladgálnak fűhöz-fához, hogy a hiányokat valahogyan pótolják. Ha már föld vasi (még ha bérlet is egyelőre), úgy illenék, hogy saját ház is legyen, elkezdenek tehát kérvényezni a FAKSz-nál, újabban meg az ONCSA-nál. Egy téhen, legalább egy anyasertés, igaerő vagy néhány gazdasági eszköz kellene, pénz azonban nincs hozzá, vagy nem elegendő, megint kérvényt adnak be, az egyik a közjóléti szövetkezethez, a másik a Földhitelintézethez, a harmadik a földművelésügyi miniszteréhez és ki tudja még hová, esetleg szerencsét próbálnak a hitelszövetkezetnél vagy valamelyik pénzügyintézetnél is. Ki tudná felsorolni, hányféle fordulnak ezek a szegény emberek, mi mindennel megpróbálkoznak, hogy a földhözvalót megszerezzék. Mert kezdetben mindegyik boldogulni akar, mindegyikben megvan a törekvés, hogy tőle telhetőleg rendesen művelje a földet, csak amikor látja, hogy minden fáradozása hiábavaló, hogy a sok kérvényezésből nem lesz se tanya, se jószág, se egyéb, vonul vissza csalódottan s „lesz, ahogy lesz“ módon megkezdődik a kínlódás. A szomszéd, a sógor, az uzorás, egyik-másik kiscsászka az ő «támaszadója», ezekbe kapaszkodik, ha nincs vetőmag, ha szántani vagy hordani kell, ha egy malacot vagy borjút be akar szerezni. Bizonyára akad közöttük, aki nem adta fel a küzdelmet és egy kis szerencsével iszonyatos nélkülözések és küzdelmek árán fel vergődik. A többség azonban belefárad, összetörik, kötelezettségeinek nem tud eleget tenni, földje évről évre kevesebbet terem — s akár elveszik tőle a földet, akár

a kezén hagyják, a földreform drámája beteljesül. Azoknak volt igazuk, akik óva intettek a földosztástól.

Nem sötétenlátás, nem egyeseik tragédiája ez; általánosságban így volt s csekély változással így van ma is. Nem titok ez azok előtt, akik figyelik a földművelő nép életét. Meggyőződésem, hogy mindaddig így marad, amíg a földreform végrehajtása terén észszerű állapotok nem lesznek. Amíg meg nem szűnik a feladatok széttagoltsága, a szervezeti anarchia, amíg az egyik így, a másik amúgy akarja a földhözjutottakat boldogítani s azok szegények legtöbbször mégis magukra hagyatva küszködnek. Amíg nincs egy megfelelő szervezet, amely a felhasználási tervet végrehajtásától, vagyis a földhözjuttatandók kiválasztásától és a parcellák kiosztásától kezdve az új kisbirtokosok vagy bérlők megszervezésével és gondozásával járó teendőikig mindent egy kézben egyesít és lehetővé teszi, hogy az új körülmények közé került kisember szakszerű vezetés és irányítás alatt minden támaszt egy helyről kapjon meg: egy helyre fizesse a haszonbért, az építési költség törlesztését, a traktor használati díját, a vetőmag-előleget stb., mégpedig arra a helyre, ahol egyszermind gondoskodnak arról is, hogy kötelezettségeinek eleget tudjon tenni, óriási előnye van annak, ha a földhöz jutott nem áll egyedül, megszabadul a bizonytalanságtól és nem kell szétforgácsolódnia, ha egyetlen hitelezővel áll szemben, még hozzá olyan hitelezővel, aki azon dolgozik, hogy az adós fizetőképes legyen. Ezt kell megkeresni és ennek kezébe adni a földreform lebonyolítását.

Kereskedelmi szervezet, legalább vármegyéenkénti tagozódás és a sokirányú feladatra való alkalmasság: ezt kívánjuk attól az intézménytől, amely a Földhivatal felügyelete alatt a földreform végrehajtásával kapcsolatban reábizott teendőket végezné. Nem szükséges, hogy egyfajta szervezet legyen. A magyar törvényhozás nagyon helyesen szintén ezt az álláspontot foglalta el, amikor az Országos Földhitelintézet mellett a hitelszövetkezeteknek is szerepet kívánt biztosítani. A Földhitelintézet csak vidéki hálózattal tudna ennek a feladatnak megfelelni. A köteléki hitelszövetkezeteknek igen nagy előnye, hogy

helyben működnek, tehát egészen közvetlen kapcsolatban és közelségben vannak a földhözjutottakkal és üzletkörüknél fogva kiválóan alkalmasak az új kiségzisztenziák szükségleteinek kielégítésére. Hátrányuk viszont az egyoldalúság, a helyi elfogultság, nehezebben tudnak a helyi szempontokon, bizonyos egyéni vagy klikk érdekeken felülemelkedni, sokszor nincs meg a kellő áttekintésük, sőt az érzékük sem a sok tekintetben újszerű feladatok iránt. A tapasztalás azt bizonyítja, hogy a üritel-szövetkezeti kishaszonbérletek csak ott sikerültek, ahol a kisbérelőik vezetését erélyes, tapasztalt, hozzáértő gyakorlati ember vette kézbe. A központnak természetesen módjában áll a köteléki szövetkezeteket mind működésükben, mind személyi tekintetben befolyásolni, csak az a baj, hogy a hitelszövetkezeti földbérelőcsoportok ügyét a központban mostohagyermekként kezelik, ezért belső fejlődésről alig lehet beszélni. A hitelszövetkezeti hálózatban rejülő előnyöket azonban érdemes volna felhasználni a földreform végrehajtása során — persze csak bizonyos feltételek teljesítése esetén. Egyáltalán meg kellene szünni annak az állapotnak, hogy a különböző szervezetek, amelyek a földreform lebonyolításába bekapcsolódnak, teljesen a maguk feje és elgondolása szerint dolgozzanak. A Vitézi Szék, az ONCSA, a Földhitelintézet,\* a Lebosz, a hitelszövetkezetek stb. mind különböző elvek szerint osztják a földet, telepítenek és alakítanak kishaszonbérleteket. Még nagyobb

\* Ezidőszerint, mint már említettük, az Országos Földhitelintézet a földbirtokpolitika végrehajtó szerve, amely — a kolozsvári kirendeltséget és a nyíregyházi felügyelőséget leszámítva — egyetlen központi szervezettel igyekszik megbirkózni a reá bízott roppant feladatokkal. Az intézet nyilván érzi a központosítás hátrányait, különösen a földhözjuttatottak szervezése és gondozása terén, erre vall a Földhözjuttatottak Felügyelőségének, mint külön osztálynak a felállítása, amelynek az a feladata, hogy a kiosztott ingatlanokból földhözjuttatottakat ú. n. gazdacsoportokba tömörítse. A Felügyelőség vezetője már ki is dolgozta a gazdacsoportok szervezeti és működési szabályzatát. Az elgondolás figyelemreméltó, érdemes kipróbálni. Fontos, hogy a földbirtokpolitika hivatalos szerve tovább ment egy lépéssel a pusztá földosztáson túl jelentkező feladatok megoldása felé. Érdeklődéssel várjuk a gazdacsoportok szervezését, mert az már önmagában bizonyos eredmény lenne.

baj, hogy a juttatási feltételeik és az esetleges kedvezmények is különbözőek, amit a nép nehezen ért meg. A már-már fenyegető zűrzavar egyszerre megszűnne, ha a földreform lebonyolításával (megbízott szervezetek egységes irányelvek szerint dolgoznának. A Földhivatal feladata lenne, hogy az érdekeit szervezetekkel egyetértésben részletes szabályzatot szerkesszen, amelynek betartása természetesen kötelező volna és azt a Földhivatal szigorúan ellenőrizné.

Nincs Magyarországon egyetlen szervezet, amely a felhasználási tervek végrehajtásával és a földhöz jutottak intenzív gondozásával járó feladatok elvégzésére alkalmasabb lenne, tehát a fent említett hármaskör követelménynek jobban megfelelne, mint a közjóléti szövetkezetek. Egészen új intézmény ez, 1941 második felében alakultak — három kivételével — valamennyi törvényhatóságban és sok megyei városban. Létjogosultságukat az Országos Népi- és Családvédelmi Alap létesítésével kezdeményezett új szociálpolitikai irány teremtette meg, amely szakított a helytelennek bizonyult inségakciók rendszerével és a megélhetésükben veszélyeztetett, főleg sokgyermekes családok életszínvonalának tartós emelését és fokozatosan az önállósághoz való segítségét tűzte ki feladatául. A közjóléti szövetkezetek nem segélyekkel, adományokkal dolgoznak, hanem olyan gazdasági eszközöket nyújtanak a reászorult és érdemesnek látszó családoknak, amelyek megélhetésük javításához és szociális felemelkedésükhöz adott helyzetükben a legalkalmasabbak, de amelyeket ezek a maguk erejéből megszerezni nem tudnak. Nem ingyenes juttatásokról van tehát szó, hanem a támogatásra szoruló körülményeihez szabott feltételekkel nyújtott kölcsönökről, amelyekért az illetőknek meg kell dolgozniuk. Ezzel nem sorvasztják el az öntevékenységet, sőt ösztönzik, mert a legnyomorultabb ember is, ha még életrevaló, érdemesnek látja a további küzdelmet saját boldogulásáért. A támogatásnak ez a módja sok reménytelenségbe süllyedt és elfásult embernek visszaadja az életkedvet, amint erre az elmúlt egy esztendő alatt is számos példát láttunk.

Sokszínű és rendkívül széles területen mozgó tevé-



kenység ez. Tengelyében ezidőszerint a kertes családi házak építése áll, mert a családvédelemnek az egészséges saját otthon az alapja. Népünk is erre törekszik elsősorban, azért kuporgat, kínlódik egész életen át, hogy legalább egy kis viskót szerezzen öreg napjaira. Ezt a törekvését könnyíti meg a Nép- és Családvédelmi Alap, amikor emberi lakáshoz méltó családi házhoz juttatja, hogy gyermekeit saját otthonában, egészséges környezetben nevelhesse fel. A ház azonban önmagában nem nyújt megélhetést, bár az életkedvre és munkakészségre gyakorolt kedvező hatását nem szabad lekicsinyelni. Közvetlen hasznót a házhoz tartozó kert jelent; hogy ez legyen, arra fokozott gondot fordít az Alap lakásépítő tevékenysége. Az eddig szerzet tapasztalatok azt mutatják, hogy pár száz négyszögöles jól kezelt kiskert hozama általában fedezi a törlesztési részleteket. Ez már komoly gazdasági eredmény, pedig a sokgyermekes család szociális felemelésére irányuló munka itt nem áll meg. Az Alap nem külön házépítési akciót folytat, hanem szervesen, összhangban oldja meg a feladatokat. Gondoskodik tehát arról, hogy a jóra való, törekvő sokgyermekes családok a saját otthon mellett megfelelő termelési eszközöket is szerezhessenek, ki milyent: földet, (haszonbérletet), haszonállatokat, árukészletet, berendezéseket, ezeken kívül háziipart szervez, hogy leküzdje a téli munkanélküliség káros következményeit stb. Ebből látható, hogy nem a pillanatnyi nyomor vagy nélkülözés enyhítéséről van szó, mint a múltban, hanem rendszeres és tervszerű szociális munkáról, amely gyökerénél fogja meg a bajt és gyökeresen javít.

Nem vitás, hogy a közigazgatási hatóságok a maguk nehézkes, bürokratikus szervezetével nem tudtak volna megbirkózni ezekkel a szokatlan feladatokkal. Mivel azonban közérdekű tevékenységről van szó és az anyagi eszközöket is teljes egészében az állam bocsátja rendelkezésre, továbbá nem utolsó sorban az a cél, hogy a közigazgatás szociális tartalommal telítődjék, nemi lett volna kívánatos a közigazgatás teljes mellőzése és kikapcsolása ebből a munkából. Ezért olyan megoldást kellett keresni, amely mindkét szempontot kielégíti. Vagyis biztosítja a kölcsönműveletek lebonyolításához szükséges kereske-

delmi mozgékonyt és alkalmazkodást, a gyors és bürokratizmustól mentes ügyintézés; de emellett nem jelent elszakadást a közigazgatástól sem és lehetővé teszi annak tevékeny közremunkálását is. Így jött létre a közjóléti szövetkezetnek nevezett intézmény, amely volta-képpen nem egyéb, mint a közigazgatás szociális tevékenységének egy része kereskedelmi formába öltöztetve. A szövetkezet itt pusztán keret, amelynek tartalmát nem az önségély, hanem a közsegély, köztámogatás gyakorlása ad. Ne gondoljunk azonban jótékonytára, mert a közjóléti szövetkezet kihelyezései nem ellenszolgáltatás nélküli juttatások. A kölcsönök ugyan kamatmentesek és egyébként is a közgazdasági életben szokásos feltételektől eltérőek, a kölcsönöket azonban vagy munkával, vagy természetben, vagy készpénzzel vissza kell fizetni. Hiszen a kereskedelmi szervezet is részben azért kívánatos, hogy a támogatásban részesítettek komolyan vegyék kötelezettségeiket, ami így tapasztalás szerint valószínűbb, mintha a kölcsönöket a közigazgatási hatóság nyújtja, amelytől éveken keresztül megszokták, hogy amit kapnak, nem kell visszafizetni.

A közjóléti szövetkezet — élén az alispánnal vagy polgármesterrel, mint elnökkel — egészen idegenszerű és szokatlan konstrukció. De szokatlan az a szerepkör is, amit betölt. A családi lakóházak építése, a különböző használatok juttatása, a háziipar, a kiskertek létesítése istb. olyan műveletek, amelyeket különböző kormányzati szervek és intézmények, gyakran egymástól különálló akciók keretében bonyolítanak le. A közjóléti szövetkezet az első kísérlet ezeknek a tevékenységi köröknek tervszerű és organikus módon való egyesítésére — ezidőszerint főleg a sokgyermekes családok fölemelése érdekében. Nem lehet vitatni, hogy elméletileg is helyes az olyan megoldás, amely akciók helyett organikus munkára törekszik és egy kézből nyújtja azt, ami eddig sok kézben forgácsolódott szét. Ez a rendszer azonban még sokkal többre képes. A közjóléti szövetkezet azáltal, hogy a közigazgatásba mintegy beágyazva dolgozik és az Országos Népi és Családvédelmi Alap egyéb szerveivel is szimbíózisban él, az anyagi javak juttatásán

túl terjedő szociálpolitikai tevékenységbe kapcsolódik be. Mint a láncszem lomodnak egymásba a közjóléti szövetkezetbe tartozó és azon kívül eső feladatok egyetlen tervszerű program megvalósítására egyetlen nagy szervezet keretében. Óriási előnye ennek a rendszernek, hogy minden eddigi megoldásnál tökéletesebben tudja elvégezni a támogatásban részesülőik kiválasztását. A szociális gondozói szervezet rövidesen egészen a járásokig kiépül, ami azt jelenti, hogy a szociális előkészítő tevékenység és a gondozás nehéz munkája kellően kiképzett és gyakorlott szakemberek kezébe lesz letéve. Már készül a szociális kataszter, a lakosság szegényebb rétegeihez tartozó valamennyi családról nemsokára részletes környezettanulmány áll rendelkezésre, amelyen időnként a család körülményeiben beállott változást is átvezetik. A támogatásban részesített családok állandó gondozás alatt állanak, ami nagy haladás a múlthoz képest, amikor keveset törődtek azzal, hogy ha közsegítséggel valaki kapott is valamit, azt jól vagy rosszul használja-e fel és ha megint megakadt, nem volt senki, aki a nehézségen átsegítse. Ezentúl állandó lesz a kapcsolat a sokgyermekes család és a szociális szervezet között, amely így pontosan tájékozódhatik a támogatásban részesített helyzetéről és a szükséghez képest további segítségére lehet. Mert nem elég csak adni s aztán az illetőt sorsára hagyni; ez csak félségítés, különösen olyan embereknél, akik az élet igen alacsony szintjén élnek és most teszik meg az első lépéseket, hogy saját lábúikra álljanak. A tennivaló ezen a téren olyan sok és annyira aprólékos, hogy fizetett szervezettel győzím nem lehet. A társadalom bekapcsolódása tehát nélkülözhetetlen. Az Országos Nép- és Családvédelmi Alap helyi munkaközösségei most vannak alakulóban; ezek nem lesznek külön egyesületek, hanem a helyi társadalomból összefognak a szociális munkában való közreműködésre kész személyek és szervezetek és a munkaterületet egymás közt felosztva mindegyik meghatározott feladat elvégzését vállalja. Talán sikerül így megszüntetni azt az anarchiát, amely a szociális célok szolgálatára alakult egyesületek versengésében nyilvánul meg és sikerül tar-

talmat adni egyébként életképes, de alvó szervezetek működésének.

Mindezt szükséges volt előrebocsátani, mielőtt rámutatnék arra, hogy miért tartom a 'közjóléti szövetkezeteket a velük egy gondolatból, egy testből eredő les egy cél megvalósítására hivatott szociális szervezet segítségével alkalmasnak arra, hogy a földreform végrehajtásában tevékenyen közreműködjenek, sőt a lebonyolítás munkájának mintegy a hordozóivá váljanak. A közjóléti szövetkezet ebből a szempontból olyan előnyöket rejt magában, amelyekkel ezidő szerint egyetlen hazai intézmény sem rendelkezik.

1. A közjóléti szövetkezetek törvényhatóságokként alakultak meg, ezen kívül sok megyei városban külön is működnek. A Földhivatal vármegyei szerveivel tehát közvetlen kapcsolatban állhatnak, állandó lehetne közöttük az érintkezés, ami nemcsak az ellenőrzést tenné könnyebbé, hanem — különösen kényesebb esetekben — a különleges birtokpolitikai szempontok érvényesítését is. A Földhivatal a szövetkezeteket bevonhatná már a felhasználási tervek előkészítő munkálataiba (ezen a téren a szociális szervezet közvetlen támogatást is nyújthatna), ami azért volna előny, mert könnyebb a tervet annak végrehajtani, aki a terv kidolgozásában maga is közreműködött, vagy akár csak passzíve is résztvett. A közjóléti szövetkezet igazgatóságában a vármegye viszonyait ismerő férfiak, szakemberek ülnek, közöttük volna helye a Földhivatal vármegyei exponensének is, aki így a legközvetlenebb befolyást gyakorolhatná a szövetkezet működésére.

2. A közjóléti szövetkezet, mint kereskedelmi társaság bürokratizmustól menten üzleti elevenséggel és rugalmassággal dolgozik, emellett a legszorosabb kapcsolatban áll a hatóságokkal, munkáját az Országos Szociális Felügyelőség is állandó ellenőrzés alatt tartja, ami biztosíték arra, hogy működésében a közérdek szempontjai érvényesüljenek. A földreform végrehajtása nagyon kényes művelet, mert a köz- és magánérdeket kell úgy összeegyeztetni, hogy egyik se szenvedjen sérelmet. Sajnos ez — legalább nálunk éppen a földkérdés rendezésével kapcsolatban —

ritkán sikerül: egyszer a földhözjuttatottakkal szemben túlzott engedékenység és nagylelkűség, máskor a kelletnél több magángazdasági és üzleti szempont jut túlsúlyra. Ennek az az oka, hogy nem sikerült eddig a megfelelő szervezetet megtalálni, amelynek keretében a szociális kímélet és a magángazdasági szigor úgy egyesül, hogy az állam se hozzon aránytalan áldozatot és a földhözjuttatott is boldoguljon. A közjóléti szövetkezet rendelkezik mindazokkal a kellékekkel, amelyek ennek a kettős célnak az eléréséhez szükségesek.

3. A siker titka abban van, hogy a közjóléti szövetkezet széles skálán tud dolgozni és a földreform végrehajtásával, valamint a földhözjuttatottak szükségleteinek kielégítésével kapcsolatos rendkívül sokféle részletfeladatot tervszerűen tudja megoldani. Megvan a szervezete a földhözjuttatandók minden eddiginél alaposabb és körültekintőbb kiválasztására. Tevékenységi körébe tartozik családi házak, tanyák építése, haszonállatok, gazdasági felszerelési tárgyak juttatása, amire a földhözjuttatásnál igen sok esetben lesz szükség. Közös használatra szolgáló nagyobb gépeket a szövetkezet keretében szervezett csoportok révén jól lehet hasznosítani. A közjóléti szövetkezetek nagy gondot fordítanak a háziipari tevékenység megszervezésére, ezen a téren már eddig is jelentős eredményt értek el és értékes tapasztalatokat szereztek; a földhözjuttatottak családtagjai tehát a szövetkezet útján téli foglalkozáshoz jutnak és elláthatják magukat hasznos közszükségleti cikkekkel, sőt esetleg még külön jövedelemre is szert tehetnek. A szövetkezet megszervezi a földhözjuttatottak gazdálkodását, szakembert állít a csoportok élére, így gondoskodik arról, hogy a körülményeikhez képest a legjobb gazdasági eredményt érhessék el. Az Országos Nép- és Családvédelmi Alap, vagyis ugyanaz a szervezet, amelybe a közjóléti szövetkezetek is tartoznak, főzőtanfolyamokat szervez, gondozói és munkaközösségei útján a földművelő családok háztartásának jobbra tételében és főleg a gyermeknevelés terén igyekszik közreműködni. Napközi otthonokat létesít, felszerel és azok vezetéséről gondoskodik; ezek építésére és fenntartására évenként hatalmas összeget áldoz. A földhözjuttatottak

gyermekai tehát, amíg a szülők kint a gazdaságban dolgoznak, gondos felügyelet alatt olyan nevelésben részesülnek, amit otthon rendszerint nem kapnának meg. Mindez a sokirányú, de szorosan egymásba fonódó tevékenység egyetlen szervezet keretében folyik, nem kellene tehát a földhözjuttatottaknak mindenfelé kilinoselniök, hogy a hiányt, amelyben különösen eleinte szenvednek, valahogy pótolni tudják. Nagy előny, hogy ami szükséges, egy kézből kapják és nem kell sok hitelezővel szembenállaniok; a közjóléti szövetkezet viszont úgy állapítja meg kötelezettségeiket, hogy annak eleget is tudjanak tenni, ami sok hitelező esetén lehetetlen. A hitelezők általában keveset törődnek azzal, hogy az adós miként fizeti vissza tartozását; ezért adják a kölcsönt kellő fedezet mellett, amiből szükség esetén követelésüket kielégíthetik. A közjóléti szövetkezet ettől eltérően egész újszerű eljárást alkalmaz. Nem a tárgyi biztosítéokra fekteti a súlyt, hanem a juttatásban részesített személyi tulajdonságaira, főleg szorgalmaira és becsületességére. Ha ez megvan — a kiválasztásnál ügyel arra, hogy meglegyen — mindent elkövet, hogy az adós ne csak tartozását tudja letörleszteni, hanem amellett boldoguljon is. Vagyis a hitelező ezúttal gondozója, támogatója is, aki ott áll a háta megett, vezeti, irányítja és ha szükséges, további segítséget nyújt neki. Az adós és hitelező viszonyának csak ilyen értelmezése mellett lehetséges a társadalom legszegényebb elemeit is félelmedésükhöz szükséges eszközökkel ellátni — a siker reményében. Csak ilyen megoldás mellett — és mivel nincs más, egyedül a közjóléti szövetkezet, illetve a Népi és Családvédelmi Alap vállalkozhat arra, hogy a földhözjuttatást olyan rétegekre is kiterjessze, amelyekkel eddig a földbirtokpolitika nem tudott megbirkózni. Csak így lehet elkerülni, hogy megint egy-két holdakat kelljen adni a nincsteléneknek abban a biztos tudatban, hogy ezzel sem a közösség, sem a földhözjutott nem jár jól. A közjóléti szövetkezet keretében a földreform lebonyolításának olyan formáit lehet alkalmazni, amelyek félmegoldások helyett a legszegényebb családok előtt is megnyitják az önállósodás útját.

A közjóléti szövetkezetek alig egy esztendei fennállá-

suk alatt tőlük telhetőleg igyekeztek a földművelésügyi kormány birtokpolitikái tevékenységében résztvenni. Sok földhözjutott népes családot elláttak a szükséges élő és holt felszereléssel, hogy földjeiket rendesen művelni tudják. Ez azonban a tapasztalás szerint nem kielégítő megoldás, mert mint kishaszonbérlok vagy földszerzők a Földhitelintézettel állanak szemben, így őket a fenti értelemben megszervezni és irányítani nem lehet. Ezért a közjóléti szövetkezetek arra törekednek, (hogy maguk szervezzenek meg kisebb-nagyobb birtokokat telepítés, kishaszonbérletek alakítása vagy átmenetileg másféle felhasználás céljából. Mintegy 20.000 hold van eddig a kezükön, részint tulajdon, részint haszonbérlet alakjában. Ezekben a birtokokon főleg kísérletek folynak a különböző — fentebb már részben ismertetett — megoldások kipróbálására. Eredményről még alig lehet beszélni, hiszen a legjobb esetben az első gazdasági évnek most közeledünk a vége felé, legtöbb birtokot azonban csak az ideai tavasz vagy a nyár folyamán vettek át a szövetkezetek s az első gazdasági év csak ezután fog megindulni. A háborús viszonyok miatt a nehézségek is rendkívüliek, ez azonban nem ok sem a bizalmatlanságra, sem a csüggedésre. Csupa olyan megoldásról van szó, amely nem kockázatos és az esetleges sikertelenség következménye csak az lehet, hogy a kiválasztott emberek egy részét ki kell cserélni.

A közjóléti szövetkezetek még a földreform lebonyolításának jelenlegi ki nem elégítő rendszere mellett is hasznos szolgálatokat tehetnek. Bizonyos, hogy a szövetkezetek részéről átvett földek — még ha a legszegényebb emberek /kapják is — kifogástalan megművelésben részesülnek, a közgazdaságot tehát kár nem éri. De bizonyos az is, hogy ezeken a területeken egészségtelen törpebirtokok nem keletkeznek és minden család akkora földet (bérletet) kap, amely munkaerejének kihasználását és megélhetését biztosítja. Mégis kívánatosabb volna, ha a közjóléti szövetkezetek az állam birtokpolitikái tevékenységébe nem incidentaliter vennének részt, hanem szervesen tagolódnának és mintegy a végrehajtás segédszerveivé válnának. Természetesen nem kizárólagosan, mert

hiszen e mellett egyéb feladataikat is el kellene látniok. A közjóléti szövetkezetek keretei annyira tágíthatók, hogy ennek a kettős szerepnek minden nehézség nélkül meg tudnának felelni. Persze a birtokpolitikai reform lebonyolításával kapcsolatos műveletekhez a Nép és Családvédelmi Alaptól nyert forgótőkét legfeljebb annyiban vélhetnék igénybe, amennyi a sokgyermekes, szegénysorsú családok támogatásához szükséges; egyébként az anyagi eszközöket a Földhivatalnak kellene rendelkezésre bocsátania.



## A SZEMÉLYZET KÉPZÉSE.

Köztudomású, hogy birtokpolitikai reformjainkat eddig a végrehajtás terén sem lehet mintaszerűnek tekinteni. A sok balsikernek személyi okai is vannak. Mondjuk ki: a múltban sem voltak és ma sincsenek erre a feladatra alkalmas és kellően kiképzett szakembereink megközelítőleg olyan számban, amire szükség volna. Az előző fejezetekben láttuk, hogy milyen széleskörű tájékozottság kell ahhoz, hogy valaki egy felhasználási tervet jól végrehajtsa. Hát még mennyi tudásra, tapasztalatra, rátermettségre, és hivatásérzetre van szükség a felhasználási tervek elkészítéséhez vagy egy országra szóló földreformterv kidolgozásához.

Tarthatatlan állapot, hogy a legéletbevágóbb reformot kellően képzett szakszemélyzet nélkül hajtsuk végre. Jól tudom, hogy a földreformot nem lehet úgy megtanulni, mint a cipőkészítést. Viszont nagyon sokat kell tudni annak, aki vele akár az íróasztal mellett, akár a gyakorlatban foglalkozik. A földkérdésnek nagy irodalma van és a földreformok az utóbbi évtizedekben fél Európa arculatát alakították át. De nem is kell *csak* külföldre menni, hogy ismereteiket, tudást és tanulságot merítsünk az előttünk álló munkához.

A birtokpolitikai szakszemélyzet képzését intézményesen és azonnal el kell kezdeni, hogy a háború végén esedékes földreformot megfelelő számú képzett szakemberrel lehessen megindítani. Hangsúlyozom, hogy intézményes képzésre kell törekednünk, mert a mai általános elméleti tájékozottságra szorító vizsga alig több a semminél. Képzésre a birtokpolitikai szervezet minden ágazatában az ott folyó munka természetének megfelelően van szükség.

1. Magától értetődik, (hogyan a birtokpolitikai vezérkar tagjaitól kell a legalaposabb tudást, tájékozottságot, kellő érzéket és tapasztalatot megkövetelni. A vezérkarhoz tartoznak a Földhivatal központjába beosztott osztályvezetők, előadók és ezek helyettesei, a Földhivatal körzeti és törvényhatósági szerveinek vezetői és ezek (helyettesei. Röviden mindazok, akik a földreform előkészítését, az országos munkaterv és a helyi felhasználási tervek kidolgozását felelős munkakörben intézik. Ezek kiválasztásánál a legszigorúbb mértékkel kell mérni. Lehetőleg főiskolai oklevelük legyen, bár ettől egyébként kiváló egyéneknél el lehet tekinteni. Nagy előnyt jelent a gazdasági tudás és gyakorlat, az okleveles gazdáknál azonban, különösen akik nagybirtokon működtek, fokozott elővigyázatosság ajánlatos, mert nálunk a gazdasági akadémiák, de az egyetemi fakultás is erősen a nagyüzemek tisztikarának képzésére vannak berendezkedve; a gyakorlati gazdatisztek pedig még kevésbé tudnak beidegzettségeiktől szabadulni. A nagyüzemek megszűnésével állásukat veszített gazdatisztek közül csak a legszigorúbb próbát kiállt, átlagon felüli egyéneket szabad a birtokpolitikai vezérkarba engedni, mert itt csak azoknak lehet helyük, akik meggyőződéssel (hisznek a földreform szükségességében és annak sikere érdekében semmi fáradságtól és áldozattól nem riadnak vissza. Feltétlenül kívánatos, hogy a vezérkar tagjai kitűnően fizetett emberek legyenek, viszont módot kell teremteni arra, hogy az alkalmatlannak bizonyult elemektől könnyű szerrel és gyorsan meg lehessen szabadulni.

A Földhivatal fogalmazási karának tisztviselői részére a Műegyetem közgazdasági fakultásán három féléves tanfolyamot kell rendszeresíteni. A tanfolyamra negyedéves egyetemi hallgatókat és olyan okleveles embereket lehet felvenni, akik birtokpolitikai téren kívánnak működni. Mivel intenzív képzés és erre a hivatásra irányuló nevelés, főleg azonban a gyakorlat és szemináriumi munka csak nem túlnagyszámú résztvevővel lehet eredményes, már a felvételnél bizonyos szelekciót kell érvényesíteni. Akik a tanfolyamot elvégezték és mind az elméleti, mind a gyakorlati vizsgát sikerrel letették, a birtokpolitika

végrehajtó szerveihez kerülnek külső szolgálatra, s ha itt is megállják a helyüket, juthatnak csak be a Földhivatal fogalmazási karába.

A tanfolyam elméleti és gyakorlati irányú. Az elméleti tárgyak között az agrárpolitika lenne a főtárgy, közép-pontjában a földkérdéssel, mégpedig mind külföldi, mind belföldi vonatkozásban. Ezenkívül a szociológia, a településtörténet, a falu- és népismeret lennének a fontosabb tantárgyak. A tantervet pontos részletességgel mielőbb ki kell dolgozni, hogy az első szemeszter már az új esztendő elején megindulhasson. Az elméleti képzéssel egyidejűleg a szemináriumi és gyakorlati munkát is meg kell kezdeni. Rendkívül fontos, hogy a tanfolyam hallgatói a helyszínen tanulmányozhassák, a birtokpolitikai és települési viszonyokat, az eddig végrehajtott birtokreformok eredményeit. Mindegy, hogy az eredmények kedvezőek-e vagy kedvezőtlenek. Legtöbbje kétségtelenül nem szolgál követendő például, de hát jó azt is tudni, hogyan nem szabad földreformot csinálni. A szemináriumi és gyakorlati munka keretében kell a hallgatókkal megismertetni, hogy különböző körülményeik között milyen birtokpolitikai feladatokkal állunk szemben és azok megoldásánál milyen tényezőkre kell figyelemmel lenni. A hallgatók természetesen maguk is résztvennének tanulmányi célra szolgáló felhasználási tervezetek kidolgozásában, kishaszonbérleti csoportok szervezésében, a földhöz juttatandók kijelölésében stb., sőt szemináriumi dolgozatnak is ilyen feladatokat kellene önállóan megoldaniok.

Birtokpolitikai munkakörben ezidőszerint már sok tisztviselő működik, akiket több-kevesebb szerencsével válogattak össze. Legtöbbje egészen tájékozatlanul került munkahelyére s alig juthat egyelőre olyan helyzetbe, hogy a földkérdésről szintetikus szemléletre tehessen szert és a különböző gyakorlati megoldásokat elsajátíthassa. Kár, hogy hat esztendő alatt, mióta a birtokpolitikai tevékenység folyik, nem került isor a szakszemélyzet intézményes képzésére. A mulasztást a további balsikerek megelőzése végett mielőbb pótolni kell. Mivel állásban levő emberekről van szó, akiket munkahelyükön egyelőre nem lehet nélkülözni, meg kellene elégedni valamivel rövidebb tanfo-

lyammal, amelyet délutáni órákban látogatnának, esetleg felváltva, csoportokba osztva, hogy az ügyintézés hátrányt ne szenvedjen. A vidéki gyakorlatokat is váltott csoportokban végeznék. A háború alatt a birtokpolitikai tevékenység csökkentett ütemben folyik, a tisztviselőknek tehát inkább lesz idejük a tanfolyam elvégzésére. A tanfolyamot követő vizsgák sikeres letételét természetesen már birtokpolitikai munkakörben dolgozó tisztviselőktől is meg kell követelni; aki nem felel meg, birtokpolitikai szolgálatban nem maradhat.

A háború utáni birtokreform előkészítése halasztást nem tűrő feladat. Erre a munkára a birtokpolitikai szakszemélyzet legkiválóbbjait, akik már eddig is bizonyítékát szolgáltaták rátermettségüknek, azonnal ki kell küldeni, hogy azon a vidéken, ahol jelentősebb zsidó tulajdonból felszabaduló ingatlanok terülnek el, az organikus megoldáshoz szükséges előtanulmányozást elvégezhesék és az igénybevett birtokok felhasználási tervét is kidolgozzák. Amíg ezeknek az ingatlanoknak a felhasználása tart, — ha nem késlekedünk — minden bizonnyal sikerül képzet szakszemélyzetre iszert tenni és a további munkálatokat ezek közreműködésével elvégezni.

2. Megfelelő képzésben kell részesíteni a birtokpolitikái reform végrehajtásában résztvevő segédszervek tisztviselőit és a földhözjuttatottakból szervezett csoportok vezetőit is. Mivel ezek kész felhasználási tervek lebonyolításával, a földhöz juttatandók kiválasztásával, szervezéssel és irányítással foglalkoznak, ahhoz képest főleg a gyakorlati eljárásokra kell őket kiképezni. A földkérdésről természetesen nekik is kellő tájékozottságuk kell, hogy legyen. Az ebbe a csoportba tartozó (közégeik részére olyan vidékeken kellene tanfolyamokat rendezni, ahol a birtokpolitikának sok dolga lesz, tehát a helyszínen konkrét esetek bemutatásával lehetne előttük a lebonyolítás különböző módjait szemléltetni.

3. A birtokreform sikere nem csekély mértékben attól függ, hogy a legalsó fokon vannak-e olyan megbízható, kellő nevelésben részesült és megfelelően képzett emberek, akik személyes magatartásukkal a földhözjuttatottakat a kívánt irányban tudják vezetni. A csoportok élén

álló szakemberek erre önmagukban nem képesek. A kényszerítő eszközök alkalmazásánál többnyire célravezetőbb, ha a juttatásban részesültek között akad néhány értelmes, képzett ember, aki személyes példájával hat, aki mintaszerűen gazdálkodik, akire a vezető intézkedéseinek végrehajtásában és ellenőrzésében támaszkodhatnak. Az ilyen altiszti szerepre szintén nevelni és képezni kell a személy szerint alkalmas embereiket. A Kalot Jánosi telepesképző népfőiskolája, amely az Országos Nép és Családvédelmi Alap támogatásával 1941 őszén nyílt meg, erre akar az első kísérlet lenni. Nagyon figyelemreméltó kezdeményezés ez, csak hogy ilyen — többet — nem a Kalotnak, hanem a birtokpolitika intéző szervének kellene létesíteni, hogy mindenütt, ahol a földhöz juttató Itakból szervezett csoportok alakulnak, legyen azokban legalább néhány természetes vezetős szerepre termett egyén, aki maga is föld juttatásban részesült, s akinek gazdasága, házatája, életmódja például szolgálhat a többinek is.

Az Országos Nép és Családvédelmi Alap két éve léteült. Már ebben az évben négy egyetem mellett 2 éves tanfolyamok kezdődnek, hogy a közigazgatási tisztviselőknek, akik szociális munkakörben dolgoznak, valamint a szociális szervezet utánpótlásának alkalma legyen a szükséges elméleti és gyakorlati ismeretek elsajátítására. Jövőben sem alsóbb, sem felsőbb fokú szolgálatban senki szociális ügyekkel nem foglalkozhatik, aki az előírt tanfolyamok valamelyikét sikerrel el nem végezte. Vájjon nincs-e itt az ideje, hogy legnagyobb értékünk: -a magyar föld sorsáról, több, mint 20 esztendő keserves tapasztalatai után, az új magyar birtokpolitika hetedik esztendejében csak olyanok dönthessenek és a földreform végrehajtásában csak olyanok vehessenek részt, akik kétségtelen bizonyítékát szolgáltatták, hogy birtokpolitikai kérdésekben alaposan tájékozottak, tehát a szükséges tudásnak, gyakorlatnak és rátermettségnek birtokában vannak?

## TUDOMÁNYOS INTÉZET, FOLYÓIRAT, KÖNYVTÁR, ISKOLAI OKTATÁS.

Nálunk a földkérdést inkább a pártpolitika sajátította ki, mint a pártatlan tudomány. Akik vele foglalkoztak, azokat vagy az egyik vagy a másik táborhoz tartozónak tekintették és eszerint bánt velük a kritika is. A közvélemény is két ellentétes pólus (körül csoportosult s közöttük olyan mély a szakadék, hogy alig van lehetőség a kiegyezésre. A háborús viszonyokra tekintettel a két tábor most lábhoz tett fegyverrel várja a pillanatot, amikor megint felveheti a küzdelmet.

Az ellentétes felfogások megütközését a politikában, publicisztikában vagy szakirodalomban nem lehet hibáztatni, míg az elvi síkon tisztességes eszközökkel folyik. Mégis szükség volna a kettő között álló pártatlan fórumra, amelynek az adna tekintélyt, hogy objektív tudományossággal foglalkoznék a földkérdéssel és kutatásainak eredményében mindkét fél megnyugodhatnék. Ennek a szervinek volna a feladata, hogy tisztázzon ma még erősen vitatott kérdéseket, ami feltétlenül tompítaná az ellentéteket, de legalább is elejét venné a harc elfajulásának.

Független *tudományos intézetre* gondolok, amelynek kifejezetten a földkérdéssel kapcsolatos problémák kutatása és feltárása volna a feladata. Nincs vita abban, hogy a földkérdés a nemzet életében sorsdöntő jelentőségű, megérdemelve tehát egy intézményt, amely tudományos színvonalon foglalkoznék vele. Nagy szolgálatot tehetne ez a birtokpolitikának is a nép és föld viszonyából eredő sokféle kérdés vizsgálatával és az összefüggések megmutatásával. Mennyivel könnyebb helyzetben volna a bir-

tokpolitikai tevékenység, mennyi hibát el lehetne kerülni, ha az 1920-as földreform gazdasági, szociális és népese-  
 dési hatásáról megbízható tudományos vizsgálatok ered-  
 ményei állanának rendelkezésünkre! Csak általánosság-  
 ban tudjuk, hogy az első világháborút követő földreform  
 balul sikerült, részleteiről azonban, — hogy különböző  
 körülmények között milyen eredmények mutatkoznak, a  
 kedvező és kedvezőtlen hatások milyen fokozatokban je-  
 lenteznek, mi volt benne a jó és a rossz, légióiként pedig  
 a számszerű adatok tekintetében — teljesen tájékozatlan-  
 nok vagyunk. Pedig mégis csak érdekelné a közvéleményt,  
 de bizonyára a birtokpolitikai szerveket is, hogy mi lett a  
 sorsa annak a másfélmillió holdnak, amit akkor felosztot-  
 tak; hol tudták megtartani a földet az eredeti juttatóitok,  
 hol nem; mi az oka a változásnak, milyen mérvű az, kik  
 a földszerzők, milyen a kapott földek állapota, a törlesztés  
 hogyan történik stb. Vagy talán jobb ezeket nem tudni?  
 Új földreform előtt állunk, a struccmagatartás könnyen  
 megbosszulhatja magát. Kontárok kezében ezek az ada-  
 tok talán veszedelmesek és félrevezetőek, tudományos fel-  
 dolgozás és bemutatás mellett azonban rendkívül haszno-  
 sak és szükségesek. A hat esztendővel ezelőtt megindult  
 birtokpolitikái tevékenység is nagyon nélkülözi a tudo-  
 mány ellenőrzését, nagyon hiányzik egy független, tárgy-  
 lagosan munkálkodó szerv, amely feldolgozná az eredmé-  
 nyeket és rámutatna a kedvező és kedvezőtlen jelensé-  
 gekre egyaránt.

A földreform ugyan múltó, a birtokpolitika azonban  
 állandó, folyamatos tevékenység, eredményeinek megfi-  
 gyelése és kiértékelése tehát nem határidőhöz kötött fel-  
 adat. A kutatások eredményeinek közzétételéhez szükség  
 volna *folyóíratra*, amely egyszersmind kritikai figye-  
 lemmel kísérné a földkérdés körül kialakult mozgalma-  
 kat, vitákat s anyagot szolgáltatna a napi sajtónak is a  
 közvélemény helyes tájékoztatására. Sajnos, nagyon ke-  
 veset tudunk a külföldi földreformokról, telepítésekről,  
 az a néhány cikk és tanulmány, amely az elmúlt 20 év  
 alatt megjelent a magyar lapokban és folyóiratokban,  
 többnyire másod-harmadkézből ismertette az anyagot.  
 A közönségnek talán még esetleg megfelelt, de a szak-

embereknek nem. A tudományos intézet feladata volna a külföldi földreformok és telepítések helyszíni tanulmányozása, az eredmények közzététele, hogy azokból a hazai szakember is tanulságot meríthessen. Nagyon hiányzik a külföldi joganyag ismerete is; a törvényeket és rendeleteket össze kellene gyűjteni és feldolgozni, hogy elsősorban hivatalos szerveink rendelkezésére álljanak.

Nagyon sajnálatos, hogy Magyarországon nincs *könyvtár*, amelyben a földkérdés hazai és nemzetközi irodalmából a főbb műveket és statisztikai kiadványokat meg lehetne találni. Aki tudományosan akar ezzel a kérdéssel foglalkozni, végig járhatja a főváros valamennyi könyvtárát, s csalódottan kell megállapítania, hogy gyakran közeleső európai országok földreformjairól sincs sem jogi, sem statisztikai anyag, sőt még megbízható ismertetés sem. A folyóiratszemle hiányos, lapszemle pedig egyáltalában nincs. Ezt a hiányt is a tudományos intézetnek kellett pótolni, mégpedig amennyire csak lehetséges, visszamenőleg is. De mindenesetre össze kellene állítani a földkérdés bibliográfiáját, megjelölván, hogy mely művek, statisztikai kiadványok, törvények, rendeletek mely könyvtárban, milyen szám alatt találhatók.

Hat éve tart már az újabb birtokpolitikai reform végrehajtása, de tudtommal e tanulmány írója az egyetlen, akit a magyar állam külföldre küldött a birtokreform és telepítés tanulmányozására. (Mint jellemző érdekesség említésre méltó, hogy ez az egy ember sem dolgozik a birtokpolitika keretében.) Az Országos Telepítésügyi Igazgatóságnak nincs egyetlen tisztviselője, aki mélyebb betekintést szerzett volna a külföldi hasonló természetű munkába és a helyszínen megismerte volna, hogy milyen elvek szerint, milyen eredménnyel folyik vagy folyt a földhözjuttatás. Feltétlenül szükségesnek tartom, hogy a birtokpolitikai szerv kiválóbb tisztviselői a ma elérhető európai országokban a helyszínen tanulmányozzák a birtokviszonyokat és a birtokpolitikai tevékenységet, — illettőleg, ha most ez szünetel, — a korábbiak az eredményeit. Nem az utánzás, hanem látóköriük tágítása végett, hogy benyomásokat szerezzenek, amelyekből gondolatok, ötletek születnek. Erre a későbbi jövőben is gondolni kel-



lene, hiszen a földkérdés van olyan fontos, mint a matematika vagy szépirodalom s megérdemelné a külföldi tanulmányozást, különösen amikor a földbirtok reformja legfontosabb feladataink sorába lépett.

Ha így van, joggal lehetne kérdezni: miért hiányzik a földkérdés a hazai iskolák tanrendjéből? Általános tapasztalat, hogy a középiskolák felső osztályú tanulói milyen érdeklődést mutatnak a földdel kapcsolatos kérdések iránt. Még a leányok is figyelemmel fordulnak a nép és föld problémái felé, amint azt az Új Iskola növendékeinek sorozatos kiállításai bizonyítják. Ezt az érdeklődést, amely talán újszerű, de öröndetes, mert az étellel való kapcsolatra vall, nevelni és helyes irányba terelni: az iskolának volna kötelessége. A tanítóképzőkben, a teológiákon, a tanárképzőkben, a gazdasági iskolákban nem szabadna (hiányozni a földkérdés ismertetésének. Elsősorban azok legyenek tájékozottak — mégpedig nem röplapokból és újságcikkekből, hanem gondosan összeállított tankönyvekből, — akik a földdel, meg az ifjúság és a nép oktatásával és nevelésével foglalkoznak. Sokkal kisebb lesz így a földkérdésben még ma is széles területeken terjengő homály és kevesebb azoknak a száma, akiket félre lehet vezetni.

## ÖSSZEFOGLALÓ JAVASLAT.

Az előbbi fejezetekben foglaltakat röviden összefoglalva szükségesnek tartom az alábbi intézkedéseket:

1. Késedelem nélkül hozzá kell fogni a világháborút követő földreform előkészítéséhez és egyelőre azokon a vidékeken, ahol zsidók mező- és erdőgazdasági ingatlanairól szóló 1942 XV. törvénycikk alapján jelentősebb területek állanak rendelkezésre, organikus terv keretében meg kell állapítani, hogy az igénybevett ingatlanok felhasználásával kapcsolatban minő egyéb létesítményekre és műveletekre van szükség, amelyek egyrészt nélkülözhetetlenek a földhöz juttatandók boldogulásához, másrészt emelik a földreform határfokai, illetőleg elejét veszik az esetleg átmenetileg jelentkező kedvezőtlen kísérő jelenségeknek. Ezzel a feladattal, amelyet ki kell szélesíteni, mihelyt tudjuik, hogy az új földreform a zsidóbirtokon kívül hol, milyen egyéb ingatlanokra terjed majd ki, a legjobb szakembereket kell megbízni addig is, amíg a birtokpolitika szervezete kiépül és alkalmassá válik a mechanikus földosztáson túlmenő feladatok ellátására.

2. A birtokpolitika szervezetét a decentralizáció, a bürokratizmustól mentesség és személyes felelősség jegyében teljesen át kell alakítani és hatásköréi egyéb birtokpolitikai természetű ügyekre (tagosítás, családi birtok, parcella minimum stb.) is ki kell terjeszteni. A felhasználási tervezetek lebonyolítását az erre a feladatra kiválóan alkalmas közjóléti szövetkezetekre és esetleg hitelszövetkezeteikre kell bízni, amelyek egységes irányelveik és feltevételek szerint dolgoznának és egyszersmind ellátnák a földhöz jutottak szervezésével és gondozásával kapcsolatos tennivalókat is.

3. Haladéktalanul meg kell oldani a birtokpolitikai szakszemélyzet elméleti és gyakorlati képését. Mind a birtokpolitikai vezérkarban, mind az alsóbb fokozatban csak olyanokat szabad alkalmazni, akik a szükséges ismereteiket és gyakorlatot az előírt tanfolyamok sikeres elvégzésével megszerezték.

4. A birtokpolitikai kérdések tudományos vizsgálatára és a birtokpolitikai tevékenység eredményeinek feldolgozására, valamint a közvélemény helyes tájékoztatására tudományos intézetet kell létesíteni, amely folyóiratot ad ki és megteremti a földkérdéssel kapcsolatos tudományos munka feltételeit (könyvtár, folyóirat-, lapszemle). Gondolkodni kell arról, hogy a földkérdés elméleti és gyakorlati munkásai a külföldi viszonyokat a helyszínen tanulmányozhassák. A földkérdést végül be kell iktatni a középiskolák, a tanár- és tanítóképzők, a teológiák és gazdasági iskolák tantervébe.

Az olvasó bizonyára csodálkozik, hogy több, mint húsz éve folyik Magyarországon a birtokpolitikai tevékenység, ennek során az állam 1.75 millió kat. hold földet osztott ki és rövidesen egy még nagyobb arányú földreform előtt állunk, de még eddig nem készültünk fel kellően és nem teremtettük meg azokat a feltételeket, amelyek a sikeres munkához szükségesek. Végzetesnek tartanám, ha a világháború befejezése, amikor a földkérdés megint egész súlyával fog jelentkezni, készületlenül találna bennünket és már csak későn ébrednénk rá, hogy nem tudunk megbirkózni a reánk váró feladatokkal. Hogy ezt elkerüljük, tartottam szükségesnek reámutatni a hiányokra és tennivalókra. Mindenkit kérek, aki illetékes és aki tehet valamit, segítsen elhárítani azt a veszedelmet, amit még egy elrontott földreform idézne a nemzetre.

## FÜGGELÉK.

### KISHASZONBÉRLETI SZABÁLYZAT.\*

#### I. A kishaszonbérleti tagság.

##### 1. §.

A közjóléti szövetkezet földbirtokpolitikai tevékenysége főként abban nyilvánul meg, hogy a szövetkezet a rendelkezésére álló földbirtokokon kishaszonbérleteket létesít s ezeket arra érdemes és alkalmas földműves-családoknak juttatja.

Ez a szabályzat arra való, hogy a kishaszonbérleti juttatásban részesített, ú. n. *kishaszonbérleti tagok* jogait és kötelességeit, valamint e tagoknak a szövetkezethez és egymáshoz való jogviszonyát szabályozza.

##### 2. §.

A szövetkezet a rendelkezésére álló birtoktesteken, — azok terjedelmétől és egyéb adottságaitól függően, — *egyenkinti, vagy társas kishaszonbérleteket* létesít.

Az egyenkinti kishaszonbérletek egymástól teljesen

\*A «Földhöz jutottak szervezése és gondozása» című fejezetben tárgyalt földbérő csoport azonos a jelen szabályzat «Kishaszonbérleté»-vel. Ez a szabályzat lényegében Edvi Illés István debreceni közjóléti szövetkezeti igazgató tervezete alapján a közjóléti szövetkezetek részére készült.

függetlenek, míg a társas kishaszonbérleték köteleikébe tartozókat a létesítésük alapjául szolgáló birtoktest jellegeből folyó és valamennyiüket egyaránt érintő közös kérdések fűzik egymáshoz. Ennek folyományaképpen az egyenkinti kisbérletűeknek csak a szövetkezettel szemben vannak kötelezettségeik, a társas kishaszonbérletékben levőknek egymással szemben is.

### 3. §.

A kishaszonbérleti juttatásira jelentkezők kérelméről — az Országos Szociális Felügyelőség jóváhagyásától feltételezeten, — a szövetkezet igazgatósága határoz. Kishaszonbérleti tag csak az lehet, aki a közjóléti szövetkezetnek is tagja.

Ha a kérelmezőt az igazgatóság a kishaszonbérleti tagok sorába felvette, erről őt annak közlése mellett értesíti, hogy az egyenkinti vagy a társas kishaszonbérleteik keretében fogja-e kishaszonbérlethez juttatni; közli továbbá a befizetendő eljárási és mérnöki díjak holdankénti összegét és ennek befizetési határidejét.

### 4. §.

A kishaszonbérleti tagok mindazokat az előnyöket élvezik, amely éket a közjóléti szövetkezet a termelés előmozdítása és a tagok boldogulása érdekében nyújt. A tagok részt vehetnek a kishaszonbérlet közgyűlésén és szavazati jogot gyakorolhatnak. Viszont tartoznak a kishaszonbérleti tagsággal járó kötelezettségeiket pontosan teljesíteni, a szövetkezet, a kishaszonbérleti vezető és az előjáróság utasításait követni, mind maguk, mind családtagjaik a szövetkezet által rendezett általános ismeretterjesztő és szakelőadásokon, valamint tanfolyamokon résztvenni, minden erejükkel a termelés fokozására és a közösségi szellem fejlesztésére törekedni.

## 5. §.

A szövetkezet, ha szükségesnek látja, a kishaszonbérleti tagoktól haszonbérbiztosítékot követelhet, amely azonban a félévi haszonbér összegét meg nem haladhatja.

## 6. §.

A kishaszonbérleti tagok sorából *önként történő kilépésnek* csak az igazgatóság engedélyével van helye. Az erre vonatkozó kérelmet minden év április 1-ig írásban kell előterjeszteni.

*Önmagától* megszűnik a kishaszonbérleti tagság a tag elhalálózásával. Az örökösök vagy jogutódok a folyó év gazdasági év végéig az elhalt tag jogainak és kötelezettségeinek örökébe lépnek, a gazdasági év végével azonban az igazgatóság határoz a felett, hogy az elhalt bérletét az örökösök vagy jogutódok kezében továbbra is meghagyja, vagy bárki másnak juttatja.

Ugyancsak *önmagától* szűnik meg a kishaszonbérleti tagság, ha a haszonbérleti terület a tag tulajdonába megy át, valamint akkor is, ha a szövetkezet a birtokon a kishaszonbérleti tevékenységet bármely oknál fogva megszüntetni kényszerül.

## 7. §.

A szövetkezet részéről a kishaszonbérleti tagság a taggal szemben érvényesíthető *felmondás* vagy *kizárás* útján szüntethető meg.

A szövetkezet igazgatósága a kishaszonbérleti taggal szemben a felmondás jogát gyakorolhatja, ha a tag nem tartja be a kishaszonbérleti juttatás előírt feltételeit, fizetési vagy bármely más kötelezettségének hanyagul vagy egyáltalán nem tesz eleget s általában minden olyan esetben, amikor általános magatartásával arról tesz tanúbizonyságot, hogy a kishaszonbérleti tagságra nem alkalmas vagy nem érdemes.

A felmondási határozat mindenkor csak a gazdasági

év végére szólhat; a folyó gazdasági év végére csak akkor érvényes, ha a határozatot az év június 30-a előtt közzölték az érdekelttel.

A felmondási határozatot az igazgatóság a kishaszonbérleti vezető javaslatára hozza meg s azt írásban közli a kishaszonbérleti taggal, akinek a kézbesítéstől számított 15 nap alatt jogában áll a határozat ellen az Országos Szociális Felügyelőséghez felülvizsgálati kérelemmel fordulni.

Az Országos Szociális Felügyelőség döntése ellen további felülvizsgálati kérelemnek nincs helye.

## 8. §.

Ha a tag olyan cselekményt követ el, mely nemcsak a kishaszonbérleti tagságnak felmondás útján történő megszüntetését teszi indokolttá, de bizonyosfokú megtorlást is szükségessé tesz, a taggal szemben kizárásnak van helye.

A kizárás alkalmazható, ha a tag

*a)* a szövetkezet érdekei ellen izgat vagy cselekszik,

*b)* vét a nemzethűség ellen,

*c)* a kishaszonbérleti vezetővel, a szövetkezet ellenőrzésre kirendelt közegeivel, az Országos Szociális Felügyelőség kiküldötteivel szemben azok hivatali működése közben tiszteletlen magatartást tanúsít,

*d)* tagtársaival szemben összeférhetetlen, vagy azoknak szándékosan kárt okoz,

*e)* bűnvádi eljárás során jogerősen elítéltetett vagy bűnvádi eljárás alá vonható cselekményt követ el,

*f)* a neki juttatott kisbérletet az igazgatóság engedélye nélkül egészben vagy részben használatra másnak engedí át,

*g)* engedéllyel történő átruházás esetében az átruházással üzérkedik s az átruházandó rész átengedése fejében lelépési díjat követel vagy fogad el.

A kizárást az igazgatóság kevésbé súlyos esetekben felmondással helyettesítheti.

A *c)–f)–g)* alatt felsorolt esetekben a kizárás felmondással nem helyettesíthető s kizárás alkalmazandó az *e)*

alatti esetben is akkor, ha tagtárs kárára elkövetett vagy elleni bűncselekményről van szó.

A kizárást kimondó határozat lehet azonnali hatályú, de szólhat a folyó gazdasági év végére is.

Azonnali hatályú kizárás esetén a kishaszonbérleti tag bérletét azonnal s minden kártérítési igény nélkül köteles a szövetkezet rendelkezésére bocsátani. Az igazgatóság jogosult a kizárt tag haszonbérbiztosítékát mind az azonnali hatályú, mind az év végére szóló kizárás esetében a tartalékalap javára visszatartani.

A kizárási indítvány felett a szövetkezet igazgatósága határoz s a kizárást kimondó határozat ellen a tag a kézbesítést követő 15 napon belül az Országos Szociális Felügyelőséghez intézendő, de a szövetkezetnél benyújtandó felülvizsgálati kérelemmel élhet. Az Országos Szociális Felügyelőség döntése ellen további felülvizsgálati kérelemnek nincs helye.

## 9. §.

A kishaszonbérleti tagok sorából bármilyen címen kiváló taggal, elhalálozás esetében a tag örököseivel, illetve jogutódaival el kell számolni.

A végelszámolás alkalmával pontosan számba kell venni a kiváló tagnak a kishaszonbérleti tagságból folyó s a szövetkezettel szemben mutatkozó tartozásait és követeléseit. Ha ezek egybevetéséből a szövetkezetnek követelése mutatkozik, azt a tag esetleges haszonbérbiztosítékából kell kiegyenlíteni. A tagon be nem hajtható követelést a szövetkezet veszteségszámláján kell leírni.

Az eltávozó tagot megilleti a kishaszonbérlet vagyonának — az általa bérelt földterület nagyságának és a kishaszonbérletben eltöltött időnek arányában kiszámított — hányada. A nem készpénzben levő vagyon arányos részének ellenértékét a kishaszonbérleti tartalékalapból kell kifizetni.

A végelszámolást a kishaszonbérleti vezető készíti el és az igazgatóság hagyja jóvá. Az elszámolással szemben az érdekelt tag a szövetkezetnél 8 napon belül benyújtandó



s az Országos Szociális Felügyelőséghez intézendő felülvizsgálati kérelemmel élhet.

Az elszámolás befejeztekor a kivált tagtól nyilatkozatot kell venni arról, hogy vele a végelszámolás rendben megtörtént s e nyilatkozatot a kishaszonbérlet szervezési okmányaihoz kell csatolni.

## II. *A kishaszonbérlet megalakítása.*

### 10. §.

A kishaszonbérleti célokra szolgáló birtokokon mind az egyenkinti, mind a társas kis haszonbérletek keretébe tartozó bérleteket akként kell megalakítani, hogy azok mindegyike a tag saját birtokait is figyelembevéve, lehetőleg önálló kisgazdaságot alkosson s alkalmas legyen egy földműves család eltartására.

Elvileg csak a szántóterületeket kell a kishaszonbérleti tagok között szétosztani, míg a birtoknak azokat a részeit, amelyeknek hasznosítása szétosztás nélkül célszerűbb, vagy szétosztásuk nem lehetséges, közösen kell használni.

Valamely birtoknak kishaszonbérletként történő hasznosítására tervet kell készíteni s azt jóváhagyás végett az Országos Szociális Felügyelőséghez kell felterjeszteni. Ha a terv tekintetében az Országos Szociális Felügyelőség 30 napon belül nem nyilatkozik, azt jóváhagyás bevárása nélkül végre lehet hajtani.

A felhasználási tervnek tartalmaznia kell: a kishaszonbérleti gazdaságok számát és nagyságát, megjelölve, hogy mely esetekben szolgál a kishaszonbérleti gazdaság a kishaszonbérleti tag saját birtokának kiegészítéséül; azt, hogy az egyes gazdaságok egy, vagy több tagban jelöltettek ki; a kiosztandó házhelyek számát, nagyságát és elhelyezését; telepítés esetén a telep jellegét (tanya, falu, borkor); a leendő telepesek származási helyét; a telepesek, vagy a kishaszonbérletakhoz juttatandó helybeliek foglalkozását (gazdasági cseléd, napszámos, törpebirtokos); azt, hogy ezek közül hánynak kell lakóházat és gazdasági

épületeket építeni; a meglévő gazdasági épületek és lakóházak hasznosításának tervét; a kishaszonbérleti gazdaságok termelési irányát (vetésforgó); a tervbevett esetleges létesítményeket (kert, szőlő, gyümölcsös); a kishaszonbérlet költségelőirányzatát (itt fel kell sorolni az építendő lakóházak, gazdasági épületek, átalakítások számát és költségét; a hiányzó és beszerzendő élő- és holtfelszerelési tárgyak számát és értékét, a beszerzendő vetőmagvak költségét, az esetleges beruházásokat megnevezve és érték szerint, a kishaszonbérlet igazgatásával járó költségeket, a vezető alkalmaztatásának feltételeit stb.; az út, iskola, óvoda, piac stb. tekintetében felmerülő szükségleteket.

### 11. §.

A birtoknak terv szerinti felosztását a szövetkezet igazgatósága jogosított földmérővel köteles elvégeztetni.

A felosztásról vázrajzot és földkönyvet kell készíttetni, s azoknak a földmérési felügyelőség által jóváhagyott példányait a kishaszonbérlet szervezési okmányaihoz kell csatolni.

Az egyes kisbérletek, nemkülönben a közösen használandó részek sarkpontjait földbeásott határkövekkel kell megjelölni. A felosztással felmerült összes költségeket, — beleértve a határkövek beszerzésének és elhelyezésének költségeit is — a kishaszonbérleti tagok bérletük arányában kötelesek megfizetni.

### 12. §.

A birtok felosztásra nem kerülő részeinek hasznosítási módját pontosan meg kell állapítani. Le kell rögzíteni, hogy a közösen használandó legelőből a felosztási vázrajz sorszámai szerint megnevezendő egyes kisbérleteket milyen mérvű legeltetési jog, a rétek, kaszálók közös használata esetén milyen mérvű kaszálási jog illeti meg.

Meg kell állapítani, hogy a birtokhoz tartozó tanya-épületeket miképpen kell hasznosítani, továbbá, hogy a

különböző lakóépületeket a kisbérlok milyen szolgáltatás ellenében vehetik igénybe, s a különböző lakásokhoz milyen egyéb épületek vagy épületrészek tartoznak.

Szabályozni kell az utak, közös kutak, szérúk és vízfolyások használatának és karbantartásának kérdését s általában minden, a birtok tartozékát alkotó, s közös használatra szánt létesítmény használatának módját. Mindezeket a kishaszonbérlet alakuló közgyűlésének jegyzőkönyvébe fel kell venni.

### 13. §.

A kishaszonbérlok által fizetendő haszonbért akként kell kiszámítani, hogy az magába foglalja mind a kisbérleti területre eső, mind a közösen használandó területeknek a kisbérlet területéhez arányosított része után eső haszonbérösszegeket.

A haszonbérkivetésnek a kataszteri tiszta jövedelem az alapja. Ha az ily módon történő kivetés némely kisbérlet tényleges értékéhez képest aránytalanságot mutatna, az illető kisbérlet haszonbérét arányosítani kell.

Akár a kataszteri tisztajövedelem alapján, akár a szükségesnek mutakozó arányosítás szerint történik a kisbérletek haszonbérének megállapítása, azok végösszegeinek pontosan az egész birtok összhasonbérét kell kitenne.

### 14. §.

A haszonbér arányos megosztásához hasonlóan kell az egész birtok közterheit a kisbérletekre kiszámítani, kivéve az épületek után kivetett adókat, melyeket azoknak kell viselniök, akik az épületeket használják.

Az általános kereseti, valamint a jövedelem és vagyonadó minden kisbérloknek egyéni terhe s azt az általuk adandó bevallás alapján az adóhatóságok szerinti kivetés összegében a kisbérlok közvetlenül kötelesek megfizetni.

## 15. §.

A kishaszonbérleti tagok a kishaszonbérlet igazgatásával felmerülő költségek fedezésére 5% *kezelési költséget* tartoznak fizetni, amelynek kiszámítási alapja a haszonbér és adó együttes összege.

A kezelési költség a kishaszonbérletnek a szövetkezet által történő igazgatásával felmerülő kiadások fedezésére szolgál, annak terhére tehát sem az Országos Szociális Felügyelőség, sem egyéb hatóságok felülvizsgálati és egyéb kiszállási költségeit nem lehet elszámolni.

## 16. §.

A kishaszonbérleti tagok vetéseit jégverés ellen, jószágaikat, terményeiket és egyéb éghetőségeiket tűzkár ellen a szövetkezet együttesen biztosítja. A tűzbiztosítási díj arányos részét bérfizetés alkalmával kell megfizetni.

A birtokhoz tartozó tanyaépületeket tűzkár ellen ugyancsak a szövetkezet biztosítja. Ennek díját azok viselik, akik az épületeket használják.

A kishaszonbérleti tagoknak juttatott jószágok elhullás eestére szóló biztosítása a nem kishaszonbérleti szövetkezeti tagoknak juttatott jószágok biztosításával azonos módon közvetlenül a szövetkezet által, tehát nem a kishaszonbérlet keretében történik.

## 17. §.

A kishaszonbérleti tagok a szövetkezet kivetése szerint tartoznak megfizetni mindazokat az összegeket, amelyek a közgyűlés határozata alapján felfogadott gazdasági cselédek járandóságaiból, apaállatok beszerzésének és tartásának, gazdasági gépek beszerzésének és karbantartásának, valamint egyéb beruházásoknak költségeiből őket arányosan terhelik, továbbá a birtokot terhelő kegyúri, iskolafenntartási és ehhez hasonló terhek aránylagos részét is.

## 18. §.

Ha a kishaszonbérleti tag bármely címen fennálló fizetési kötelezettségének a megadott határidőig halasztás elnyerése nélkül nem tesz eleget, ajánlott levélben kell felszólítani kötelezettsége teljesítésére. Ha a felszólítás eredménytelen marad, az igazgatóság a felmondás jogát érvényesítheti.

## 19. §.

A szövetkezet tulajdonában lévő ingatlanokon is — kivéve a központi gazdaságot, vagy más különleges célra szánt birtokokat — kishaszonbérletet kell létesíteni, mégis azzal a különbséggel, hogy a befizetett haszonbért azoknál a tagoknál, akik a kishaszonbérletből eredő kötelezettségeiknek rendszeresen eleget tesznek, bizonyos idő múltán — a jelen szakasz (3) bekezdésében szabályozott módon — visszamenőleg törlesztésként kell elszámolni.

A szövetkezet tulajdonában lévő ingatlanokon a haszonbér összegét úgy kell megállapítani, hogy azzal a kishaszonbérleti tag — 30 évnél nem hosszabb idő alatt — a teljes juttatási árat kifizethesse. Teljes juttatási ár alatt azt az összeget kell érteni, amelyet a szövetkezet az ingatlan vételárának, valamint az adásvételi szerződés megkötésével, a parcellázással kapcsolatos és egyéb felmerült költségek, továbbá a minőségi arányosítás figyelembevételével kamatok felszámítása nélkül megállapít és az Országos Szociális felügyelőség jóváhagy.

Ha a kishaszonbérleti tag a törlesztésként megállapított, de 30 évnél nem hosszabb idő felének elteltéig fizetési kötelezettségének pontosan eleget tett, illetőleg a juttatási ár felét — rendkívüli fizetések teljesítésével rövidebb idő alatt — kifizette, s általában a tulajdoni juttatásra érdemesnek mutatkozott, a kishaszonbérleti ingatlan tulajdonjogának nevére való átírását kérheti. Ha ez megtörtént, az addig befizetett haszonbérösszegeket törlesztésként kell javára írni. Az ingatlanátruházási illeték a juttatásban részesítettet terheli.

A kishaszonbérleti tag, aki érdemtelenné vált, s emiatt

a szövetkezet kénytelen a tagságtól megfosztani és neki a bérletet felmondani, vagy aki a csoportból önként kilép, elveszti a bérelt ingatlan tulajdoni juttatására való igényét. A kötelezettségei keretében az ingatlanhasználat fejében teljesített befizetéseit hasznbérnek kell tekinteni és elszámolni.

## 20. §.

A kisbérleteket a kishasznbérlet alakuló közgyűlése alkalmával kell a tagoknak átadni. Ez alkalommal részletesen ismertetni kell előttük a kishasznbérlet összes feltételeit, tehát azt a hasznbérleti szerződést is, amellyel a szövetkezet a birtokot bérbevette; ha a kishasznbérlet nem bérelt, hanem a szövetkezet tulajdonát alkotó birtokon létesült, a kishasznbérleti gazdálkodásnak a szövetkezet igazgatósága által megállapított feltételeit, a kishasznbérleti szabályzatot, továbbá mindazon feltételeket, amelyek az egyes kisbérletekre az említetteken felül külön-külön vonatkoznak, illetve azokkal kapcsolatosak.

Ez utóbbiak egybefoglalására a *birtokbahelyezési jegyzőkönyv* szolgál. Ebben fel kell tüntetni a juttatott bérlet területi, művelési ágazati és kataszteri tisztajövedelmi adatait, az érte fizetendő hasznbér összegét a közterhek és a kishasznbérletből folyó mindennemű egyéb fizetési kötelezettség teljesítésének módját és időpontját, az esetleg megkívánt hasznbérbiztosíték összegét, annak befizetési módját, a felméréssel kapcsolatosan felmerült költségek elszámolását; fel kell sorolni továbbá a rendelkezésre bocsátott tanyaépületeket, állapotuknak feltüntetésével, azok használatának ellenértékét s ennek befizetési módját; a bérlet területén található felülepítményeket és élő fákat, továbbá mindazon gazdálkodási és egyéb kikötéseket, amelyek a kisbérleteket együttesen vagy külön-külön terhelik.

A birtokbahelyezési jegyzőkönyvet két azonos példányban kell kiállítani s azt mind a kishasznbérleti tagoknak, mind a szövetkezet igazgatóságának (cégszerűen) alá kell írni. A jegyzőkönyv egy-egy példányát a kishasznbérleti tagoknak kell átadni, egy további példányát a kishasznbérlet alakuló közgyűlésének jegyzőkönyvéhez kell csatolni.

A kisérlő a birtokbahelyezési jegyzőkönyv aláírásával válik a kishaszonbérlet tagjává.

### III. A kishaszonbérlet igazgatása.

#### 21. §.

A kisérlők vezetésére és irányítására s a kishaszonbérlet igazgatását felölő teendők elvégzésére *kishaszonbérleti vezetőt* kell a kishaszonbérletek élére állítani.

A társas kishaszonbérletek összetételük különbözősége folytán nagy eltéréseket mutathatnak, ezért minden társas kishaszonbérletet külön vezetési egységnek kell tekinteni, s igazgatásának teendőit a többitől elkülönítve kell ellátni. Ugyancsak külön vezetési egységként kell kezelni az egyenkénti kishaszonbérletek összességét is.

Egyazon kishaszonbérleti vezetőt több vezetési egység igazgatási teendőivel is meg lehet bízni.

#### 22. §.

A kishaszonbérleti vezetőt az Országos Szociális Felügyelőség jóváhagyásával a szövetkezet igazgatósága alkalmazza.

A kishaszonbérleti vezető díjazását az igazgatóság állapítja meg a vezetése alá tartozó kishaszonbérlet kezelési költségének terhére.

A kishaszonbérleti vezető a teendőinek ellátására vonatkozó utasításokat közvetlenül a szövetkezet igazgatóságától kapja, s e minőségben kifejtett ténykedése miatt egyedül az igazgatóságnak tartozik felelősséggel.

#### 23. §.

Ha a szövetkezet igazgatósága szükségesnek látja, kötelezheti a vezetőt, hogy a kishaszonbérlet területén lak-

jon. Ez esetben jogos igényeit kielégítő lakást kell a vezető rendelkezésére bocsátani, amely javadalmazásába beszámítandó.

A vezető is tagja lehet a kishaszonbérletnek, ha egyébként a juttatás alapszabályszerű feltételeinek megfelel. Kivételesen akkor is, ha alapszabályszerű feltételek híján a vezető kishaszonbérleti tagságához az Országos Szociális Felügyelőség kifejezetten hozzájárul.

A kishaszonbérleti vezetőt bérletével kapcsolatban ugyanolyan kötelezettségek terhelik, mint bármely más kishaszonbérleti tagot, bérleményéért ugyanolyan összegű haszonbért köteles fizetni, mintha azt bárki más kapta volna.

Ha a kishaszonbérleti vezető egyidejűleg több kishaszonbérletet vezet is, bérletet csak egy kishaszonbérletből kaphat.

A kishaszonbérleti vezetőnek lehetőleg segédkezet kell nyújtani ahhoz, hogy bérletét mintagazdasággá fejleszthesse.

#### 24. §.

A kisbérlők érdekeit a kishaszonbérlet belső igazgatásában legalább három tagú *előjáróság* képviseli.

Az előjáróság tagjainak kétharmadát egy gazdasági évnyi időtartamra a kishaszonbérlet közgyűlése választja, egyharmadát pedig a közjóléti szövetkezet nevezi ki. Olyan kishaszonbérlet esetén, amikor a kisbériók részben a birtokhoz tartozó tanyában, részben egyedül laknak, az előjáróság tagjait arányosan a tanyában és az egybeült lakó kisbériók közül kell választani. Az előjáróságnak a kisbériók érdekeinek képviseletén kívül az a feladata, hogy a kishaszonbérleti vezetőt különösen a kisbériók ellenőrzésének munkájában támogassa és a kishaszonbérlet irányításában a vezető utasításai szerint közreműködjenek.

Az előjáróságnak joga, hogy a kishaszonbérleti vezetőnek javaslatokat tegyen. Ha a kishaszonbérleti vezető a javaslatokkal nem ért egyet, vagy saját hatáskörében azokról nem dönthet, köteles azokat döntés végett haladéktalanul az igazgatóság elé terjeszteni.



## 25. §.

A kishaszonbérleti vezető akár az egész elöljáróságot, akár annak egyes tagjait megbízhatja a vezetés körébe eső részletfeladatokkal, mint amilyen a közösen végzendő munkákra való felügyelet, kiküldetések, stb.

Az elöljáróság tagjai díjazásban nem részesülnek, de a rájuk bízott feladatkörben a kishaszonbérleti vezető helyetteseként kell őket tekinteni, nekik tehát a kishaszonbérleti tagok engedelmeskedni tartoznak.

## 26. §.

A kishaszonbérlet közös ügyeiről a kishaszonbérlet közgyűlése határoz.

A közgyűlést, amelyen minden kisbérlőnek — bérlete nagyságára való tekintet nélkül, — egy szavazati joga van, évenként legalább egyszer, az új gazdasági év első negyedében össze kell hívni.

A közgyűlést a közjóléti szövetkezet igazgatója hívja össze, s azon ő elnököl. A meghívást a legalkalmasabb módon akként kell teljesíteni, hogy arról minden tag a közgyűlés előtt legalább 48 órával biztos értesülést szerezhesen. A közgyűlésre az Országos Szociális Felügyelőséget is meg kell hívni.

A közgyűlés határozatait egyszerű szótöbbséggel hozza, szavazategyenlőség esetén az elnök szava dönt. A szavazás általában nyíltan történik, de a jelenlevők egyharmadának kérésére titkos szavazást kell elrendelni.

A közgyűlés határozatképességéhez a kishaszonbérleti tagok kétharmadának jelenléte szükséges. Határozatképтелenség esetén 8 napon belül új közgyűlést kell tartani, amely a megjelentek számára tekintet nélkül határozatképes.

A közgyűlés lefolyásáról jegyzőkönyvet kell felvenni és 3 példányban kell kiállítani; ebből egy példányt a közjóléti szövetkezetnek, egy másik példányt az Országos Szociális Felügyelőségnek 8 napon belül meg kell küldeni.

## 27. §.

A közgyűlés hatáskörébe tartozik a kishaszonbérletet érintő összes közös jellegű ügyek megvitatása és az azok feletti határozathozatal.

A közgyűlés határozza el a kishaszonbérletben szükséges gazdasági cselédek, kerülők, pásztorok stb. megfogadását, a legelőrend megállapítását, apaállatok, gazdasági gépek beszerzését, határoz a kishaszonbérlet tartozékát alkotó, de a kishaszonbérletben nem hasznosítható épületek, felesleges legelő stb. hasznosításáról & általában a kkbérlők összességét érintő közös ügyekről.

## 28. §.

A közgyűlés határozatait a kishaszonbérleti vezető köteles a szövetkezet igazgatóságának legközelebbi ülése elé terjeszteni, s a határozatok csak az igazgatóság jóváhagyása után hajthatók végre.

Ha az igazgatóság a jóváhagyást megtagadja, a határozat felett az Országos Szociális Felügyelőség dönt. A közgyűlés által jóváhagyott határozatokat a kishaszonbérleti vezető hajtja végre.

IV. *A kishaszonbérlet vagyonkezelése.*

## 29. §.

A kishaszonbérlet voltaképpen a közjóléti szövetkezet keretében ennek tagjaiból, alakult külön csoport, amelynek működésére általában a szövetkezeti alapszabályok rendelkezései irányadók.

A kishaszonbérlet működéséhez szükséges anyagi eszközöket a szövetkezet a szükséghez képest bocsátja rendelkezésre. A szövetkezet üzlettervébe a kishaszonbérlet szükségleteit — részletesen kidolgozott költségelőirányzat alapján — egy összegben fel kell venni. A kishaszonbérlet minden támogatást csak a szövetkezet útján vehet

igénybe. Kölcsönt máshonnan, mint a szövetkezettől nem vehet fel.

A kishaszonbérleti tagok mindennemű külön támogatása (pl. haszonállatjuttatás) csak a kishaszonbérlet, mint külön csoport keretében történhetik.

### 30. §.

A kishaszonbérlet vagyona a közös bevételekből származó készpénzvagyomból, a közös tulajdont képező élő és holt felszerelés és létesítmények értékéből és a kishaszonbérleti tartalékalapból tevődik össze.

A vagyon feletti rendelkezési jog kizárólag a kishaszonbérleti közgyűlést illeti meg.

A vagyon készpénzbeli részét a szövetkezet pénztára kezeli s azt a kishaszonbérlet folyószámláján kell nyilvántartani.

### 31. §.

A közgyűlés határoz arról, hogy a közös bevételekből eredő, valamint az élő és holt felszerelés és a létesítmények esetleges értékesítéséből befolyó összegek újabb beszerzések, vagy létesítmények céljára használtassanak-e fel, avagy a tartalékalaphoz csatolt ássanak.

A tartalékalapot a kezelési költség maradványaiból kell létesíteni akként, hogy a kezelési költség évvégi maradványa a közjóléti szövetkezet igazgatóságának határozata szerint a kishaszonbérleti tartalékalap és a szövetkezeti költség számla között kell felosztani.

A tartalékalapot a kishaszonbérlet fennállása alatt elvileg érintetlenül kell hagyni. Különösen indokolt esetben a szövetkezet igazgatósága engedélyt adhat a tartalékalap részbeni felhasználására; azt a részét azonban, mely a kezelési költségből és a visszatartott esetleges haszonbérbiztosítékokból létesült, minden körülmények között érintetlenül kell hagyni.

## 32. §.

Ha a vadászati jog a birtok tartozékát alkotja, annak értékesítéséről a közgyűlés határoz. Az értékesítésből befolyó jövedelmet a kishaszonbérlet közös bevételeként kell kezelni.

*V. A kishaszonbérlet számadása.*

## 33. §.

A kishaszonbérlet pénzforgalma a szövetkezet pénztárán keresztül bonyolódik le, tehát minden, a kishaszonbérletei illető bevétel a szövetkezet pénztárába folyik be, s minden kifizetést is a szövetkezet pénztára végez.

A kishaszonbérleti bevételi és kiadási tételeket a szövetkezet könyvelősege a kishaszonbérlet részére nyitott folyószámlán tartja nyilván, s azokat a szövetkezet könyvelésén kívül a kishaszonbérleten belül külön is el kell könyvelni.

## 34. §.

A kishaszonbérleti könyvelés keretében vezetendő pénztárkönyvben a bevételi és kiadási tételeket azok rendeltetésének feltüntetésével kell bevezetni, s az egyes tételeket a tagok, illetve a kishaszonbérlet megfelelő számláin el kell könyvelni.

A pénztárkönyv alapján gyűjtőnaplót kell készíteni, amelynek a gazdasági év végén összegezendő adatait a kishaszonbérleti főkönyvbe kell átvezetni. Ennek alapján számadást kell készíteni, melynek egyenlegét, — mely egyben a kishaszonbérletnek a szövetkezetnél vezetett folyószámlájának egyenlege is, — a szövetkezet mérlegébe kell beállítani.

## 35. §.

Minden vezetési egységként szereplő kishaszonbérlet egyúttal számadási egység is, a kishaszonbérleti könyvelést tehát, amelyet a kishaszonbérleti vezető lát el, nem az

összes kishaszonbérletekre vonatkozóan együttesen, hanem számadási egységenként külön-külön kell vezetni.

A kishaszonbérleti könyvelés a kishaszonbérleli vezető kötelessége, a főkönyvelést és a számadás elkészítését azonban a szövetkezet könyvelője végzi el.

## VI. *A kishaszonbérlet felszámolása.*

### 36. §.

Ha a szövetkezet a kishaszonbérleti tevékenységet bármely oknál fogva megszüntetni kényszerül, a kishaszonbérletet fel kell számolni.

A kishaszonbérleti tagokkal a szövetkezet a 9. §. értelmében ejti meg a végelszámolást, a kishaszonbérlet felszámolása tehát csak a kishaszonbérlet vagyონrészeinek felszámolására szorítkozik.

Legelsősorban pontosan meg kell állapítani a kishaszonbérlet tartozásait, s azokat ki kell egyenlíteni. A kishaszonbérlet közös tulajdonában lévő gazdasági felszerelést és létesítményeket értékesíteni kell. A kintlevőségeket be kell hajtani, a be nem hajthatókat le kell írni s ennek megtörténte után a kishaszonbérlet immáron csak készpénzben mutatkozó vagyónát, — a tartalékalappal együtt, — a tagok között fel kell osztani.

A felosztás az egyes tagok bérletének területe és a bérletben eltöltött idő alapulvételével arányosan történik. A felszámolás tényét a felszámolási eljárás befejezte alkalmával tartandó záró közgyűlésen jegyzőkönyvbe kell foglalni s e jegyzőkönyvhöz kell csatolni a tagoknak a rájuk eső vagyónrészesedés felvételét igazoló nyugtáit.

A záró közgyűlés jegyzőkönyvét a kishaszonbérlet szervezési okirataival, közgyűlési jegyzőkönyveivel és könyvelési anyagával együtt a szövetkezet irattárában kell megőrizni.

Ezt a kishaszonbérleti szabályzatot a .....  
 ..... közjóléti szövetkezet ..... -ben, 19 . .  
 évi ..... hó ... . napján tartott igazgatósági  
 ülésén a tárgysorozat ..... pontjaként letárgyalta  
 és elfogadta.

Kelt ..... -n., 19 .. évi ....., hó , , n:

jegyzőkönyvvezető. elnök.

hitelesítő. hitelesítő,  
 szám.

OSZF. 19 . . .

Jóváhagyom!

Kelt Budapest, 19 . . évi ..... hó ... -n.  
 ügyvezető elnök.

B.

**SZÖVETKEZETI GAZDASÁG SZABÁLYZATA.\****I. A szövetkezeti haszonbérlet célja.*

A szövetkezeti haszonbérlet célja:

1. a haszonbérleti csoport tagjai részére az üzemi nyereségből az önállósításhoz anyagi alapot teremteni;
2. a haszonbérleti csoport tagjait kulturális és gazdasági irányú oktatással és főleg szövetkezeti neveléssel az önállósításra előkészíteni;
3. a közjóléti szövetkezetet juttatásra és feldolgozásra alkalmas nyersanyaggal (kender, gyapjú, vetőmag stb.), továbbá haszonállatokkal (főleg tehén, sertés, birka) ellátni;
4. az üzem belterjességét és termőképességét fenntartani, sőt fokozni, hogy a közélémezés által támasztott követelményeknek minél nagyobb mértékben megfelelhessen.

*II. A szövetkezeti haszonbérlet szervezete.*

A szövetkezeti haszonbérlet a közjóléti szövetkezet keretében, mint annak különleges rendeltetésű üzeme áll fenn.

Az üzem külön költségvetéssel dolgozik. Az üzem vite-

\* Ezt a Szabályzatot a Jász-Nagykún-Szolnok vármegyei Közjóléti Szövetkezet felsőszászbereki 2700 holdas haszonbérleti gazdasága részére készítettem. A szabályzatot a szövetkezet igazgatósága elfogadta s a haszonbérleti csoport ennek alapján működik 1942. április 1 óta.

léhez szükséges forgatókét a szokásos kezelési költség mellett a közjóléti szövetkezet bocsátja rendelkezésre és a szükséghez képest utalványozza. A forgatóke összegét a szövetkezet költségvetésébe kell beállítani.

Az üzemi beruházásokhoz szükséges összeget is a közjóléti szövetkezet hitelezi és költségvetésébe felveszi.

A szövetkezeti haszonbérleti gazdaság külön könyvelest vezet. Az üzemi évi eredményét és vagyoni állapotát a szövetkezet mérlegében, valamint nyereség- és veszteség számláján az alapszabály 38. §-a értelmében külön kell kimutatni.

Az üzem tisztviselőit és személyzetét a szövetkezet igazgatósága alkalmazza az Országos Szociális Felügyelőség hozzájárulásával.

A beruházásokat és beszerzéseket — kisebb felszerelési tárgyak beszerzésétől eltekintve — a szövetkezet csak az Országos Szociális Felügyelőség előzetes jóváhagyásával végezhet.

A szövetkezet igazgatósága az üzem vezetőségének állandó felügyeletére és ellenőrzésére hozzáértő tagjaiból szakbizottságot alakít. A szakbizottság dolgozza ki évenként az üzemtervet, amelyhez azonban a szövetkezet igazgatóságának és az Országos Szociális Felügyelőségnek a hozzájárulása szükséges. A szakbizottság tagjai e működésük során felmerült költségek megtérítését kérhetik.

A haszonbérleti csoport tagjai saját körükből elöljáróságot választanak, mégpedig négy tagot a majorokban lakó, két tagot a jászalsószentgyörgyi és két tagot az újszászi csoporttagolt sorából. A választás egyszerű szótöbbséggel történik, szavazategyenlőség esetén a szövetkezet igazgatósága dönt. A szövetkezet igazgatóságának joga van négy tagot kijelölni az elöljáróságba, mégpedig kettőt a csoportnak a majorokban lakó tagjai, egyet a jászalsószentgyörgyi és egyet az újszászi tagok közül.

Az elöljáróság feladata:

1. előmozdítani a szövetkezet törekvéseit a haszonbérleti csoport tagjainak nevelése, oktatása és általában önállóságra való előkészítése terén;

2. közreműködni a fegyelem fentartásában és fegyelmi ügyekben véleményt nyilvánítani;



3. a szövetkezet igazgatóságának kívánságára bizonyos esetekben felüyeleti és ellenőrzési teendőket ellátni.

A csoport előljáráóságának az üzem vezetésébe é-s irányításába beleszólási joga nincsen.

### III. Az üzemi nyereség felhasználása.

Az üzem szervezésével és fenntartásával kapcsolatos minden kiadás, továbbá a haszonbérleti csoport tagjainak kulturális és gazdasági felemelése érdekében felmerült minden költség, valamint az 1942 április 1-én elbocsátandó gazdasági cselédek részére a gazdaságban eltöltött szolgálati idő és az ellátatlan gyermekek számának figyelembevételével megállapítandó végkielégítés az üzem terhére esik. A haszonbérleti szerződés megkötésével kapcsolatos kiadások az első üzleti év eredményét terhelik.

Az üzem mérlegében kimutatott tiszta nyereség teljes egészében a haszonbérleti csoport tagjait illeti a következő megszorításokkal:

1. A tiszta nyereség 20%-át minden évben veszteségi tartalék képzésére kell fordítani. Erre az összegre a haszonbérleti csoportnak a haszonbérlet lejártá (megszűnése) előtt kilépő tagjai igényt nem tarthatnak. A haszonbérlet lejártával (megszűnésével) a veszteségi tartalék is a haszonbérleti csoport tagjait illeti. A szövetkezet igazgatósága a veszteségi tartalékból a korábban kilépett tagokat is részesítheti.

2. A haszonbérleti csoport tagjai az üzem tiszta nyereségének évenként csak egy részét kapják kézhez. Ezt az összeget tetszés szerint használhatják fel. A haszonrészesedésből évenként kifizethető összeget — az Országos Szociális Felügyelőséggel egyetértésben — a szövetkezet igazgatósága állapítja meg. Ez az összeg azonban nem haladhatja meg az évi nyereség 20%-át.

3. A nyereség többi részét a haszonbérleti csoport tagjai a haszonbérlet lejártakor (megszűnésekor) kapják meg.

Az évről évre tartalékolt nyereséget értékállóan és

gyümölcsözően kell elhelyezni, mégpedig elsősorban a gazdaság élő és holt felszerelésének megváltására, továbbá az üzem haszonállat-állományának fejlesztésére és sertéshizlalási tevékenységének fokozására. Arra kell törekedni, hogy mihelyt lehetséges, az üzemi nyereség szolgáltatassa a forgótőkét is és ilyen módon az üzem önmagát finanszírozza.

#### IV. *A haszonbérleti csoport tagjainak jogai és kötelességei.*

A közjóléti szövetkezeten belül a felsőszászbereki gazdaságra kiterjedőleg külön haszonbérleti csoportot kell alakítani. A csoportnak az lehet tagja, akit az igazgatóság ilyennek elfogad és ehhez az Országos Szociális Felügyelőség hozzájárult. A csoport tagja csak szövetkezeti tag lehet.

A csoport tagjának egyszersmind a gazdaság alkalmazottjának vagy munkásának kell lennie. A csoport tagjait a felsőszászbereki gazdaságnak a haszonbérleti szerződés megkötésekor szolgálatában álló éves szegődményesei, valamint jászalsószentgyörgyi és újszászi munkásai (aratói, hónapszamosai, napszamosai) közül főleg a sokgyermekes családok köréből kell kiválasztani. Az 1942. április 1-én kilépő gazdasági cselédek helyébe, ha Jászalsószentgyörgyön és Újszászon a követelményeknek megfelelő jelentkező nem akad, más vidékről is lehet tagokat elfogadni.

A csoport tagjainak száma 150. Az időközben önként kilépő, vagy kizárt tagok helyébe új tagokat kell felvenni.

A gazdasággal kötött munkavállalói szerződés önmagában nem biztosít jogot a haszonbérleti csoport tagságára. A gazdaságnak tehát lehetnek állandó alkalmazottai (iparosok stb.), akik nem tagjai a haszonbérleti csoportnak.

A csoport tagjai kötelesek:

1. egész munkaerejüket (a szükséghez képest családtagjaikét is) a szokásos helyi (vagy hatóságilag meg-

állapított) munkabér (napszám, szegődmény, aratórész stb.) ellenében a szövetkezeti gazdaság rendelkezésére bocsátani.

2. A rájuk bízott munkát az átlag-munkását meghaladó szorgalommal és lelkiismeretességgel legjobb tudásuk szerint kifogástalanul elvégezni, a gazdaság vezetőinek utasításait híven követni, s mint a gazdaság eredményében részes szövetkezeti tagok, kötelesek az üzem érdekein örködni;

3. mind maguk, mind családtagjaik a szövetkezet különböző kezdeményezéseiben (előadásokon, tanfolyamokon stb.) résztvenni és tőlük telhetően arra törekedni, hogy minél tökéletesebben felkészülhessenek arra az időre, amikor önállóakká válhatnak.

Amennyiben a csoport valamely tagjának magatartása a szövetkezeti alapszabályok 9. §-ának 1—3. pontja alá esik, vagy a fenti 1—3. pontokba foglalt kötelezettségeket a tag nem teljesítenie és a szövetkezet igazgatósága azt látná, hogy a taggal az I. 2. pontjában kifejezett célt elérni nem sikerül, az igazgatóság a tagot a csoportelől járó jog véleményének meghallgatásával csoporttagságától megfoszthatja, sőt súlyosabb esetekben a gazdaság szolgálatából is elbocsáthatja. Ilyenkor az előjáróság véleményének figyelembevételével az igazgatóság dönt, hogy az elbocsátott tagot milyen mértékben részesíti az üzemi nyereségben.

A haszonbérleti csoport tagjai a következő előnyöket élvezik:

*a)* látogathatják és használhatják a részükre be rendezett olvasó helyiségét, igénybe vehetik a könyvtárt, résztvehetnek az ismeretterjesztő előadásokon és tanfolyamokon, gyermekeik a napközi otthonban és bölcsődében elhelyezést kapnak, egészségügyi gondozásban (anya- és csecsemővédelem) részesülnek;

*b)* a majorokban lakó tagok (gazdasági cselédek) a téli hónapokban 6 napi szabadságot élveznek; a szabadságon lévő tagot ez alatt valamelyik társtag köteles helyettesíteni;

*c)* az üzem tiszta nyereségében részesednek az alábbi megosztás szerint:

*aa)* Az évi nyereség legfeljebb 20%-ának megfelelő összeget minden évben, lehetőleg karácsonykor készpénzben megkapják. Az egyes családokra eső összeg kiszámítása oly módon történik, hogy valamennyi családhoz tartozó összes családtagok (férj, feleség, a családban élő összes gyermekek korkülönbség nélkül, a katonai szolgálatot teljesítő, de még saját háztartással nem rendelkező gyermekeket is idaszámítva, továbbá ugyanabban a háztartásban élő egyéb családtagok) számával elosztjuk az évi tiszta nyereség 20%-át és az így nyert hányadost az egyes családokhoz tartozó családtagok számával megszorozzuk.

*bb)* A nyereség többi részét a haszonbérlet lejárt (megszűnése) alkalmával kell kiosztani. A kiosztandó összeg a haszonbérleti idő alatt gyümölcsözőleg tartalékolt üzemi nyereségből és a veszteségi tartalék maradványából áll. Az így nyert összeg 50 % -át a csoport tagjai közt egyenlő arányban, 40%-át a gyermekszám arányában kell felosztani, 10%-át pedig külön jutalomként a legpéldásabb magatartású, legszorgalmasabb és minden tekintetben legkiválóbb családok jutalmazására kell fordítani.

A gyermekekre eső 40% felosztásának kiszámításánál a következőképpen kell eljárni. Csak az egy évnél idősebb, de 21. életévét be nem töltött gyermekek jöhetnek figyelembe. A tag háztartásán kívül élő gyermekek esetében a szövetkezet igazgatósága a körülmények mérlegelése alapján — a csoportelől járáság véleményének meghallgatásával — dönt, hogy a távollévő családtagok mennyiben vehetők tekintetbe. A katonai szolgálatot teljesítő gyermekek — a katonai szolgálat tartama alatt — részesedésre jogosult családtagnak számítanak. A keleti fronton szolgálatot teljesítő, vagy teljesített, illetőleg a kárpátaljai, vagy délvidéki harcokban résztvevő családtagok korra való tekintet nélkül kétszeres beszámítás alá esnek.

A szövetkezet igazgatósága évről-évre megállapítja a részesedésre jogosult családtagok számát. Ezeket összegezi és a csoporttagok számával megszorozza. Az így nyert számmal elosztja a nyereség 40 %-át kitevő összeget, a kapott hányadost pedig megszorozza az egy családra eső és a haszonbérlet tartamára kiszámított, részesedésre

jogosult családtagok számával. Az így nyert összeg adja egy-egy családon belül a gyermekek után járó haszonrészesedés összeget.

Példa: A csoport tagjainak száma 150. A bérleti idő végén felosztható nyereség 750.000 P.

A nyereség 50%-a, vagyis 375.000 P 150 egyenlő részre oszlik, ebből tehát Kiss János nevű csoporttag 2500 P-t kap.

Tegyük fel, hogy Kiss János családjában a részesedésre jogosult családtagok száma 1942-ben 5, 1943-ban 6, 1944-ben 7, 1945-ben 7, 1946-ban 6, 1947-ben 5, vagyis összesen 36 egységet kapunk a bérlet időtartama alatt. A többi csoporttagok családjánál is hasonlóképpen számítva, tegyük fel, hogy az így nyert számok összege után 4655-t kapunk. A bérleti idő végén kiszámított nyereség 40%-a 300.000 P, ezt 4655-el osztva, hányadosként 64.3-at kapunk. Ezt Kiss János esetében 36-al megszorozva 2214.8 P összeghez jutunk, amely Kiss János családjában a gyermekekre eső haszonrészesedést jelenti.

A kiváló tagok jutalmazására 10 %, példánkban 75.000 P marad. Ha Kiss János a kiváló tagok közé számít, esetleg kap még 1.500 P külön jutalmat.

összegezve tehát: Kiss János nyereségrészesedés címén kap:

a nyereség 50%-ából	2.500.— P-t
a gyermekekre eső 40%-ból	2.214.88 „
külön jutalomként	<u>1.500.— „</u>
Összesen:	6.214.88 P.

A nyereségrészesedés egy részét természetben (haszon- és igásállat, gazdasági felszerelés, vetőmag stb. alakjában) is ki lehet adni.

d) A szövetkezet azokat a csoporttagokat, akik a bérleti idő tartama alatt a kívánalmaknak megfeleltek, igyekszik önálló kishaszonbérlethez, vagy tulajdonhoz segíteni annak az összegnek a felhasználásával, amelyhez nyereségrészesedésként jutottak.

A csoporttagság addig tart, ameddig az 1941 október 1-én kötött haszonbérleti szerződés, vagyis legkésőbb 1947 szeptember 30-ig. Amennyiben a szövetkezet a haszonbérleti szerződést megújítja, az igazgatóság egyoldalúan határoz abban a tekintetben, hogy a csoporttagok közül kinek a tagságát hosszabbítja meg, illetőleg egészen új haszonbérleti csoportot kíván-e megszervezni.

## TARTALOM.

Előszó .....	5
A földreform végrehajtásának előkészítése .....	9
A felhasználási terv .....	29
A földreform részeseinek kiválasztása .....	47
A földhözjuttatottak szervezése és gondozása .....	67
A földreform végrehajtásának szervezete .....	97
A személyzet képzése .....	119
Tudományos intézet, könyvtár, folyóirat .....	125
összefoglaló javaslat .....	129
Függelék: A) Kishaszonbérleti szabályzat .....	131
B) Szövetkezeti gazdaság szabályzata.....	151